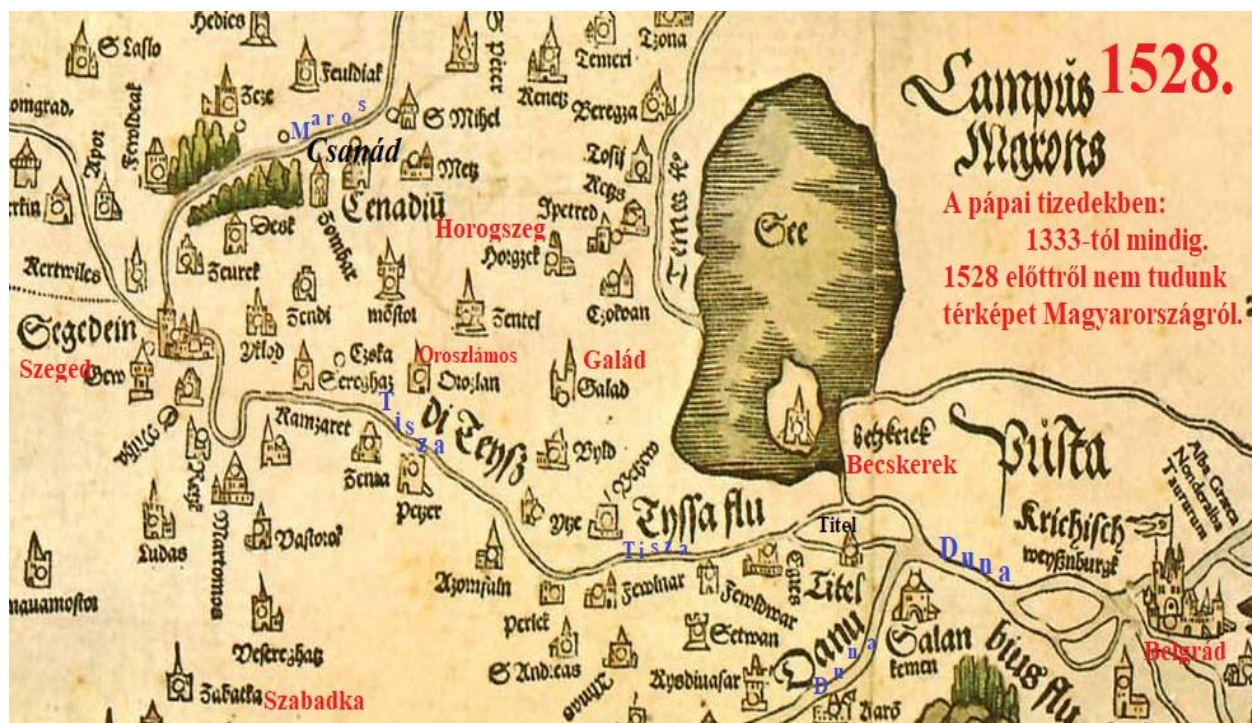

Nova Et Accurata Tabula

Tanuljunk történelmet és térképeket olvasni

1528-as kiadású az első ismert térképünk Magyarországon, de a Magyar királyság helységneveit már évszázadokkal előbből ismerjük a pápai tizedekből, Attila Hun nagykirály idejéből, sőt szomszédos országok adataiban már az Ókorból is.

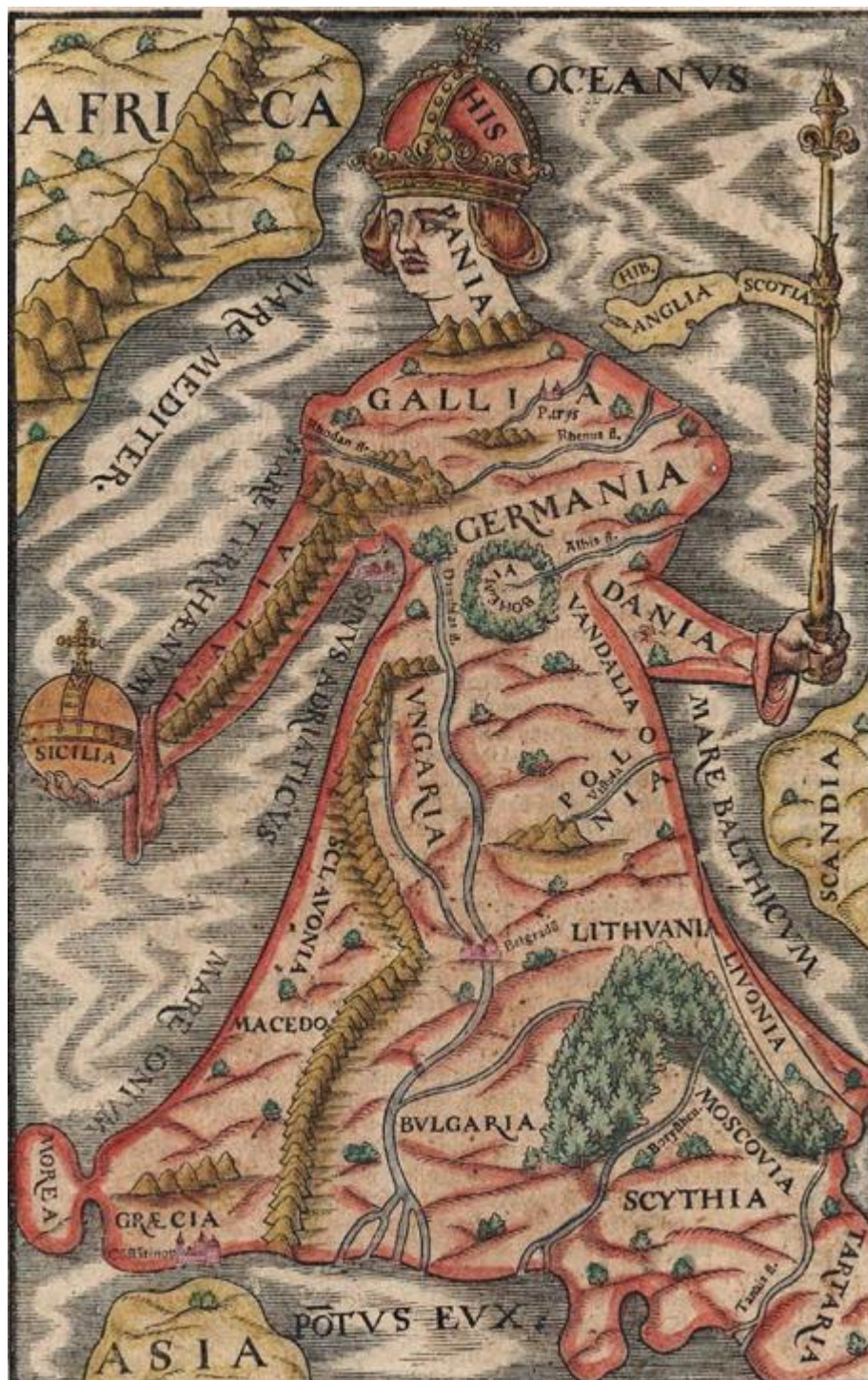

Napnál világosabb térképezésen: 1528-ban Horogszeg és Galád létező végváarak.
Mert a történelem és a földrajz összetartozik

Igaz csak hét évet tanultam a németet mint egyik kötelező idegen nyelvet, de így is könnyű volt felismerni, hogy a mai német nyelvhasználat szótárában a Warhafftige betűzés semmit sem jelent. 1528-tól már modernizálták a germán helyesírást is. Wahrhaftig angolul azt jelenti: truthfully – őszintén szólva, Wahrhaftige – Igaz. (Sz-V.I.)

”A Magyar-Földeknek egy rövid és IGAZ leírása” – (A baj csak az, hogy sokan és gyorsan elfelejtettek IGAZAK maradni...)

1570-ben kiadott, Münster kartográfus regina Európájában központi és jelentős helyen **UNGARIA**. (Itt elsőszámú tudnivaló: ki volt Münster?) Sebastian Münster (1488-1552) cosmograf – az univerzumnak – világnak elsőkeletű felvázolója – leírója. A Középkorban a kozmográfia a földrajzot – geológiát és a csillagászatot is magába foglalta. Manapság a történelem még a földrajzot sem ... Sok későbbi keletű máig hetvenkedőket nemigen találni ezen a Földabroszon.

Autor: Sandrart, Jakob von, 1630-1708

Danubius Fluviorum Europae Princeps cum omnibus accessoriis Fluminibus, et quae alluit Regnis; Provinciis, Dynastiis, Urbibus eorumq; Nominibus priscis ac recentioribus: a Fonte ad Ostia. Ex variis Historicor. & Geographor. monumentis operâ ac studio / Sigismundi Betulii Com. Pal. C. collectum & delineatum sculpsit & Excudit Iacobus Sandrart, Chalcographus; Heroi Ill. & Excell. Dno. Dno. Gottlieb S.R.I. Com. et Dom. a Windischgrätz Lib. Bar. in Waldstein & im Thal. Dno. in Trautmansdorf Heredi T. Stabuli Magiso Ducat Stiriae S.C. Es. Malconsilias Imperiali Aulico Dno. Meo Gratos. Humil. & Observ. D.D.D. Sigism. a Birken

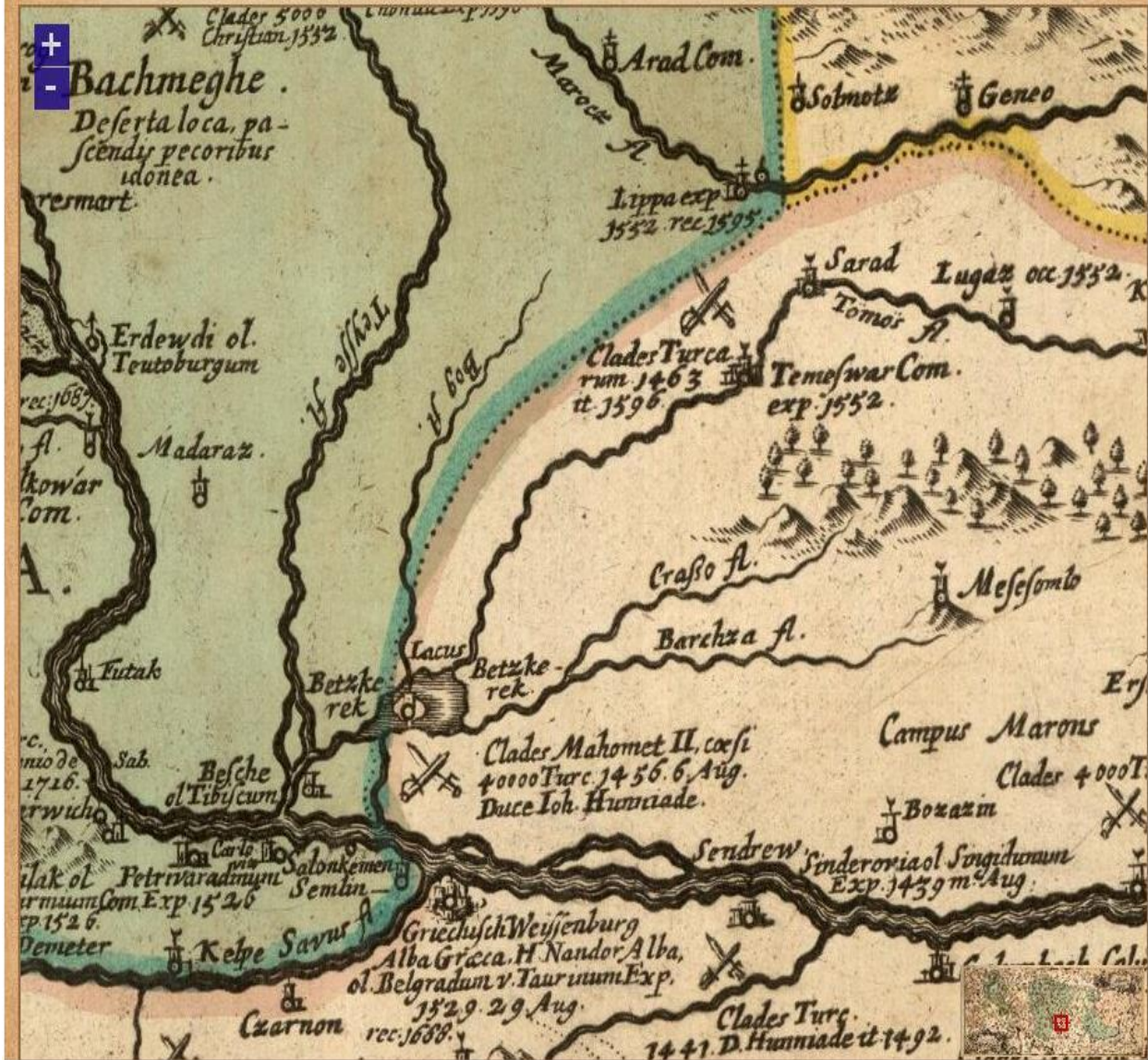
Egy kis emlékeztetőül sokak számára arról, hogy hol is töltötte a Szentestét **1443-ban** az Árpád-házi-Guelph-Magyar-Anjou-Verebi-Hollós-Corvinus-Hunyadi János magyar hadvezér akkor, amikor sokan úgy kóholkodnak róla, hogy "márpedig a Hunyadi János elűtötte a szegény Cilleit a Bosnyák királykodásától 1443 decemberben".... Ja, mert kóhalmányokat könnyebb gyártogatni mint egy Hosszú Hadjáratot megszervezni, a költségeit fedezni, azt élharcosként végigharcolni, győzni és dicsőségesen hazatérni a saját országába. Jacob von Sandrart (Frankfurt am Main 1630-Nürnberg 1708) engraver-gravírozó 1700 előtt, világháló nélkül is jól tudta azt, sok mai világhálózó szégyenére.

Vége egy tisztességes arcot is találni a Magyar Kormányzó-Hadvezérünkről, aki **1443** decemberében a Balkáni zordon bércek tetején védte a Hazáját. Decemberben, fagyban, hóban, jégesőben, a hadseregének élén, Szentestén.

Autor: Sandrart, Jakob von, 1630-1708

Danubius Fluviorum Europae Princeps cum omnibus accessoriis Fluminibus, et quae alluit Regnis, Provinciis, Dynastiis, Urbibus eorumq; Nominibus priscis ac recentioribus: a Fonte ad Ostia. Ex variis Historicor. & Geographor. monumentis operâ ac studio / Sigismundi Betulii Com. Pal. C. collectum & delineatum sculpsit & Excudit Iacobus Sandrart, Chalcographus; Heroi Ill. & Excell. Dno. Dno. Gottlieb S.R.I.Com. et Dom. a Windischgrätz Lib. Bar. in Waldstein & im Thal. Dno. in Trautmansdorf Heredi T. Stabuli Magiso Ducat Stiriae S.C. Es. Malconsilias Imperiali Aulico Dno. Meo Gratos. Humil. & Observ. D.D.D. Sigism. a Birken

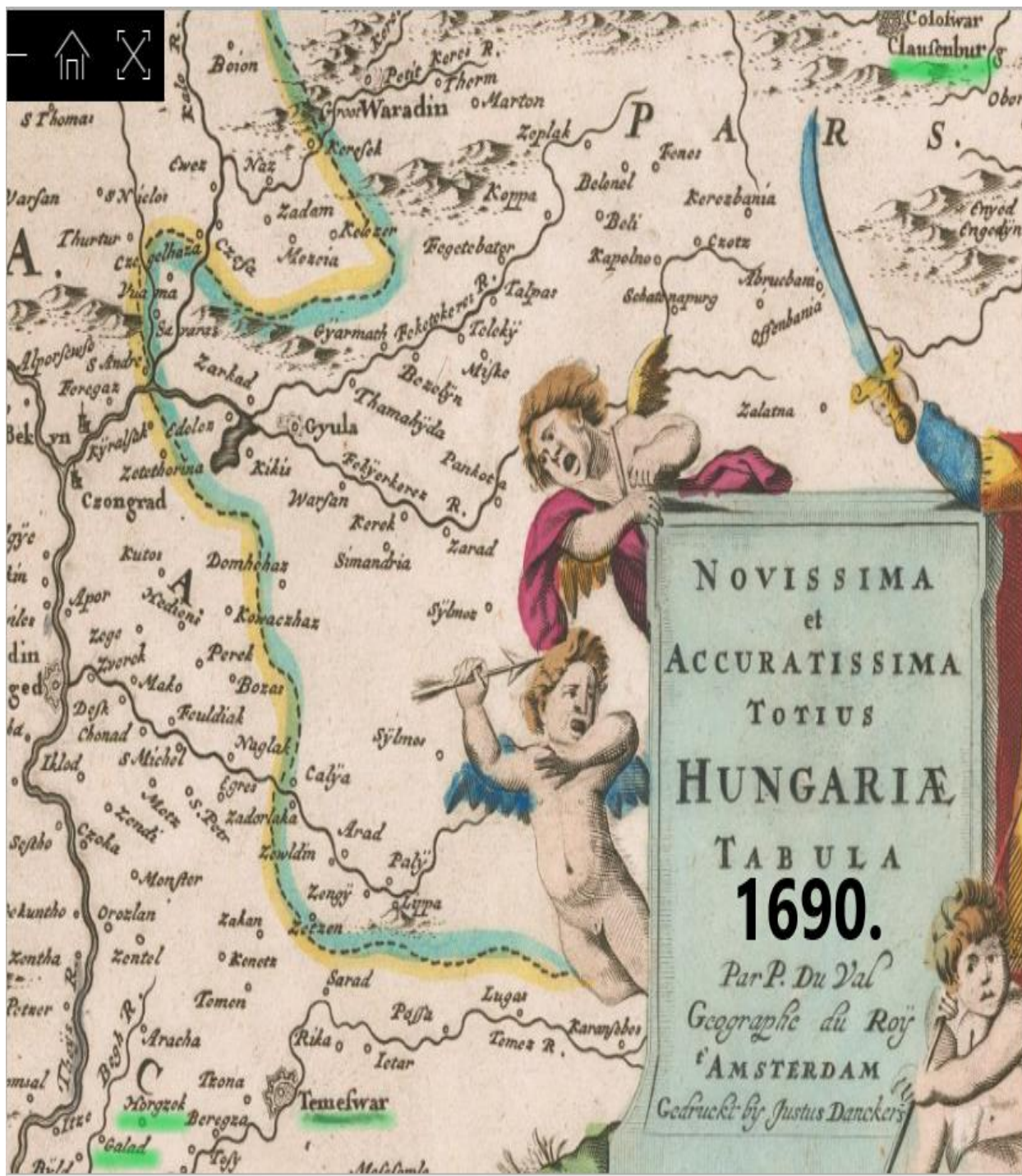
1439, 1441, 1456, 1463, --- ezeket a történelmi – földrajzi területeket Jakob von Sandrart 1700 előtt szépen felvázolta, csak a tanult utókornak kellene hitelesen utánanéznie. Nem a hamisítgatásoknak! A hitelesnek. Ez a terület a Hollós-Corvinusok családi fészke, Horogszeget is ideértve, hiszen Horogszegi a legnagyobb Magyar anyakirálynő, és második kormányzó és várkapitányunk Horogszegi Szilágyi Mihály szülőhelye. Itt küzdött II. Mahomet meg a Verebi-Hollós-Corvinus Duce Ioh. Hunniade.

Távoli térképezők 1690-ben is tudták hol van Horogszeg, meg Galád is.

Igaz, a Bega inkább Temesvár felé vezetett és Horogszegtől Nyugatra inkább a Galackát kell a helyére tenni, Hollós és Szöllös földrajzi helyén.

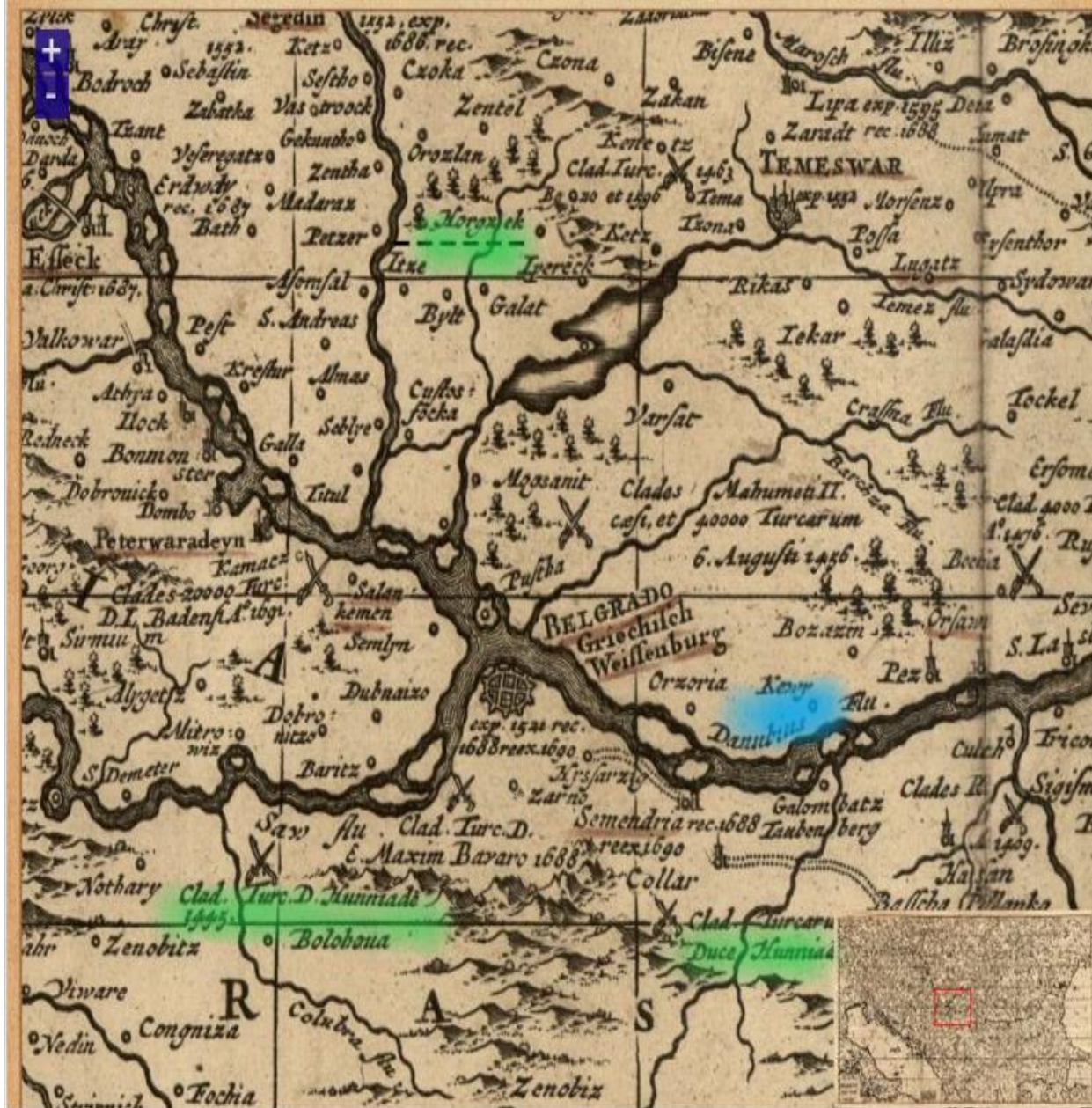
Horogszegi Szilágyi Erzsébetre ráfogni, hogy 1440-ben 9-kilenc hónapos várandós állapotában, tél közepén Horogszegről "Szilágyba látogatott, onnan meg 'betért' Clausenburgba a sosemvolt szász Kolb házába és ott szülte meg Mátyás fiát, és ott maradt mulatni a szász Kolbnál pár évig, és onnan vezette a fiát iskolába" – egy hebe-huba gázság.

Regni Hungariae et Regionum

1670.

Autor: Wit, Frederik de, 1630-1706

Regni Hungariae et Regionum quae ei quondam fuere unitae, ut Transilvaniae, Valachiae, Moldaviae, Serviae, Romaniae, Bulgariae, Bessarabiae, Croatiae, Bosniae, Dalmatiae, Scavoniae, Morlachiae, Ragusanae Reipublicae Maximaq Partis Danubii Fluminis, Novissima Delineatio

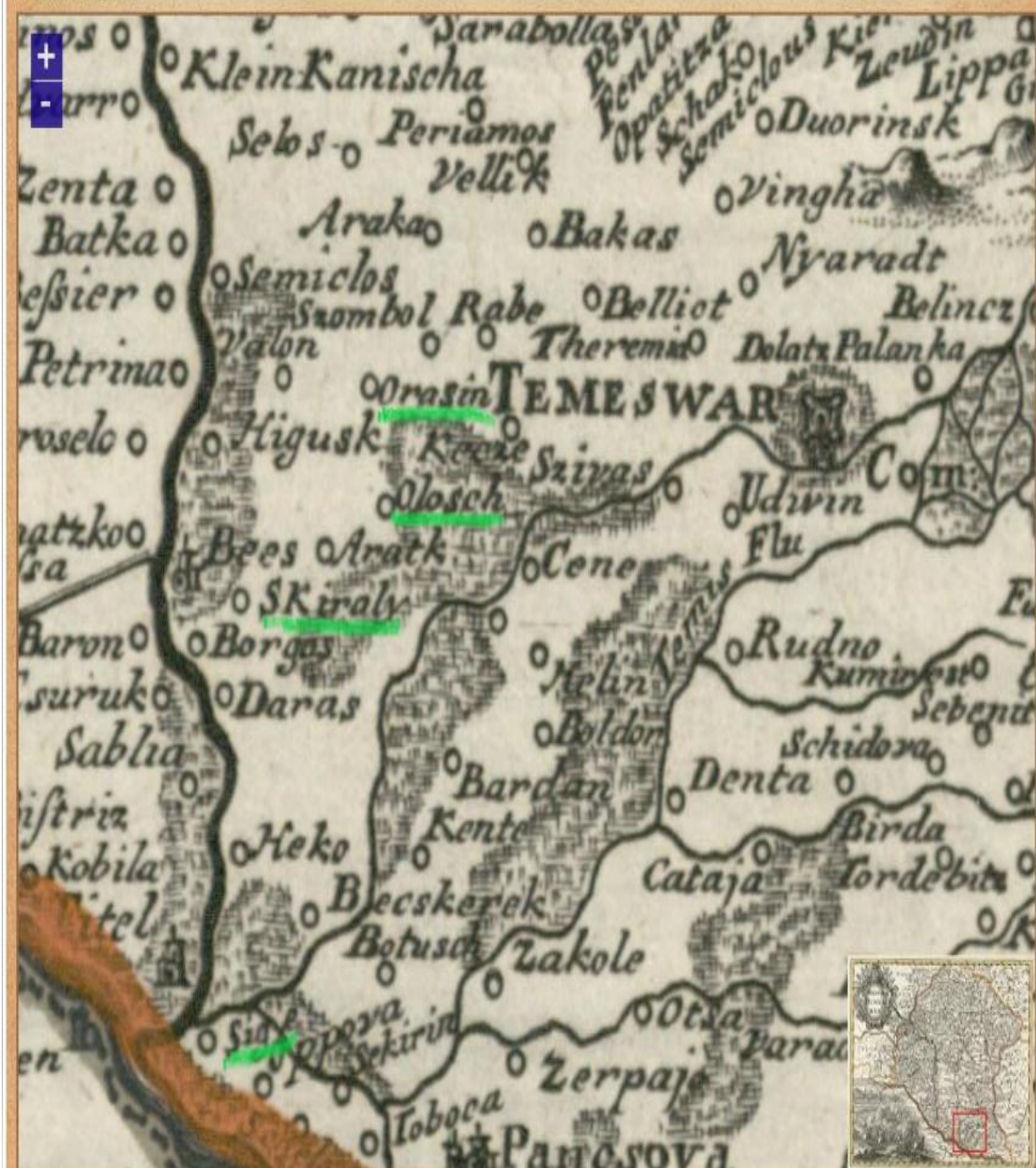

1670-ben a Holland térképező is tudta hol van a nagyon is létező Horogszeg. Duce Hunniade családi fészke. Akkor a MTA mi okból nem mer(t) erről tudni?

Autor: Pfeffel, Johann Andreas, 1674-1748

Regnum Hungariae

1710.

1710 – ben ezt tudták rólunk Bécsben: Orasin-Horogszeg, Olosch-Hollós.

Johann Andreas I Pfeffel

- [Information](#)
- [Related objects](#)

Also known as

Johann Andreas I Pfeffel

primary name: primary name: Pfeffel, Johann Andreas I

other name: other name: Pfeiffel, Johann Andreas I

Details

individual; printmaker; publisher/printer; German; Male

Life dates

1674-1748

Biography

Engraver. Born in Austria. Trained Vienna, where appointed Hofkupferstecher (Court Engraver). Later (? in 1720s) moved to Augsburg, where established himself as a publisher. Father of printmaker/publisher of same name who died in 1758

Johann Andreas Bécsben élt és ott tanult.

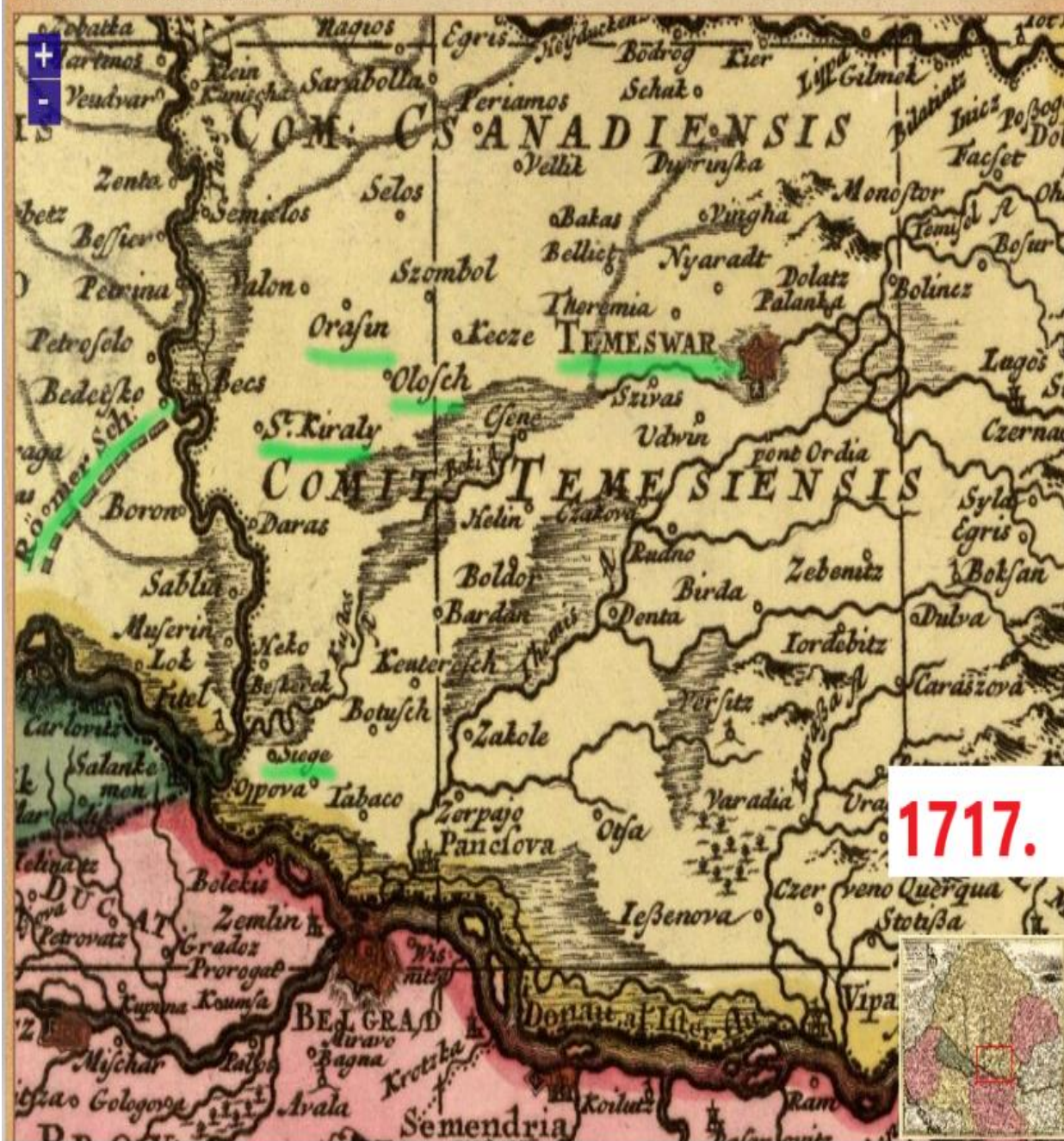
Hofkupferstecher – királyi-udvari-rézmetsző

Ezért nagyon elvárt lenne azoktól a ’’történészekről’’ akik 1718-ra ráfogták, hogy NagyKikinda akkor itt létezett – kérjük bizonyítsanak. Hüen, szépen, vitézül...

Ja, csak Johann Andreas 1748-as halála után hamisították? Értjük...

Autor: Schenk, Pieter, 1698-1775

Nova Et Accurata Tabula Sedis Belli In Regno Hungariae Accedunt Cetera Regna, Sclavonia, Croatia, Bosnia Et Servia: Ut Et Princip: Septimontium, una cum reliquis circumjacentibus regionibus / Excudit Pet. Schenk Amstelod

Pieter Schenk 1717-ben is csak Orasin – Olosch – Szent Király – Sige helységneveinket ismerte. A legmagasabban iskolázottaknak nem kell tán kihangsúlyozni, hogy ez itt: Horogszeg – Hollós – TorontálSziget 1717-ben.

A Csanádi egyházmegye és Temes vármegye határán.

Ezért sorolták néha hol az egyik hol a másik vármegyénkhez.

Peter Schenk der Ältere (* 26. Dezember 1660 in Elberfeld (heute zu Wuppertal); † 1711 in Leipzig) war ein deutscher Kupferstecher und Kartograf.

Der Kupferstecher und Kartenverleger Petrus Schen(c)k (auch Pieter, Peter) zog um 1684 vom Wuppertal nach Amsterdam und wurde Schüler von Gerard Valck, spezialisiert in Schabkunst. 1687 heiratete er Agatha Valck, die Schwester seines Lehrers. Schenk zeichnete mehrere Amsterdamer Bürgermeister, wie z. B. Nicolaes Witsen. Mit seinem Schwager kaufte er im Jahr 1694 ein Teil der Druckplatten der Firma Johannes Janssonius; Frederik de Wit kaufte sich ein anderes Teil. Erst dann fing die Firma an, Karten herauszubringen.

Schenk lebte bis 1700 im Jordaan. Das Ehepaar hatte sechs Kinder, die alle in der Westerkerk getauft wurden. Dann zog er entweder zum Dam, wo Valck seinen Verlag hatte, aber es kann auch sein, dass Schenk, der mehrere Male die Leipziger Messe besuchte und einen Laden in der Petersstraße in Leipzig eröffnete, sich dort niederließ. Er muss auch die brandenburgische Residenzstadt Berlin besucht haben, da mehrere Grafiken von seiner Hand Berliner Motive zeigen, darunter auch ein Stich des Berliner Stadtschlusses mit der älteren Berliner Domkirche. 1708 war er jedenfalls wieder in Amsterdam, wo er als Taufpate genannt wird.

Bis zu seinem Tode 1711 gab er zahlreiche Karten und Bilder heraus. Es ist unbekannt, wann und wo Schenk begraben worden ist, aber seine Witwe reiste zurück nach Amsterdam.^[1]

Sein Sohn Peter Schenk der Jüngere war ebenfalls ein bekannter Kartograf. Johannes Schenck, der Musiker und Komponist, war nicht sein Bruder.

Peter Schenk 1697

Peter Schenk adatai között néhol eltérnek a születési dátumok, azért a germán szöveget vesszük, talán mégis ők tudják legjobban. Peter Schenk az idősb, Elberfeld-Wuppertálban született, rézmetsző és kartográfus, 1684-ben Amszterdamba költözött. 1711-ben bekövetkezett halála után hat gyermekük közül a szintén kartográfus ifj. Peter Schenk folytatta apja térképészeti hivatását.

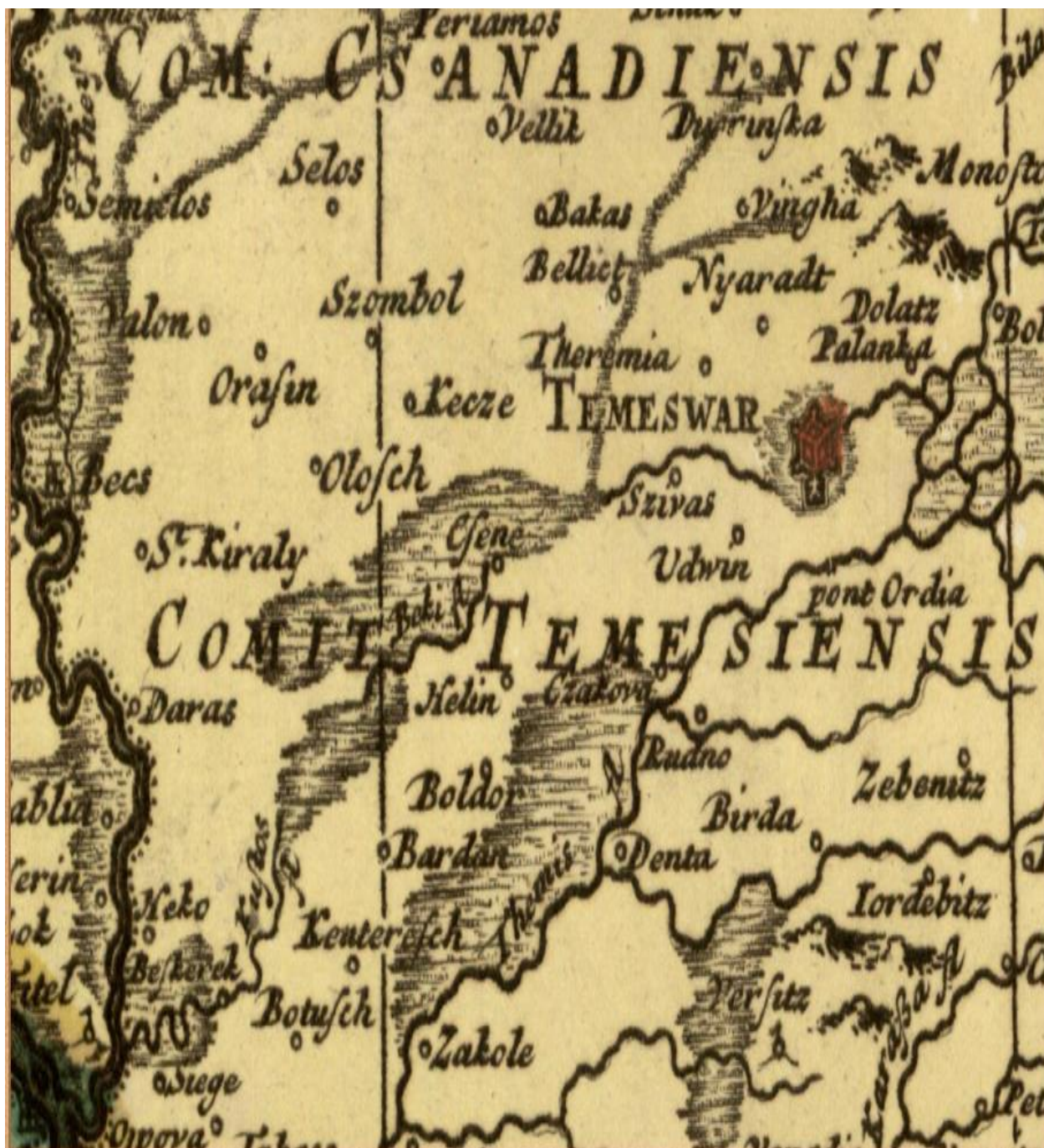
Peter Schenk der Jüngere (* 15. Februar 1693 in Amsterdam; † 14. Januar 1775 ebenda) war ein deutscher Kupferstecher und Kartenverleger, der als bedeutendster Verleger sächsischer Spezialkarten in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts gilt.

Er war der Sohn des Kupferstechers und Kartenverlegers Peter Schenk des Älteren (1660–1711) und folgte der Erweiterung seines Angebotes um Karten und topografische Ansichten des mitteleutschen Raums, die sein Vater begonnen hatte. Vom niederländischen Verleger Nicolaes Visscher II. erwarb er zudem Druckplatten zum weiteren Ausbau des Verlagsprogramms. Schenk arbeitete zudem häufig mit Adam Friedrich Zürner zusammen.

ifj. Peter Schenk Amszterdamban született, apja halála után folytatta annak abbamaradt térképészeti-kartográfia munkáját.

ifj. Peter Schenk 1693-ban született, ezért a fenti térképen szereplő 1698-as dátum egy elnézett évszám lehetett.

A Nova Et Accurata Tabula Sedis Belli In Regno Hungariae térképe 1717-es évszám keletű. Számunkra itt csak az a fontos, hogy 1717-ben Hollós, Horogszeg, Szentkirály és TorontálSzigetvár is ismert és elismert hely volt a Magyar királyság Torontál vármegyéjében.

Publishing Details: Amstelod. : Excudit Pet. Schenk, 1717

Geographic Names: Uhersko.

Amstelod Kiadó 1717-ben: ifj.Peter Schenk térképész kiadása
Hollós – Horogszeg - Szigetvár Torontál vármegyében

Nova Et Accurata Tabula Sedis Belli In Regno Hungariae

Author: Schenk, Petrus, 1693-1775

Nova Et Accurata Tabula Sedis Belli In Regno Hungariae Accedunt Cetera Regna, Sclavonia, Croatia, Bosnia Et Servia: Ut Et Princip: Septimontium. una cum reliquis circumjacentibus regionibus / Excudit Pet. Schenk Amstelod

halványan de itt is látszik az 1717-es évszám

ezt hiányolom a legjobban, amikor közlétesznek egy térképet és nem évszámozzák azt. Ja, nehogy a kolozsvári Szabó Károlyra várjanak, mert akkor lesz évszámozás meg dátumozás is olyan, hogy abban nincs köszönet.

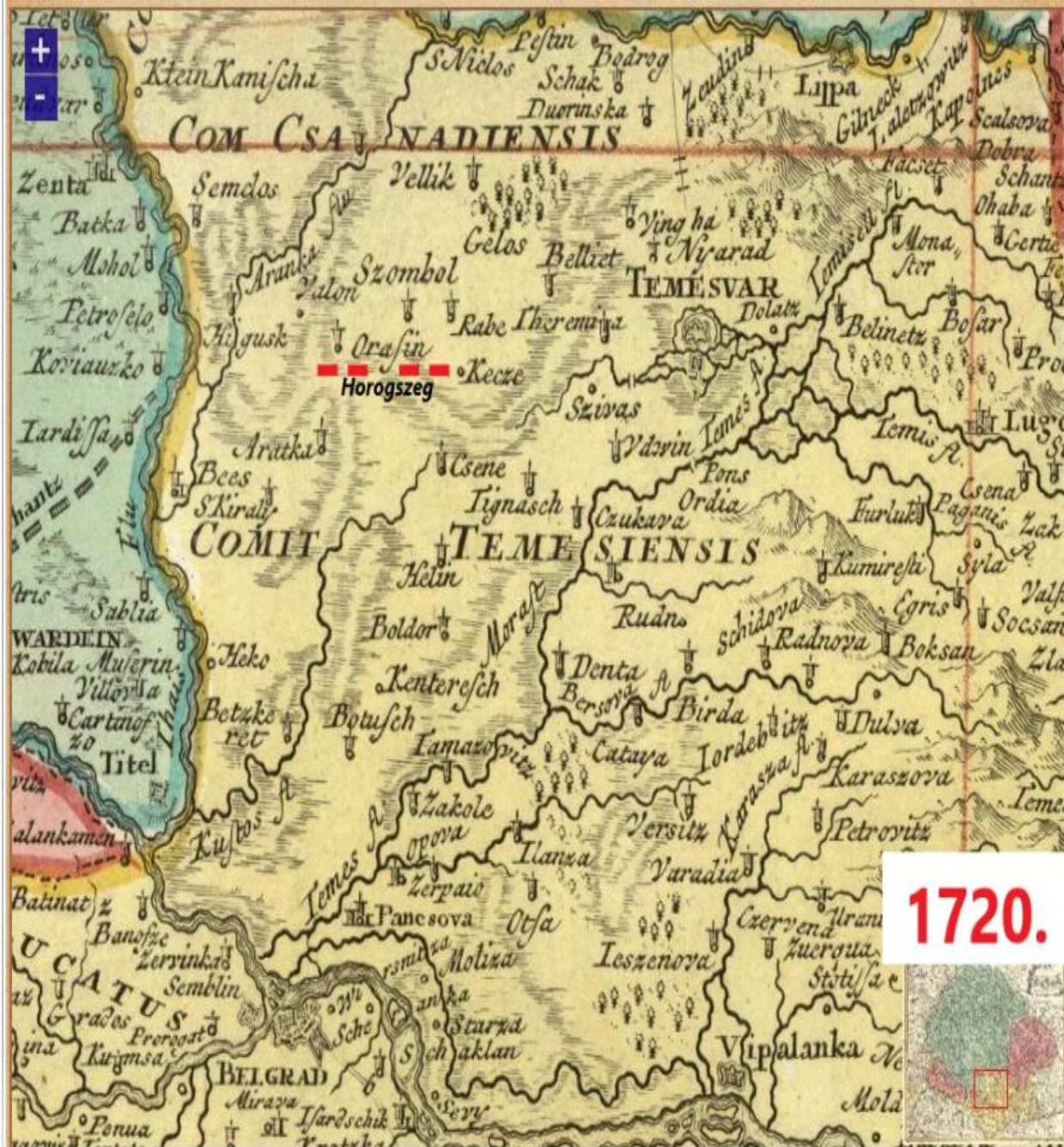
Johann Baptist Homann (1663-1724)

Homann was the most important German cartographer of the 18th century. In 1715 the Holy Roman Emperor Charles the VI, appointed him Imperial Cartographer and in the same year he was also appointed a member of the Royal Academy of Sciences in Berlin. Upon his death, the business passed to his son Johann Christolph (1701-1730) and in 1730 the business was continued by the Heirs to Homann up until 1848.

Homann, Johann Baptist korának legelismertebb német kartogtafusa. Már az 1700-as évre, előtte és utána is tudta hol van Hollós is meg Orasin-Horogszeg is Torontál vármegyében.

Autor: Homann, Johann Baptist, 1663-1724

Regni Hungariae Tabula Generalis ex Archetypo Mülleriano S.C.M. Capit et Ing. desumpta, et in hanc formam contracta Viis Veredariis aucta, Novissimaq; Pacis Passarovicensis Confiniis Illustrata / à Io. Bapt. Homanno Sac. Caes. Maj. Geographo Norimbergae

Mára tudjuk: Csanád és Temes egyházmegyéek határán Horogszeg az Orasin

Autor: Homann, Johann Baptist, 1663-1724

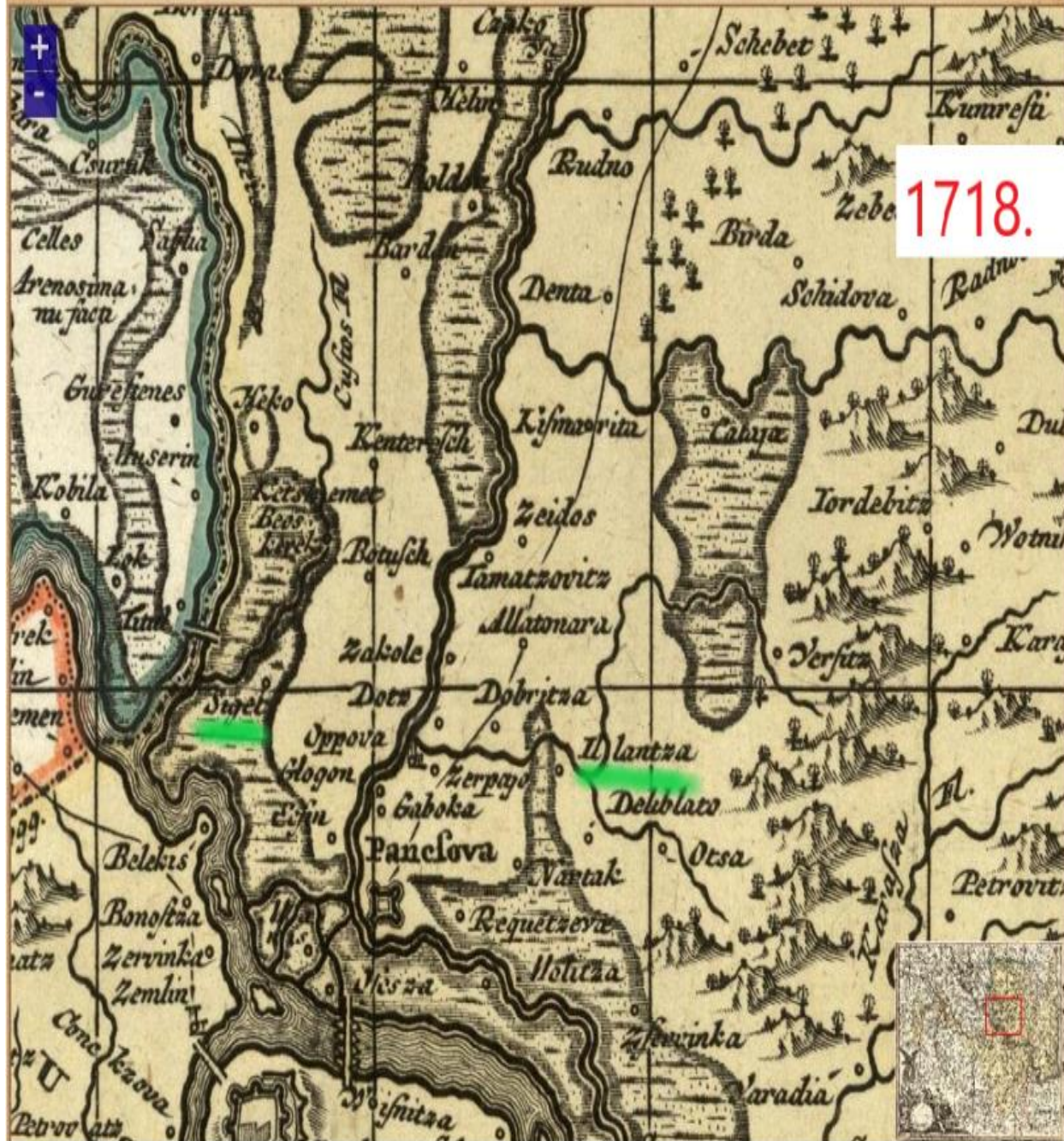
Tabula Geographica exhibens Regnum Sclavoniae cum Syrmii Ducatu Ex mappa grandiori desumpta et in lucem edita ab Homannianis Heredibus A. MDCCXXXV
C.P.S.C.M.

1700-as év előtt és után, 1724-es haláláig kimagaslott Baptist térképezése

Autor: Seutter, Matthäus, 1678-1756

Iustissimae Causae Heroica Virtute propugnatae gloriosiss. Triumphus Praemium. Sive Accurata delineatio Provinciarum et Urbium, quae duabus celeberrimis Expeditionibus Iusto Domino ac Victori restituta et Pace Passarowitzensi A. 1718 d. 21. Iulii à debellatis Turc. concessae et assignatae sunt / Augustae Vindelic. Opus et Sumptibus M. Seutteri Chaleogr.

Illanca mocsaras területe ahol a Hazát védelmező Verebi Péter alvajda – a rettenthetetlen katona, 1368-ban megsebesült. Mert a Jalomica sohasem volt Illanca.

Autor: Homann, Johann Baptist, 1663-1724

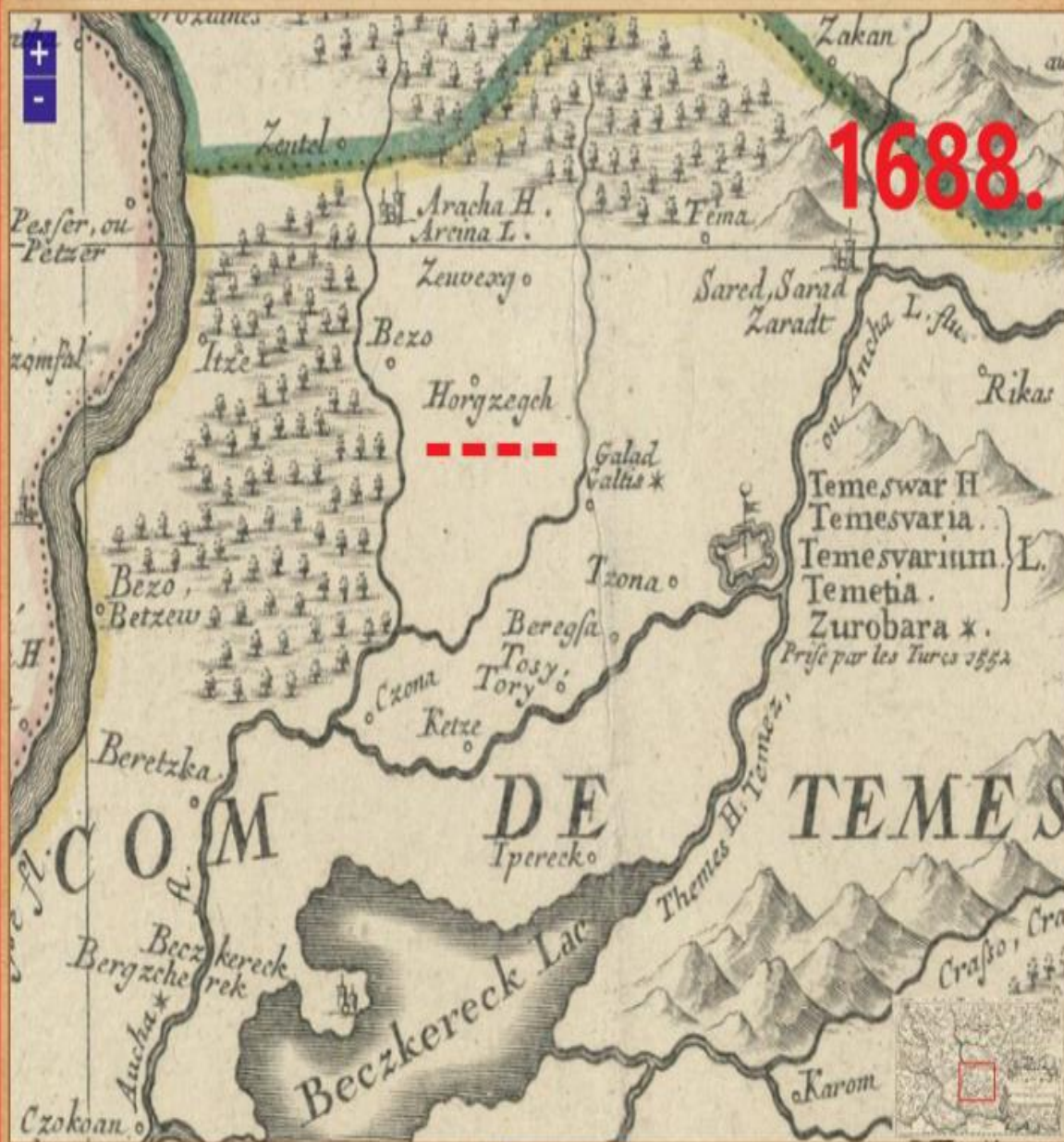
Regnorum Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Bosniae Et Serviae cum Principatu Transylvaniae, maximaeque Parte Valachiae nova et exacta tabula ex Archetypo Mülleriano, S. C. M. Capit. et Ingen. desumpta Viisque Veredariis, ac Noviſimae Pacis Paſarovicenſis Confiniſ aucta à Io. Bapt. Homanno S. C. M. Geographo

1716-ban is tudták Nyugat Európában, hogy hol van Hollós és Horogszeg.

Autor: Coronelli, Vincenzo Maria, 1650-1718

Le Royaume de Hongrie Diuise'en Haute, et Basse, Hongrie avec l'Esclavonie, Subdiuisees en leurs Comtez Par le P. Coronelli Cosmographe de la Serme.
Republique de Venise Corrigé et augmentée Par le Sr. Tillemont; et Dediée A Monsieur Rouillé Seigneur du Coudray, Conseiller du Roy en ses Conseils, Procureur
General de sa Majesté en sa Chambre des Comptes

Egy egész oldal köszönet sem elég elismerésül, ennek a Velencei ferencesrendi cosmográfus, kartográfus kiadónak, hatalmas munkájáért, a világhálós előtti világból. a MTA sohasem hallott a Horgzegch – családi fészekről?

Vincenzo Coronelli

Vincenzo Maria Coronelli (August 16, 1650 – December 9, 1718) was an Italian Franciscan friar, cosmographer, cartographer, publisher, and encyclopedist known in particular for his atlases and globes. He spent most of his life in Venice.

Contents

Biography

[Later life](#)

[Globes for Louis XIV](#)

[The Bergamo Globes](#)

[Current locations of 110cm globes](#)

[Selected maps](#)

[Partial bibliography](#)

[References](#)

[External links](#)

Biography

Vincenzo Coronelli was born, probably in Venice, on August 16, 1650, the fifth child of a Venetian tailor named Maffio Coronelli. At ten, young Vincenzo was sent to the city of Ravenna and was apprenticed to a xylographer. In 1663 he was accepted into the Conventual Franciscans, becoming a novice in 1665. At age sixteen he published the first of his one hundred forty separate works. In 1671 he entered the Convent of Saint Maria Gloriosa dei Frari in Venice, and in 1672 Coronelli was sent by the order to the College of Saint Bonaventura and Saints Apostoli in Rome where he earned his doctor's degree in theology in 1674. He excelled in the study of both astronomy and Euclid. A little before 1678, Coronelli began working as a geographer and was commissioned to make a set of terrestrial and celestial globes for Ranuccio II Farnese, Duke of Parma. Each finely crafted globe was five feet in diameter (c. 175 cm) and so impressed the Duke that he made Coronelli his theologian.^{[1][2][3][4]} Coronelli's renown as a theologian grew and in 1699 he was appointed Father General of the Franciscan order.^[5]

Later life

Coronelli worked in various European countries in the following years, before permanently returning to Venice in 1705. Here he started his own cosmographical project and published the volumes of *Atlante Veneto*. In his home city he founded the very first geographical society, the *Accademia Cosmografica degli Argonauti*. He also held the position of Cosmographer of the

Vincenzo Coronelli

Vincenzo Coronelli, from the frontispiece of the folio edition of *Atlante Veneto*

Born	August 16, 1650 Venice, Republic of Venice
Died	December 9, 1718 (aged 68) Venice, Republic of Venice
Occupation	Cartographer, friar, encyclopedist
Known for	Paris Globes, <i>Atlante Veneto</i>

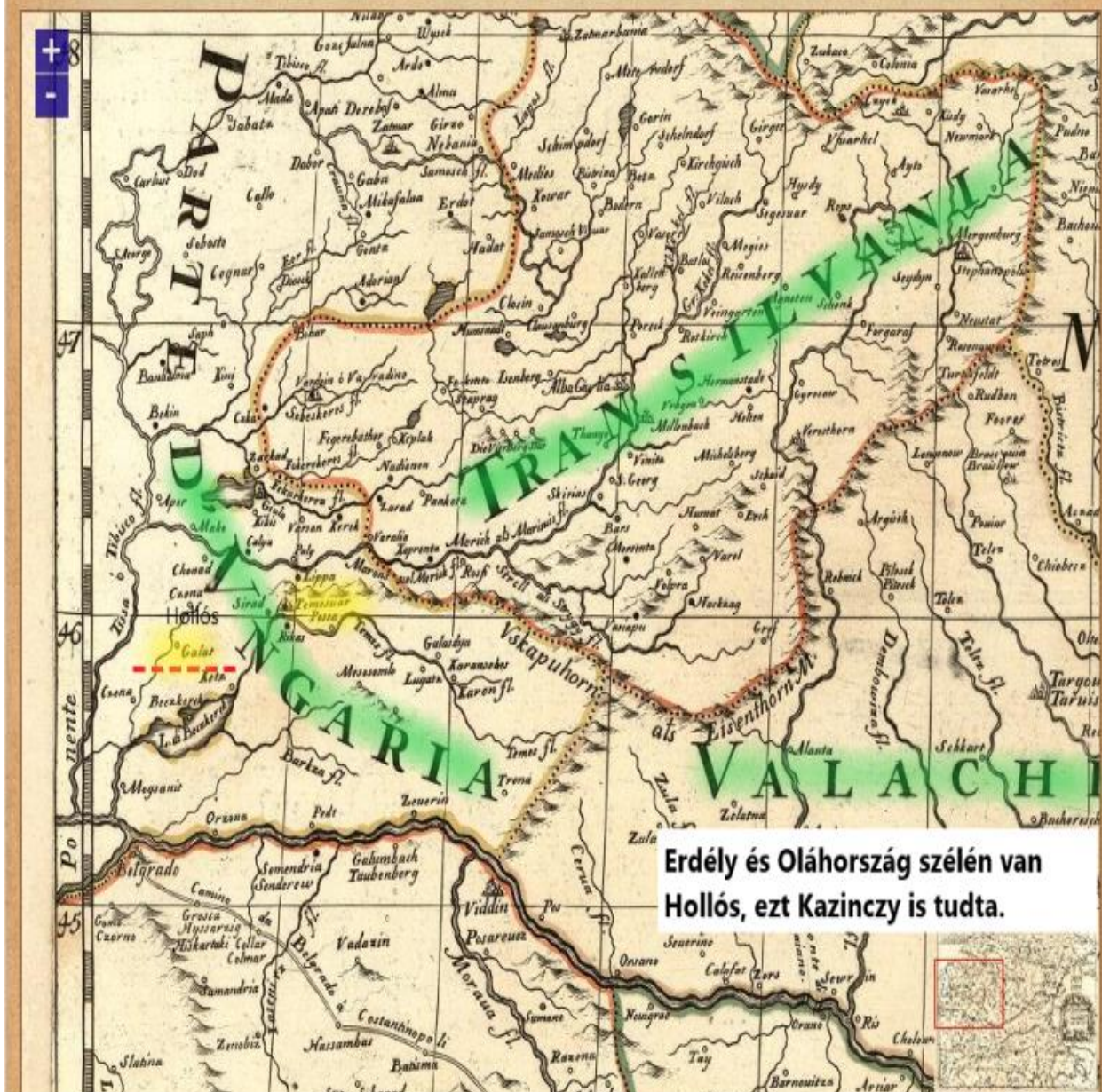
Magyar nyelven még nem található adat a Ferencesrendi frier-ről.
a MTA számos történéisének szégyene lehet ez a száналmas mulasztás

Corso del Danubio da Belgrado sino al Mar Nero

1650. körül

Autor: De Rossi, Giovanni Giacomo, 1627-1691 és ahol ott volt Galád, ott Hollós és Horogszeg is.

Corso del Danubio da Belgrado sino al Mar Nero con le Prouincie, che intorno al medesimo si trouano descritto / da Giac. Cantelli da Vignola su l'esemplare delle Carte migliori e delle piu recenti notizie dato in Luce da Gio. Giacomo de Rossi dalle due Stampe in Roma alla Pace con Priv. del. S. Pont. ; Vin. Matiotti sculp.

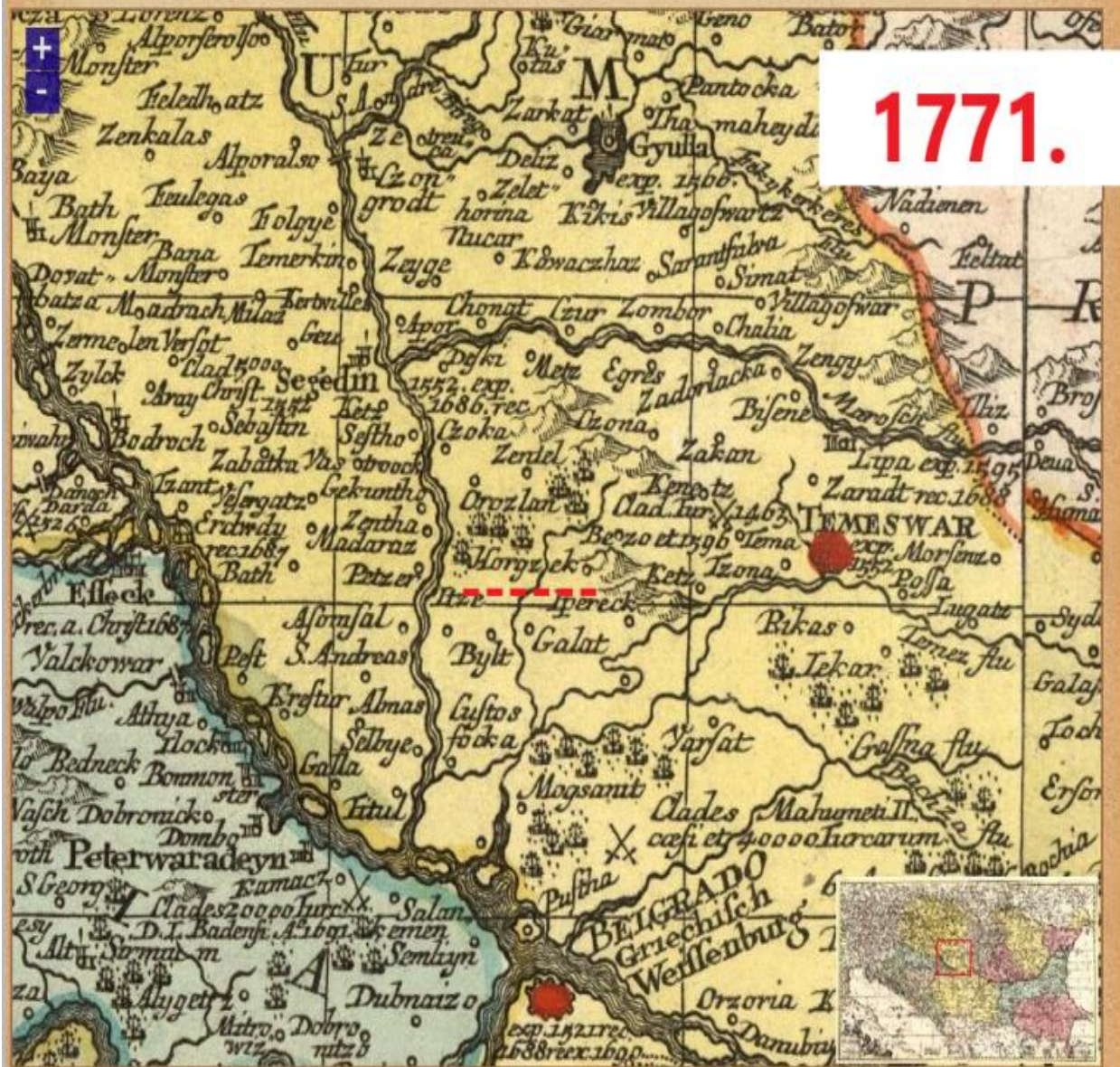

Erdély és Oláhország szélén van Hollós, ezt Kazinczy is tudta.

Jan Lipsky 1800-ra a Habsburg hatalom érdekére és irányítása alatt, jól össze-vissza kevergette Torontál vármegye helységneveit. Nem véletlenül figyelt fel erre Kazinczy Ferenc is több kortársával együtt. Erdélyi utazása közben, igen, Hollóst kereste, amit nem talált. Gondolatait akkor Torontál vármegyére irányította a Történelmi Tisztesség Tiszteletben Tartása.

Autor: Probst, Johann Michael, 1757-1809

Theatrum Belli Russo-Turci, sive Moldaviae, Walachiae, Transilvani, Serviae, Romaniae, Bulgariae, Bessarabie, Croatiae, Bosniae, Dalmat, Sclavoniae, Morlachiae, Ragusanae Reipublicae, maximaeq; partis Danubii Fluminis et Archipelagi cum insulis ejusdem accurata et novissima delineatio opera et sumtibus / Iohannis Michaelis Probstii Chalcographi Augustani

1771-ben Horogszeg

Verlagsangaben: Augsburg | Iohannis Michaelis Probstii, 1771

Johann Michael Probst (1757-1809)

Verleger und Kupferstecher in Augsburg, Sohn von Johann Michael Probst dem Älteren

Johann Michael Probst the Younger

- [Information](#)
- [Related objects](#)

Also known as

Johann Michael Probst the Younger
primary name: primary name: Probst, Johann Michael
other name: other name: Probst, Johann Michael II

Details

individual; publisher/printer; printmaker; German; Male

Life dates

1757-1809

Biography

Engraver of ornamental prints and publisher, active in Augsburg. Son of Johann Michael Probst I (1727-1776) and thus grandson of Johann Balthasar (q.v.). He took over his father's business after his death, together with his brothers Johann Georg and Johann Conrad.

Bibliography

Seitz

Johann Michael Probst Augsburgban élt és dolgozott 1771-ben, is.

És 1771-ben tudta, hogy Torontálban Horogszeg hol van!

a MTA ezt miért nem tudja??? Még meddig nem szabad tudnia?

Probst a bizonyíték, nem mindenki dőlt be a vármegyénekrombolásnak.

Sorin Fortiu
(Timișoara)

Castelul/donjonul medieval de la Horogszeg (sec. XV) ≡ Turnul de la Orosin (1696, 1721), Seul Tour (1771)

Motto: *Der liebe Gott steckt im Detail*
(Aby WARBURG, 1925)

Abstract: *The medieval castle/donjon from Horogszeg (15th century) ≡ The tower from Orosin (1696, 1721), Seul Tour (1771). The study analyzes the known historical and cartographic information and reveals the exact location of the medieval castle from Horogszeg (45°49'31.60" N / 20°36'27" E).*

Keywords: *castellum, Horogszeg, Orosin, Seultour, Banatsko Veliko Selo, Szentborbála, Szilágyi*

În acest moment nu știm câte fortificații medievale au existat pe teritoriul Banatului istoric, iar prea multe din cele cunoscute documentar nu (mai) știm pe unde au fost.

În cele ce urmează îmi propun să identific locația castelului de la Horogszeg și informațiile istorice relevante despre ea. Nu doar pentru că aici a stăpânit familia Szilágyi, care și-a luat chiar *predicatumul* nobiliar după această moșie și din care a făcut parte soția lui Ioan de Hunyad, mama regelui Matia Corvin și fratele ei, Szilágyi Mihály, guvernator al Ungariei (1458) și cel care l-a ridicat pe Matia pe tron, ci și pentru că un mic detaliu/greșeală semnalat(ă) de către *Josephinische Landesaufnahme* (1769–'72), nebagat(ă) în seamă până acum, a relevat, fără putință de tăgadă, locația exactă a castelului medieval.

Etimologie

Sorin Fortiu akademikus tudásához és kritikai gondolkodásához hasonló értelmiségi észnek kell lenni ahhoz, hogy valaki, akárki, hiteles Hontörténeti tanulmányt tudjon írni. Hontörténetünkről nem hatalmi politikai játszmát akarunk tanulni a történészkedőktől, hanem hiteles helytörténetet. Figyeljünk itt még oda, mit jelent a latin *castellum* – castle – várkastély -szó?

consistent locuită. În limba maghiară, Horogszeg este un cuvânt compus (Horog+szeg). În dicționarul lui SZAMOTA István și ZOLNAI Gyula² găsim citat 1419³: *Nicolaus Garazda de Horogzeg sub voce HOROG, horg: uncus, hamus, harpago, uncinus* (l.l.); *haken, angel* (l.g.) și *SZĖG, szög: angulus* (l.l.); *ecke, winkel* [vicus; gasse, strasse, häuserreihe]⁴ (l.g.). Dar *stradă cârnă/uliță strâmbă* (cârlig+stradă) pare că nu poate fi acceptat⁵. Noi cercetări lingvistice indică *horog* a avea înțelesul de *adânc drum de munte, drum strâmt între două laturi de munte/coastă de deal, drum abrupt sculptat (spălat de apă) într-o colina accidentată*⁶. RÉDEI Károly a arătat că, inițial, înțelesul cuvântului *horog* ar fi fost acela de *depresiune, drum strâmt/îngust (strâmtoare, defileu, trecătoare îngustă, strungă) între două coaste de munte*⁷. Pare că toponimul definește literal teritoriul⁸ alăturat unui drum îngust/abrupt⁹ pe fundul/în coasta albiei paleo-Mureșului (vide *infra* 27.08.1429). Dar nu este singurul drum care poate fi adus în discuție; pe *Josephinische Landesaufnahme* (1769–'72), unicul drum de la *Marckl Beczkerek* (azi, Zrenjanin, RS) la *St. Hubert* (azi, Banatsko Veliko Selo) străbate o mlaștină întinsă¹⁰ pe traseul *Marckl Beczkerek* (azi, Zrenjanin) –

2 Magyar oklevél-szótár, régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye / Dicționar maghiar de diplomatică, o colecție de vechi cuvinte maghiare găsite în diplome vechi și alte documente (tr.m.).

3 vide *infra* 11.05.1419.

4 Szamota, Zolnai, 1906, p. 392, 894–895.

5 Inițial a fost moșia și apoi satul. Poate doar dacă dintr-o moșie regală mai mare s-ar fi rupt o moșie mai mică, în care exista deja un sat cu *ulița strâmbă* (i.e. Horogszeg), noua moșia să fi luat numele de la acest oiconim, dar informații documentare în acest sens nu avem.

6 mély hegyi út, két hegyoldal közötti szoros út, szakadékos hegyoldalba vágódott (vízmosta) meredek út (Rédei, 1970, pp. [157]–158 ([nr.] 128.), 162).

7 bemélyedés, két hegyoldal közötti vízmosta út, szoros (Rédei, 1970, p. 158).

8 Printre multiplele înțelesuri ale lui *szeg* îl găsim și pe acelea de *terület, földdarab, település része/vége* (teritoriu, bucată de pământ, capătul terenului/parceleii/așezării -tr.m.).

9 *ELŐSZÓ* VII. 207–210.

Latin	↔	Hungarian
castrum	×	kastély
várkastély		
Latin	↔	Hungarian
castellum	×	kastély
várkastély		
Latin	↔	Hungarian
castris	×	egy táborból
Latin	↔	Hungarian
in castris	×	a táborban

az okmányokhamisító Szabó Károly érdeme, hogy erre felhívta a figyelmet:

”Mathia Corvino in castris Hollos natus.”

Cluj-Napoca (pron. [ˈkluʒ.naˈpoka]; in ungherese: *Kolozsvár*, [ˈkoloʒvaːr]; in tedesco: *Klausenburg*; in yiddish: קלויזנבורג, *Kloyznburg*; in latino: *Castrum Clus*, *Claudiopolis*, o *Napoca* per l'antica città romana; in italiano storico *Clausemburgo*^[2]) è un municipio del nord-ovest della Romania, localizzato nella valle del Someşul Mic, a 440 chilometri da Bucarest. Vecchia capitale della Transilvania, Cluj-Napoca è capoluogo del distretto di Cluj e capitale della regione economica nord-ovest.

Napoca-Cluj ----- Castrum Clus , **Kolozsvár – Castrum**

Latin	↔	English
Castrum	×	Castle
Hungarian	↔	English
vár	×	Castle

a Castrum Clus azt jelenti: Castle – vár , --- és nem egy tábor ,
Kolozsvár nem tábor, -- ezért nem kell meghazudtolni Antonio Bonfinit!

Abstract and Figures

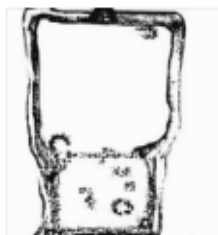
The medieval castle/donjon from Horogszeg (15th century) $\equiv$ The tower from Orosin (1696, 1721), Seul Tour (1771). The study analyzes the known historical and cartographic information and reveals the exact location of the medieval castle from Horogszeg (45°49'31.60" N / 20°36'27" E).

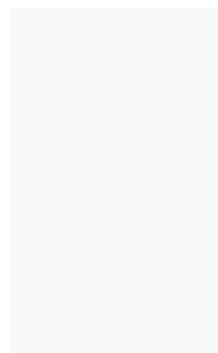
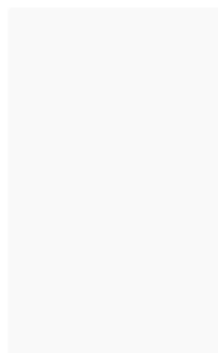
Wolfgang IV, Graf
zu ÖTTINGEN-...

Planul cetății
Cenad înainte de...

Cetatea Cenad
după demantelar...

Figures - uploaded by [Sorin Fortiu](#)

Author content

Content may be subject to copyright.

A Középkorban castle/donjon – várkastély-toronyról volt ismert Horogszeg Horogszeg-Orosin-Soltur-Szentborbála

1736-ban Horogszeg-Orosin és Hollós is ott van – Olosch

fost cel însărcinat cu operațiunile, iar Oamenii lui au lichidat atunci (i.e. începutul veacului al XVIII-lea) tot ce era considerat potențial utilizabil – fortificațiile exterioare ale Ciacovei⁴, cetăți de pe Dunăre⁵. Inutil să mai spun că Ciacova a fost demantelată mai devreme, în alte condiții (și nu de către habsburgi⁶), că de cetățile de pe Dunăre nu s-a atins nimeni, iar fortificațiile care au fost chiar demantelate de către habsburgi nu sunt menționate. Cât privește cetatea Cenad, autorul invocă este contradictoriu; afirmă că ar fi fost distrusă între 1696-1699⁷, pentru ca apoi să scrie că *Fortificațiile [cetății Cenad] au fost demolate în urma păcii de la Karlowitz (1699)*⁸. Mai mult, în întreaga istoriografie,

Fig. 1. Wolfgang IV, Graf zu ÖTTINGEN-WALLERSTEIN¹² (Istanbul, 1699).

sorinfortiu@gmail.com, www.banat.ro/academica.htm

Notă: în acest studiu citarea se face prin intermediul textului oferit *italic* (înclinat). Dacă textul citat conține la rândul său text *italic*, atunci acesta este oferit aici cu scris normal.

Acest articol face parte dintr-un studiu extins dedicat demantelării tuturor fortificațiilor medievale bănățene.

1 DEMANTELA vb. tr. 1. a demolasistematic dispozitivele de apărare ale unei cetăți spre a o scoate din sistemul defensiv (Marcu, 2000).

2 Nici ceamaghiară nustră cu multmai binepână înurmă cu 13 ani. Schimbareaa fostadusădecercetărilelui OROSS András.

3 Cotoșman, 1935, p. 26; Rusu, 2005, p. 27.

4 Perimetrul incintei a fost distrus la 1701 (Rusu, 2005, p. 511).

5 Rusu, 2005, p. 27. Autorul crede că demantelarea s-ar fi realizat odată cu ocuparea Banatului (i.e. post 1716), pentru a preîntâmpina re folosirea cetăților în cazul unor viitoare războaie și nu are cunoștință de prevederile tratatului de la Karlowitz (1699).

6 Subiectul este tratat separat într-un studiu dedicat cetății Ciacova.

7 Rusu, 2005, p. 27.

8 Rusu, 2005, p. 508.

lansează informația că Pentru demantelarea cetăților, pe lângă supravegherea **grofului Oettingen Farkas**, au fost numiți separat ofițeri imperiali și ingineri în mod individual¹³. De asemenea, citând informația furnizată de

9 Identitatea lui era deja cunoscută pentru BOROVSKY Samu, care oferea destule elemente pentru identificare: gr[óf]. Oettingen Farkas császári kamarás és birodalmi udvari tanácselnök (Borovszky, 1897, p. 79).

10 Nagybecskerek (l.m.), Becicherecu Mare (l.r.), Großbetschkerek (l.g.).

11 MTA Értésítője, 20, p. 4; vide Szentkláray, 1886.

12 Österreichische Nationalbibliothek, Wien, Inventar-nummer: oai:baa.onb.at:5307573, on-line <http://www.bildarchivaustria.at/Preview/5307573.jpg> (25.07.2019).

13 A várak lebontásához, gróf Oettingen Farkas felügyelete mellett, külön-külön császári tisztek és mérnökkari egyének nevezettek ki (Szentkláray, 1886, p. 49). Apoi, mai târziu, SZENTKLÁRAY Jenő le mai înfloreste puținel când susține că cetatea (Nagy)Becskekerek (azi, Zrenjanin, RS), care fusese inițial cetatea lui Glad (Glád vára), a fost demantelată

Pag. 1

Kevés, vagy szinte semmi szó nem esik a Habsburg báró Öttingen Farkasról akinek felügyelete alatt irtották, rombolták, hamisították, elhallgattaták az Árpádházi-Guelph-Magyar-Anjou királyi házhoz hűséges és 150 évig szövetséges, Verebi-Hollós-Corvinus-Hunyadiak családi fészket és korát.

A legelső kérdés, amit nyilván feltesz az, aki kevéssé ismeri a szülőház történetét, hogy vajon miért éppen itt látta meg a későbbi király a napvilágot, elvégre a család központi várkastélya Vajdahunyadon állt már 1443-ban is. A választ az erősség-rezidencia építéstörténete adhatja meg: megcáfolhatatlan bizonyíték ugyan nincs az okokra, azonban a korabeli írásos emlékekből kitűnik, hogy Vajdahunyadon Mátyás apja, Hunyadi János, aki 1441-ben erdélyi vajda lett, jelentős építkezésekbe kezdett, hogy a rezidenciát új igényeinek és társadalmi helyzetének megfelelően alakítsa át. 1442-1443 fordulóján, Mátyás születése előtt (amelyre február 23-án került sor) Vajdahunyadon javában folytak az építkezések, azaz a vár lényegében lakhatatlan volt. Hunyadinak igen jól alakult a kapcsolata Kolozsvárral, így átmenetileg itt keresett szállást Szilágyi Erzsébet számára. Egy módos polgár, Méhfi Jakab házába bérletre ki, Kolozsvár korai erődtetésének, az Óvárnak déli kapujával szemben. **Kolb nem bérletre!!! csak jöven Szilágyból oda "betért" ... házát !!!!!** ez bizony itt mind-mind hamis, félretájékoztatás ...
<http://archeologia.hu/minden-matyas-szuloharol> 10/01/2014

Igy néz ki a hamis félretájékoztatás! Hunyadi János soha, soha, soha, soha nem lakott a családjával "Hunyadon" – a várat 1453-ban építette, bővítette, de nem lakhelyül. Csak Hollósváron és Temesváron lakott mindig a családjával, államfői beosztása és hadvezéri hadjáratainak színhelyei is EZT BIZONYÍTJÁK, akár szabad erről még manapság beszélni, akár nem. És ne hamisítgasság tovább az egyedüli egy hamis forrást, a heltaigáspáros koholmányt, miszerint "Erzsébet asszony Szilágyból jövet betért a kazdag szász Kolbnak a házába, ott szülte Mátyást (kilenc hónapos áldott állapotában sitalpazott meg szánkózott esetleg lovagolt ugye keresztül-kasul a zordon Kárpátokon – heltaias sunyi ravaszkodással, és még vannak akik ezt tovább szajkózzák, is) és pár évig ott mulatott, és Mátyás fiát is ott vezette először iskolába."... ekkora bűdületes szélhámoskodó mocskolása ennek a Középkori Magyarországnak legnemesebb, Európa legkiválóbb hadvezére életének és történetének gyalázása, bizony párját ritkító az egész kerek nagy világ történetében. Ilyet egy tisztességes nemzet sem tett és tesz a sajátjával, SOHA. A Szabó Károly ugye "hiteles" oklevelet is kiállított erről a szász Kolbról, amire aztán a Szádeczky Lajos történész jött rá, hogy olyan valaki szász Kolb akkor és ott a Heltai nyomdának általi kőházban, nem is létezett. Sebaj, 18 állítólagos és gyanús körülmények közötti "tanúval" akkor kitaláltatták a valaki magyar "Méhffy Jakabot". Szegény Heltai forog a sírjában, futsba dőlt, nem sikerült az ő kiábrándozott szászoknak kifabulázott "kiváltsága". Ennyi. **1902-ben a szoboravatáskor a szász Kolbot dicsőítették ...**

AZ ERD. R. KATH. STÁTUS FŐGYMNASIUMA

KOLOZSVÁROTT

— Kegyesrendiek

vezetése alatt —

ÉRTESÍTŐ

1902 – 3-ról

KÖZZÉTESZI

ERDÉLYI KÁROLY Dr.

IGAZGATÓ

KOLOZSVÁRT

NY. GOMBOS FERENCZ KÖNYVSZAJTÓJÁN.

1903

1903-ban azonban, minden helyi történések helyeslése mellet is, azért megszólalt a jobbik érzés lelkiismerete is. 1905-ben Rácz Károly ev.ref. lelkipásztor megírta Hollósvár c. értekezését, Szentkláray Jenő apátnok és Fekete Gyula ev. lelkész adataiból is, 1907-ben Budapesten a Hontörténet kutató Soós Elemér ezredes sem maradt szótlán és hűtlen a Hazájához.

Fadrusz Jánosnak a nemzeti génusztól ihletett lelke és művészi keze alkotott, és a melyre büszkeséggel tekinthet föl minden magyar ember, mert a kít az a diadalmas hadvezéri alak ábrázol, az a mi vérünkben való vér, igazi *nemzeti király* volt, a ki nemcsak a saját trónjára, hanem az ő fajára, nemzetére is világtörténelmi fényt árasztott. A kolozsvári polgár épen kettős büszkeséggel szemlélheti ezt a szobrot, mert Mátyás magyar volta mellett Kolozsvár városának szülötte is. Ugyanis a nagy Hunyadi János, a mikor Kolozsvárra jött, rendesen abban az óvári emeletes kőházban szokott megszállani, a mely most az Erdélyi Kárpát-Egyesület néprajzi múzeumául szolgál. Az 1440. ik év elején Szilágyi Erzsébet, Hunyadi János neje, szintén e házban volt megszállva, és így érte városunkat az a szerencse, hogy Hunyadi Jánosnak ifjabb fia Kolozsvár falai közt látta meg először a napvilágot 1440 febr. 23.-án. Minthogy pedig közönséges esztendőben a február 23-ika után következő nap Mátyás apostol napja, azért az újszülött fiú a sz. keresztségben Mátyás nevet kapott. Keresztvízre állítólag egy Tuz nevezetű kikeresztelkedett zsidó tartotta. Szilágyi Erzsébetnek szállásadó házigazdáját Méhffi Jakabnak hívták, nem Kolb Istvánnak, a hogy Heltai Gáspár mondja. Heltai tévedése onnan származik, hogy Méhffi Jakab halála után vejének, Kolb Istvánnak birtokába került a ház, s 1467-ben, mikor Mátyás király az ő születési házat adómentességgel tüntette ki, a házban már Kolb István lakott, a kinek neve így került bele a királyi oklevélbe és a történelembe.

Mikoriban Mátyás szobrát leleplezték, ötletszerűleg az az állítás is fölmerült, hogy Mátyás nem is Kolozsvárott született, hanem Hollósvárban. Ez a Hollósvár a jelenlegi Torontálvármegye területén, N.-Kikinda és Szöllös közt feküdt (Szöllös helyén most Nákófalva fekszik, Hollósvár már nincs meg), birta Mátyás nagyapja és apja, és ennek a várnak a nevéből került a Hunyadiak czímerébe a fekete holló. Azt mondja annak az ötletnek kitalálója, hogy Heltai és mások, a kik Mátyás születéséről írtak, a hasonló kiírású és kiejtésű Hollósvár és Kolosvár neveket tévesen fölcserélték. Azonban Kolozsvár városának levéltárában több oklevél van Mátyás királytól, a ki ezekben az oklevelekben határozottan kolozsvári születésének vallja magát; azt meg csak bizonyosnak kell yennünk, hogy Mátyás biztos tudomással birt az ő születés-helyét illetőleg. Nem is tarthat komoly figyelembe vételre számot az az ötlet, s én is csak azért említem, hogy meg tudjátok ezá-

az állítás nem volt ötletszerű, hanem nagyon is valós komoly alapokon álló
**Mert 1902-re valakik azt hitték, remélték, hogy Hollós castris jobagiones –
 várjobbágyok táborát - sikerült mindörökre eltüntetniük. Nem sikerült.
 Nagyon figyeljünk oda, 1903-ban Erdélyi Károlynál: "Mikoriban Mátyás
 szobrát leleplezték fölmerült : Hollósvár N.Kikinda és Szöllös között feküdt."**

folni, ha fölhoznák előttetek. Kolozsvártól tehát azt a dicsőséget, hogy a legnagyobb nemzeti királyt ő adta a hazának, senki el nem vitathatja. Ha a kolozsvári diák Mátyás szobrát látja, egyéb okokon kívül még az is kegyeletes érzést támaszthat szívében, hogy Heltai tudósítása szerint Szilágyi Erzsébet évekig lakván Kolozsvárott, a kis Mátyást itt járatták először iskolába, valószínűleg a domokosrendiek kolostorában levő iskolába, a kik ott laktak, a hol most a ferenczrendiek.

Mikor 18 esztendő múlva a magyar nemzet megemberelte magát, ezt a kolozsvári fiút emelte trónjára, a kinek személyében másfél száz év óta az első magyar ember jutott Sz. István királyi székébe. A mai nappal 445.-ik évfordulóját értük meg Mátyás királylyá választatásának, ennek a hazánkra nézve rendkívül fontos eseménynek: azért ezt a mai emléknapot választottuk, hogy tesztületesen kivonulva Mátyás szobrához, koszorút helyezzünk a nagy király lábai elé, és nemzeti büszkeséggel, honfiúi bánattal visszagondoljunk arra, mik voltunk mi valaha. Fölidézzük tehát emlékezetünkben a majdnem ötfélszázados történeteket, és míg elborongunk a régi dicsőség eltűnte fölött, ugyanennek a régi dicsőségnek emléke buzdítson bennünket férfias, kitartó munkával előkészíteni a jövőt, hogy ismét legyen úgy, mint régen volt.

Kedves tanulók! A mióta a dicső honalapító Árpád családjának utolsó férfisarja, III. Endre sírjába hanyatlott, azóta folytonosan idegen eredetű uralkodóháznak tagjai birtokolták a magyar trónt. Ezek közül Károly Róbert és Nagy Lajos uralkodása a magyar nemzet javát mozdította elő, de a többiek uralma sok belső zavarnak és külső veszedelemnek vált kútfejévé. A külső veszedelem Nagy Lajos után különösen a török részéről fenyegetett, a mi egyik főoka annak, hogy nemzetünk a szomszédos országok egyik vagy másik fejedelmének magyar királylyá választásában keresett segítő szövetséget. Ide számíthatjuk részben Zsigmond, de különösen Albert, I. Ulászló és V. László királyságát. Mindegyiknek más országok is tartoztak uralma alá, de ezek mellett egyelőre Magyarország hegemoniája kétségbe nem vonatott, s még a római császári cím sem szorította háttérbe a magyar királyi méltóságot. Azonban a Habsburgház, a melyhez Albert és V. László tartoztak, kezdetlől fogva arra törekedett, hogy a kormánypálcája alatt lévő országok politikai súlypontja Bécsbe helyeztessék Magyarország elsőségének, sőt függetlenségének hátrányára. Más baj volt, hogy külföldi érdekeikért nem

Habsburg Albertel és V.Lászlóval kezdve, 400 éven át rombolták és hamisították a magyar nemzeti értékeinket, Hontörténetünket. Ez tény. És egy percre se feledjük, mindez a magyar Anjou házba beházasodott és a magyarok által nem elfogadott Luxemburgi Zsigmonddal kezdődött.

A HUNYADIAK

(A CSALÁD EREDETE ÉS NEMZEDÉKRENDJE)

*

IRTA

Dr. WERTNER MÓR

DÉVA

NYOMATOTT HIRSCH ADOLF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1900

Wertner Mór **1900-ban** kiadott gondolatmenetét és az ő korában elérhető anyag feldolgozását kell komolyan újra átnézni. Csak logikusan, nyugodtan, térképet és történelmet összehasonlítani, kiértékelni. Idegen hatalmi érdekű ferdítések mellőzésével.

Mi érdekel itt minket? Hollós és Hollósvár földrajzi fekvése érdekel minket, Wertner Mór munkáját is nagyon komolyan igényelve.

Wertner Mór (Ispáca, 1849. július 26. – Párkány, 1921. június 8.) magyar történész, genealógus, orvos.

Tartalomjegyzék

[Élete](#)

[Művei \(válogatás\)](#)

[Jegyzetek](#)

[Források](#)

[További információk](#)

Élete

Wertner Ábrahám és Winkler Debóra fia. Temesvárott érettségizett, majd a Bécsi Egyetemre ment, ahol 1872-ben orvosi oklevelet szerzett és 1874-ig Csicsón működött mint gyakorlóorvos. Ekkortól kezdett történettudománnyal foglalkozni. Ezután Szencire költözött. 1890 és 1893 között Pozsonyban élt mint megyei főorvos, 1894-ben pedig Muzslára került mint járási orvos. 1908-ban költözött Párkányra ahol élete végéig maradt. Nyughelye is itt található. A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságnak és több külföldi genealógiai társulatnak volt választmányi tagja. Hagyatékának egy részét a Jókai Egyesület gyűjteményében helyezték el, melynek levéltári anyagából 1954-ben a Komáromi városi levéltárhoz kerültek archiv iratok.

1884-ig jóformán kizárólag orvostörténeti és közegészségügyi dolgozatokat írt, azután viszont nagyobb részt történelmi, elsősorban genealógiai tanulmányokkal foglalkozott. A Gyógyászatban, Közegészségi Kalauzban, Turulban, Heroldban, Adlerban, Századokban, Erdélyi Múzeumban, Történelmi Tárban, Magyar Nyelvben, Ungarische Revueben, Ungarische Rundschau-ban és másutt közölte értekezéseit.

Felesége Kuthy Gyula és Richter Jozefa lánya, Kornélia volt, akit 1906. február 24-én Budapesten, az Erzsébetvárosban vett nőül.^[2]

Wertner Mór

Született	1849. július 26. ^[1] Spáca
Elhunyt	1921. június 8. (71 évesen) ^[1] Párkány
Állampolgársága	magyar
Foglalkozása	orvos orvostörténész genealógus történész
Iskolái	Bécsi Egyetem (– 1872)

Ki volt és hol, mikor élt Wertner Mór? (1849 – 1921) között a Felvidéken.

1884 utántól foglalkozott történelemmel. Vajjon a saját korában milyen elérhető adatokkal foglalkozott? Kinyomtatott könyvében hűen betűzték-e vajjon a tudós orvos eredeti írását? – Fogadjuk el, hogy igen.

A Hunyadiak c. történelmi és genealogiai alapokon létrejött tanulmányát még életében, 1900-ban nyomtatták ki. Tehát ha valamit félregépeltek volna, azt a tudós orvos azonnal észrevette, és kijavította vagy ő saját maga kijavította volna. Ilyenről máig nem tudunk. Tehát el kell fogadni, hogy a könyvében gépelt betűk azonosak Wertner doktor kéziratával.

Párkány ott van a Dunakanyarban, Visegrádnak által, azt e sorok pötyögtetője is fentről a várból, meg a Dunahajóról is látta, ottjártunkkor 1998-ban. (Sz-V.I.)

magának másként elképzelni, mint hogy valamely isten olympusi magaslatairól leszállva, halandók módjára a föld valamelyik szepével szerelmi viszonyt kötött, vagy hogy egyes szerencsés halandó vadászok vagy harcosok az erdők hallgatag sűrűjében és a patakok bűbajos esörgedezésében istennők és tündérek bájaiban gyönyörködtek.

Eltűntek az istenek, maradt az Olymp! Az istenek helyét elfoglalták a földi királyok, kik utazásaik és hadjárataik alatt valamely szép alattvalónőjük mellett elfeledvén uralkodói gondjaikat, a későbbi hősök atyjává váltak. Így lett Zsigmond is Hunyadi Jánosnak az atyja. A gyűrűnek ilyenén való szereplése sem újabbkori szülemény. Megtaláljuk azt számos ó-kori nép monda- és mondakörében, hasonló viszonyok között; s megtaláljuk már az emberiség egyik ősrégi s legtiszteletreméltóbb irodalmi termékében: a Bibliában is, midőn arról szól, hogy a jogaiban magát sértve érzett Tamar ipjától, Jehuda zsidó törzsfőnöktől fel nem ismerve, vele szerelmi kalandot élt át és tőle gyűrűjét elkérte. E gyűrű tanúsága rábírta aztán Jehudát, hogy Tamarnak e kaland után született fiát sajátjának ismerte el s tudjuk, hogy e fiúnak egyik késő ivadéka nem csekélyebb személyiség, mint Dávid, a zsidók ünnepezt királya. Ráakadunk a gyűrű e szerepére az ó-görög mondában is, mely szerint Syrakusának egyik szülöttje, Kyane nevű leány, midőn tudatlanságában egyszer saját atyjával, Kyanipossal szerelmi kalandot élt, a férfi újjáról lehúzza gyűrűjét, mely később, midőn a dolognak végzetes következménye lett, az illetőnek felismerésére vezetett.

Távol legyen tőlünk Zsigmond király házasság vagy házasságon kívüli életét védelmezni; a róla ismertek alapján meg lehetünk győződve, hogy a dévai vagy zsigmondhegyi¹ kaland ráillene, de a történelmi kritika nagyon is tagadja, hogy Hunyadi Jánoshoz való atyafisága a monda keretében adottak alapján őt illesse meg.

Mindenekelőtt kiemeljük, hogy azok, kik a mondát chronológiai adatokkal kibővítették, nem ok nélkül helyezték az eseményt 1392-be. A múlt század elején a nagy *Hübner* János, kinek nemzedékrendi táblái megjelenésüktől kezdve majdnem 150 évig ge-

¹ Bőjthe Ödön említi »Hunyadmegye Sztrigymelléki részének és nemes családjainak története« cz. munkája 45. lapján, hogy ez a kaland a Kalánfürdő melletti Zsigmondhegyen történt volna.

Wertner Mór: A Hunyadiak c. 1900-ban kiadott könyvéből:

A Zsigmond házasság vagy házasságon kívüli életét a nemtudós, nemőszinte, nemhiteles Heltai 1392-tőre dátumozta a morzsinai kalandhoz.

Erre Wertner Mór is felfigyelt, a világhálós elérhetőségek nélkül 1900-ban.

neológiai szentírás-számba mentek, Mária halálát 1392-re tette; de még *Lorenz Ottokár* is, 1895-ben.¹ Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy a mondát is e téves adattal — melynek az volt czélja, hogy Zsigmond *özvegylétét* kiemelje — megtoldták.

Tudjuk, hogy Zsigmond koronáztatásakor, tehát 1387-ben, Garai Miklós Dán lázadó fiait: Mihályt és Lászlót a Temesközben legyőzte, de hogy Zsigmond maga 1392-ben Dán vajda ellen vonult volna, annak okleveles nyoma nincsen. Tény csak az, hogy Zsigmond 1392. júl. 9-én a Morava inneni mentén Szerbiában, a branicsevoí kerületben tartózkodott és hogy seregét akkor a törökök ellen menesztette;² tudjuk továbbá, hogy 1392-ben nem Dán, hanem Mircsa volt az oláh vajda; Ferencz bán (ki nem más, mint pelsőczy Böbék Ferencz) pedig csak 1397 óta macsói bán. Végül *Mihály és László, kiket Garai Miklós 1387-ben legyőzött, nem Dán vajda fiai, hanem a Temesmegye buzsi járásában ma is létező Duboz nevű helység urai.*³

¹ Ld. »Genealogisches Handbuch der europäischen Staatengeschichte«-je 19. 1.

² A Zichy-család okmánytára VI. köt. 139—140. 1.

³ Dánról (Dán = Daan kétségtelenül a Dániel név rövidítése) mitsem tudunk. Fiai: Dubozi Demeter, László és Mihály 1371 május 30-án merülnek fel. A XV-ik század 70-es éveiben találjuk, hogy a dubozi Dánfiak ősük Dán és ennek testvére Nágó után a temesmegyei Rékásra igényt tartanak. (Csánki: Magyarország földrajza a Hunyadiak korában. II. köt. 19. l.) Nemzedékrendjük egy töredék szerint így alakulna:

dubozi Dánfiak			Ismeretlen	Rékásiak	
Dán				Nagul	
Demeter 1371	László 1371	Mihály 1371 † 1405 előtt		Miklós 1391—93 férje: Török István	Anna 1404
		Neje: 1405			
	Demeter 1409—1428			Szaniszló 1404 † m. n. 1453 kör.	
				Neje: 1449.	
Mihály 1410—1416	János 1410	László 1410—1428			

Csánkinak az az adata, hogy Dán volna Nagulnak a fivére, úgy látszik csak arra vezetendő vissza, hogy itt a »frater« szó csak *távolabb rokoni* jelent. Azt találom, hogy Szárna fia László fiai: Karapch, Szaniszló, Negu, Wlanyk, Miklós és László akkor, midőn Baszaráb fia Sándor I. Lajos király ellen fellázadt, havasalföldi hazájukat elhagyván, Magyarországra jöttek, hol 1359 aug. 29-én Lajostól Rékást és hozzátartozóit kapták. A személynevek az illető helyen (Temesmegye okmánytára I. köt. 87. l.) úgy látszik el vannak fordítva, mert Negu helyett 1391-

Ja, mert a Hübner János úgy látszik csak átmásolta az 1392-től a nemtudós Heltaitól, meg még a Lorenz Ottokár is bedőlt és nem nézett a hamisításnak utána 1895-ben. Aztán ne csodálkozzunk, hogy terjed a tere-fere fabula.

Anjou Mária magyar királynő 1395-ben hunyt el, gyanús lovasbalesetben. Tegyük hozzá. Csendben.

Hunyad-várát illetőleg, az már 1409 előtt Hunyadi János ősei birtokában volt.¹

A mi pedig a hollós czímert illeti, a következőket kell tekintetbe vennünk: Vannak olyanok is, kik a czimer eredetét nem János, hanem Mátyás korába teszik. Schmidt G. A. pl. azt mondja, hogy a holló Mátyástól vitte el a gyűrűt és hogy Mátyás a repülő madarat szerencsésen lelőtte, minek örökös emlékére a csőrében gyűrűt tartó holló képével diszitett úgynevezett holló-aranyakat verette. A dolog lényege azonban az, hogy midőn V. László 1453 febr. 1-én Pozsonyban kelt fontos oklevelével Hunyadi Jánosnak a képünkön látható bővített czímert adományozza, világosan kiemeli, hogy már János ősei viselték »a nemesség jelvényeül sárga vagy kék mezőn természetes színű, szárnyait kissé emelő és csőrében arany gyűrűt tartó hollót« — a régi magyar királyok kegyelméből. De érdekes, hogy maga Hunyadi János nem használta következetesen a gyűrűs hollót, mert a holló sem 1450-iki oklevele pecsétjén, sem pedig pénzein nem tart gyűrűt csőrében; a miből talán arra is lehet következtetni, hogy a gyűrű-rablásról szóló legenda később: Mátyás idejében vagy éppen tán mesegyártó udvarában keletkezett, vagy legalább is *nem volt még általánosan ismeretes* Hunyadi János idejében. S jellemző még az is, hogy a Hunyadi-ház azontúl is csak egyszerű ősi czimere mellett maradt.²

Hunyadi János pecsétje.

ben (u. o. 213. l.) már Nagol és Karapeh helyett Crapeh áll. László még el 1391-ben. A Dán nevet tehát nem találjuk az 1350-ben szereplők sorában. De találjuk (a 216. l.) Rákási Craphot. Megjegyzendő, hogy Jánki László, ki a Dán-fiakkal együtt Horváti-párti ember volt és kit Garai Miklós szintén 1387-ben legyőzött, (a Hazai okmánytár VII. köt. 434. l.) krassómezei birtokos volt.

¹ Vannak írók, kik a hollós czímer révén Hunyadi őseit bizonyos *Hollósvár*-ral hozzák kapcsolatba. E Hollósvár szerintük Csanádmegyében a kúnok földjén (jelenleg Torontálban) Kikinda és Szöllős között feküdt és már az 1380-as években lett volna Hunyadi János atyja kezében. Tény csak az, hogy a régi Csanádmegyében egy jobbágy- és egy Kún-Hollós nevű helység (nem vár) létezett, de ez még 1433-ban a berekszói Hagymás-család birtoka és csak 1451-ben van Hunyadi János kezén; ebből tehát nem igen lehet kibetűzni, hogy János atyja már az 1380-as években lett volna a tulajdonosa.

² Báró Nyáry Albert megjegyzése »A heraldika vezérfonala« cz. műve 121. lapján, a hol először közli — mellékletképen — Hunyadi János bővített czimerképét színes hasonmásban.

Nem feladatunk itt Hunyad várának birtokosait kutatni.

De roppant nagy, hatalmas feladatunk odafigyelni: "Hollósvár Csanádmegyében (jelenleg Torontálban) KIKINDA és SZÖLLŐS között feküdt és már az 1380-as években lett volna Hunyadi János atyja kezében. Wertner Mór 1900-ban KIKINDA és SZÖLLŐS közé tette Hollósvárat.

Erdélyi Károly 1903-ban **N.KIKINDA** és SZÖLLŐS közé tette.
Wertner Mór odafigyelt és **Csanádmegyét**, tehát Torontál vármegye egyik
korábbi földrajz-területi felosztását is fontosnak látta lejegyezni.

Csanádmegyében KIKINDA és HOLLÓS volt ismert.

a Gross – NagyKikinda- N.Kikinda későbbi keletű, ne kevergessük azt ide.
HOLLÓS helye – KIKINDA és SZÖLLŐS között, Csanádmegyében.

1725-ben, ha Mercynél sok más nem is, de a földrajzi tájolás elfogadható

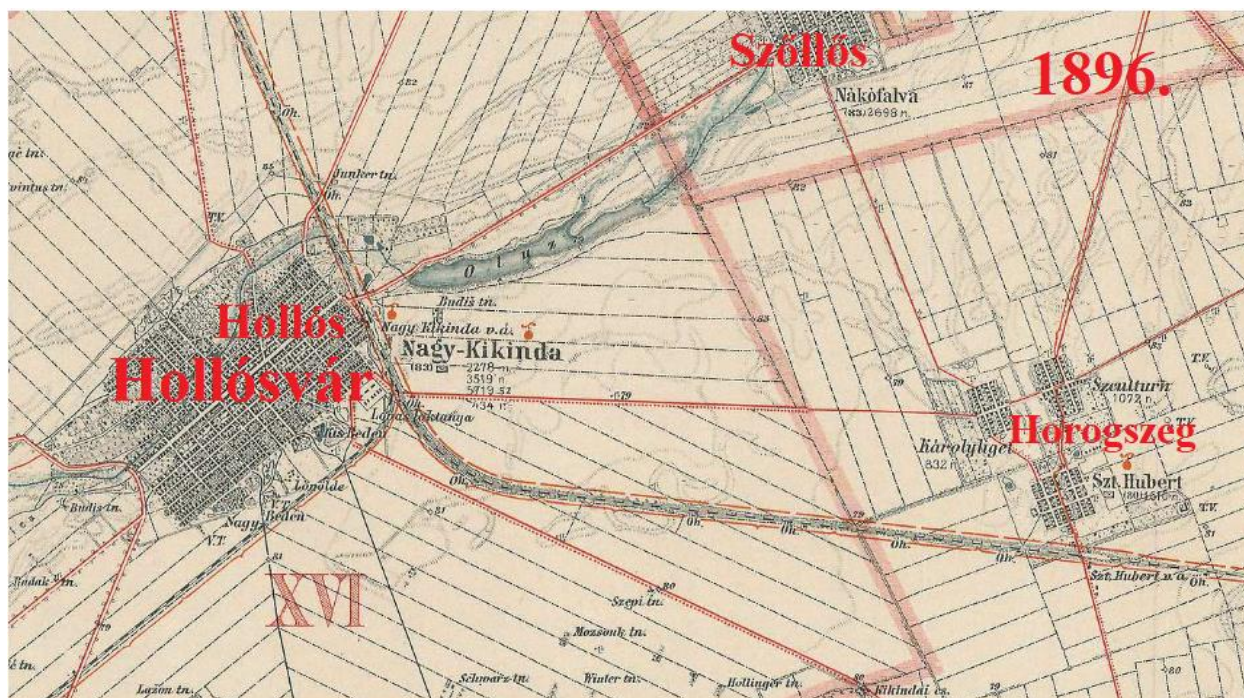
Hollós: Kikinda és Szöllös között.

Eddig már felfogtuk ugye, hogy Kökénd volt a Kikinda , MERT Wertner Mór idejében HOLLÓSBÓL volt a NAGYKIKINDA kisajátított írásos Osztrák terület 1774-től, amit a Magyar Országgyűlés követelésére 1779-ben írásban foglalva, visszahelyeztek jogos helyére Torontál vármegyébe.

Szőlős-Hollós-Horogszeg háromszög a Verebi-Hollósok családi fészke.

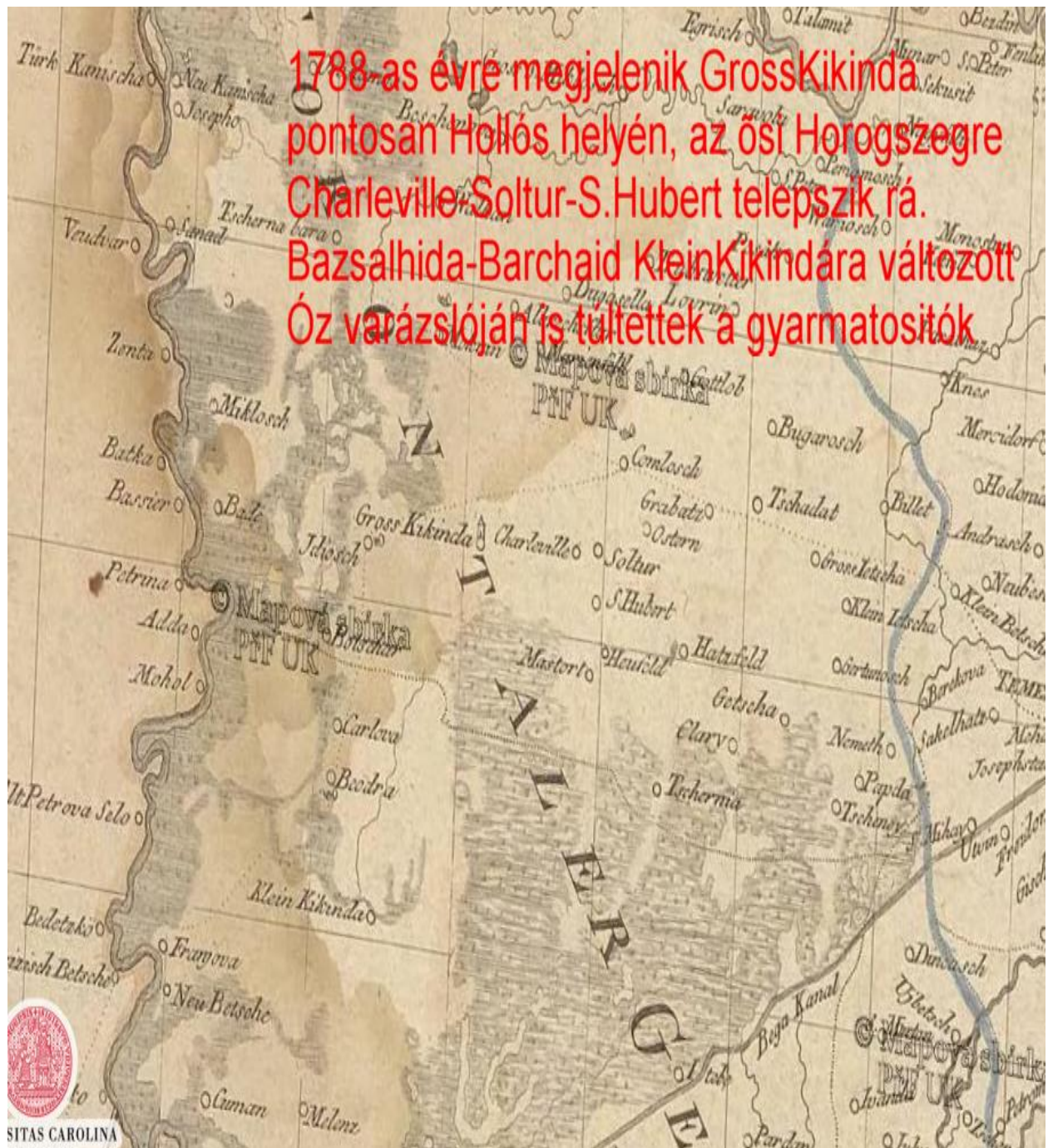

Pontos földrajzi tájolás 1896-ban, Hollós és Hollósvár az Olúz tó partján.
Hollósvár a castris jobagiones – várjobbágyok tábora

Latin	↔	English
castris	×	from a camp
Latin	↔	English
in castris	×	in the camp
English	↔	Hungarian
in the camp	×	a táborban
English	↔	Hungarian
camp kamp	×	tábor

Hollós-Corvin Mátyás király ”In castris Hollós – táborban született.”

A Csanádi egyházmegyében Hollós és Horogszeg 1742-ben
mert Wertner Mór – a többi számos téves adatokban kutatása
mellett is, Csanádról meg Hollósvárról tudta mit beszélt **1900-ban**.

1745-ben bizony csak Hollós és Horogszeg létezett a Csanád egyházmegyében – *Torontaliensis* - Torontál vármegyében.

Das Banat in der Karte Ungarns
von Johann Christoph Müller,
erschienen bei Homanns Erben,
Nürnberg, um 1745

Banatusul în harta Ungariei de
Johann Christoph Müller,
editată de urmaşii Homann,
Nürnberg, pe la 1745

Itt a nagy megtévesztés. Hogyan lehet valami Banat ott, ahol minden írásos adatban Csanád és Torontál létezett. Ja, az idegen hatalom...

A Horthy-korszak hazai középiskolai tankönyveiben ugyanez a helyzet, elvértve feltűnik a pozsonyi csata megnevezése. Helyette viszont egy röpke pillanatra egy másik, szintén elfeledett csata is bekerült a kánonba. Takáts György a 907. esztendőről így ír: „Árpád halála évében (907) a bajorok óriási sereggel támadtak a mieinkre, de Bánhida határában (Komárom m.) iszonyú vereséget szenvedtek. Ez a győzelem mintegy a magyarság ittmaradhatását biztosítja.” *A magyarság 12.000 éves Hazájában a megmaradását biztosította.*

A szerb és bolgár seregek 1371-es Marica menti csatavesztése és a rigómezei vereség (1389) után a szerb birodalom omladozni kezdett, minthogy az Oszmán Birodalom meghódította déli területeit.^[19] Az északi részek azonban ellenálltak, s 1403-ban Lazarevics István despota a Szerb Despotátus fővárosává tette, miután Zsigmond magyar király hűbértokként neki adományozta.^[18] Ebben az időszakban a város aranykorát élte. Lazarevics citadellás-tornyos várat építtetett, melyből mára csak az István despota tornya és a nyugati fal maradtak fenn. Újjáépíttette és megerősíttette a város falait és bástyáit, és ezzel hozzájárult, hogy a város közel további hetven évig ellenállt a török támadásoknak. A város menedékként szolgált a török hódítás elől menekülő balkáni népeknek, becslések szerint lélekszáma negyvenezer és ötvenezer között lehetett.

1427-ben Lazarevics István utóda, Brankovics György vissza kellett adja az akkori Nándorfehérvárt a magyaroknak, s a fővárost Szendrőbe költöztette. Uralkodása idején II. Mehmed török szultán Szerbia legnagyobb részét elfoglalta, de Nándorfehérvárt kétszer is sikertelenül ostromolta meg, először 1440-ben, majd 1456-ban. Ez utóbbi ostrom volt a nándorfehérvári diadal. A várat a százezer fős oszmán török sereg nem tudta elfoglalni, pedig az fontos lett volna a birodalom Közép-Európa felé való további terjeszkedéséhez. Szilágyi Mihály, a vár parancsnoka, mindaddig derekasan ellenállott, míg a

Nándorfehérvár ostroma

keresztény várvédők kapitánya Hunyadi János^[20] és Kapisztrán János gyakorlatlan, de lelkes kereszties vitézeikkel a város felmentésére megérkeztek. Hunyadi előbb a török gályahajók során át tört magának utat a várba, majd július 21-én visszaverte a szultán rohamát és másnap maga támadta meg a törököket, akiket fényesen legyőzött. Az ostrom során II. Mehmed maga is megsérült. A győzelem híre bejárta egész Európát, a III. Kallixtusz pápa által elrendelt déli harangszó mind a mai napig a nándorfehérvári diadalra emlékeztet a keresztény világban.^[21] Ugyancsak a felmentett várban folyt le az jelenet, melynek a cselszövő Cillei Ulrik esett áldozatul 1456. november 9-én, amikor Hunyadi László és Szilágyi Mihály vitézei heves szóváltás után összekaszabolták.

Mert ugye, az Anjou házba beházasodott a Zsigmond, aki Verebi Péter sókamara ispán halála után 1403-ban Belgrádot hűbérbe adta a Sztéfán Lázárévitynek, de 1427-ben Gyurágy Bránkovitynak azt vissza kellett adnia.

Regnum Hungariae

46

Joannes van der Bruggen

Joannes van der Bruggen, known in France as **Jean vander Bruggen**, (1649 – c. 1693) was a Flemish painter, engraver, art dealer and publisher who was active in Antwerp and Paris.^[1]

Life

Joannes van der Bruggen engraved a self-portrait printed in Paris in 1689. The print states (*âgé de quarante ans*) that he was born in 1649 in Brussels. It is not clear with whom he trained, but he is registered as a master in the Antwerp Guild of St. Luke in 1679.^[1] In 1681 he moved to Paris, open a shop rue Saint-Jacques, where he was active as an engraver, dealer and publisher.^{[1][2]}

The artist was a great admirer of Raymond Lafage, a French artist who is notable for his mythological prints and drawings.^[3] This admiration is expressed in a poem at the bottom of his engraved self-portrait. The poem was written (in part) by the famous French author Jean de La Fontaine.^[4] The self-portrait was made after a painting by Nicolas de Largillière. It was part of a set of prints after designs by Lafage that van der Bruggen published that year in memory of Lafage and sold from his house in Paris.^[4] The title of the work was *Recueil des meilleurs desseins de Raimond La Fage gravé par cinq des plus habiles graveurs : Et mis en lumière par les soins de Vander-Bruggen* (Collection of the best designs of Raimond La Fage engraved by five of the most skilled engravers: And published through the efforts of Vander-Bruggen).^[2]

It is not known when or where the artist died. The time of his death is estimated to be some time after 1693.^[1]

References

- "Joannes van der Bruggen" (<https://rkd.nl/explore/artists/13340>). Netherlands Institute for Art History. (in Dutch)

Franciaországban Jean vander Bruggen néven ismerték.

A **flamand nyelv** (saját nevén a *Vlaams*, mely történetesen megegyezik a holland névvel) a nyugati germán nyelvek része, ám ha figyelembe vesszük a nyelvészet álláspontját, gyakorlatilag teljesen azonos a hollanddal. Nyelvi titulusa számos különböző dologtól függ: akik flamand nemzeti érzelműek rendszerint állítják a flamand nyelv létezését is, mások viszont úgy tartják, hogy a flamand a holland nyelv elnevezése Belgiumban. Ezért létezik olyan elnevezés is, hogy *belgiumi holland nyelv*. Alapjában véve két változata van: a Belgiumban használt flamand, amely a hivatalos közegek és tanintézmények nyelve, de a holland irodalmi nyelvvél ez teljesen azonos, csak pár helyi jellegzetességet és apróbb hangtani eltérést mutat. A franciaországi flamandok nyelvjárásában sok a francia nyelvből származó jövevényszó, ennek ellenére az ottani flamand nyelvjárás nem különbözik úgy, hogy a belgiumiak és a hollandok ne lennének képesek megérteni. A flamand nyelv viszonya a hollandhoz erősen hasonlít az ausztriai és németországi német, a macedón és bolgár, valamint a moldáv és román nyelv esetére.

Flamand nyelv Vlaams

Beszélik	Belgium
Terület	Németalföld
Beszélők száma	5 millió fő
Nyelvcsalád	Indoeurópai nyelvcsalád Germán nyelvek nyugati germán nyelvek déli csoport flamand nyelv
Írásrendszer	Latin írás
Hivatalos állapot	
Hivatalos	 Belgium

Ez külön érdekes, a belgiumi Dobróka nagymamám is a flamand nyelvet beszélte itt nálunk, 1986/87-es évi látogatásakor. (Sz-V.I.)

Author: Bruggen, Johann van der, 1695-1740

Regnum Serviae 2

Publishing Details: [Wien : J. van Bruggen, 1738]

Északon
Országhatárunk 1738-ben, a flamand J. van der Bruggen térképén.

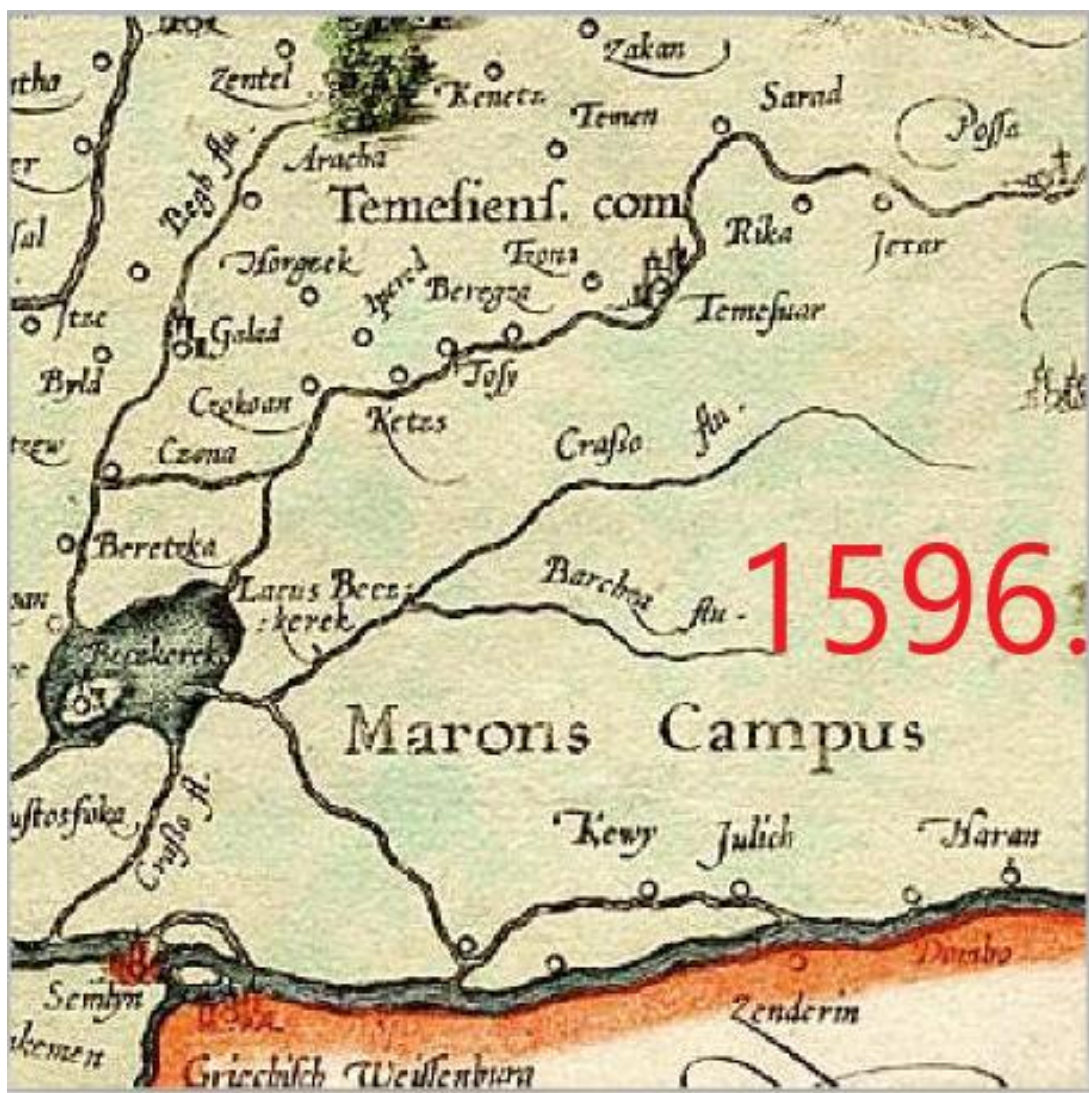
Corso del Danubio da Belgrado sino al Mar Nero

Autor: De Rossi, Giovanni Giacomo, 1627-1691

Corso del Danubio da Belgrado sino al Mar Nero con le Prouincie, che intorno al medesimo si trouano descritto / da Giac. Cantelli da Vignola su l'esemplare delle Carte migliori e delle piu recenti notizie dato in Luce da Gio. Giacomo de Rossi dalle due Stampe in Roma alla Pace con Priv. del. S. Pont. ; Vin. Matiotti sculp.

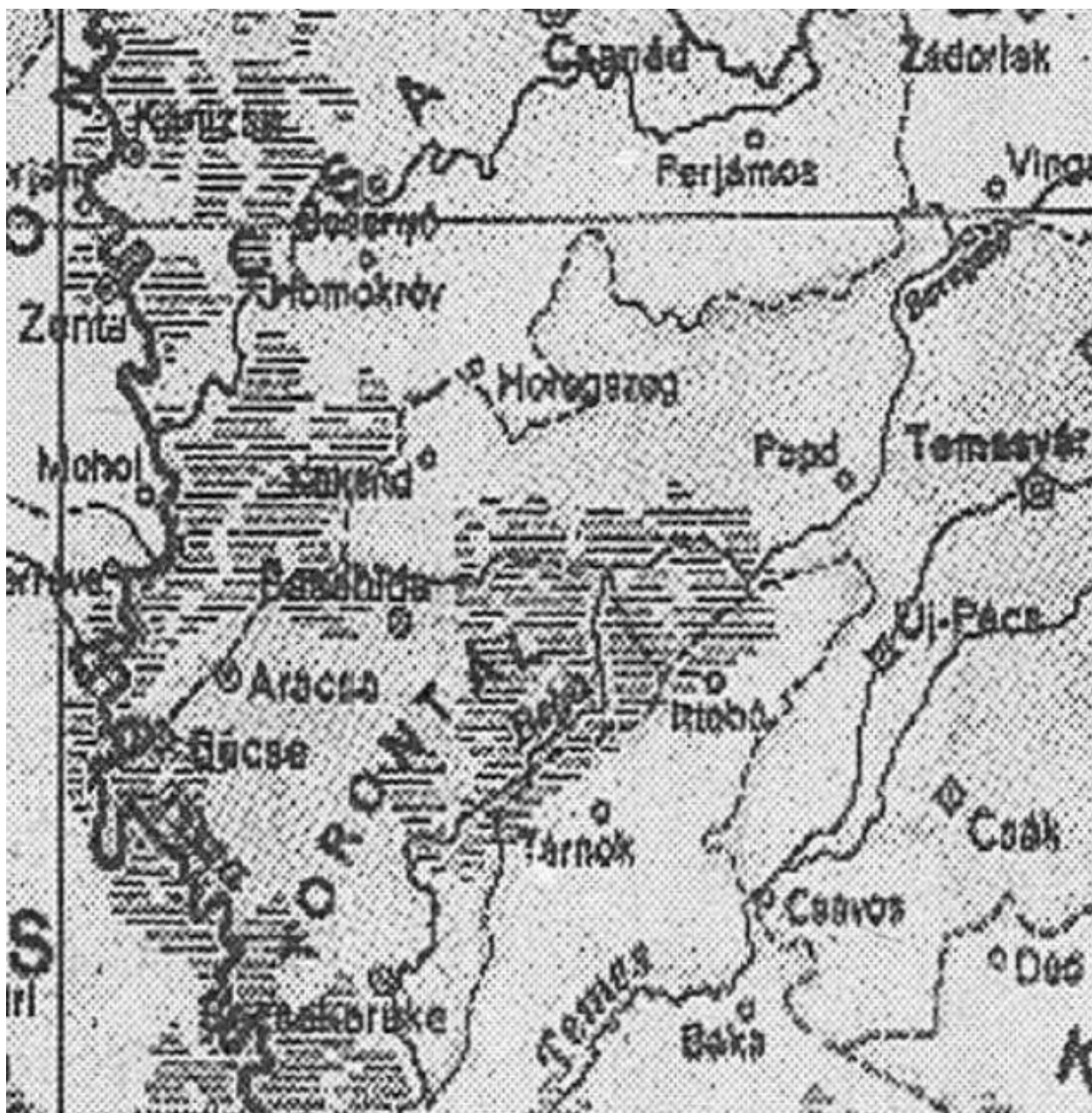
Hollós területének kell komolyan utánanézni.

Horogszeg és Galád a helyén, Keve-Kewy is jó távolabb a Dunától.

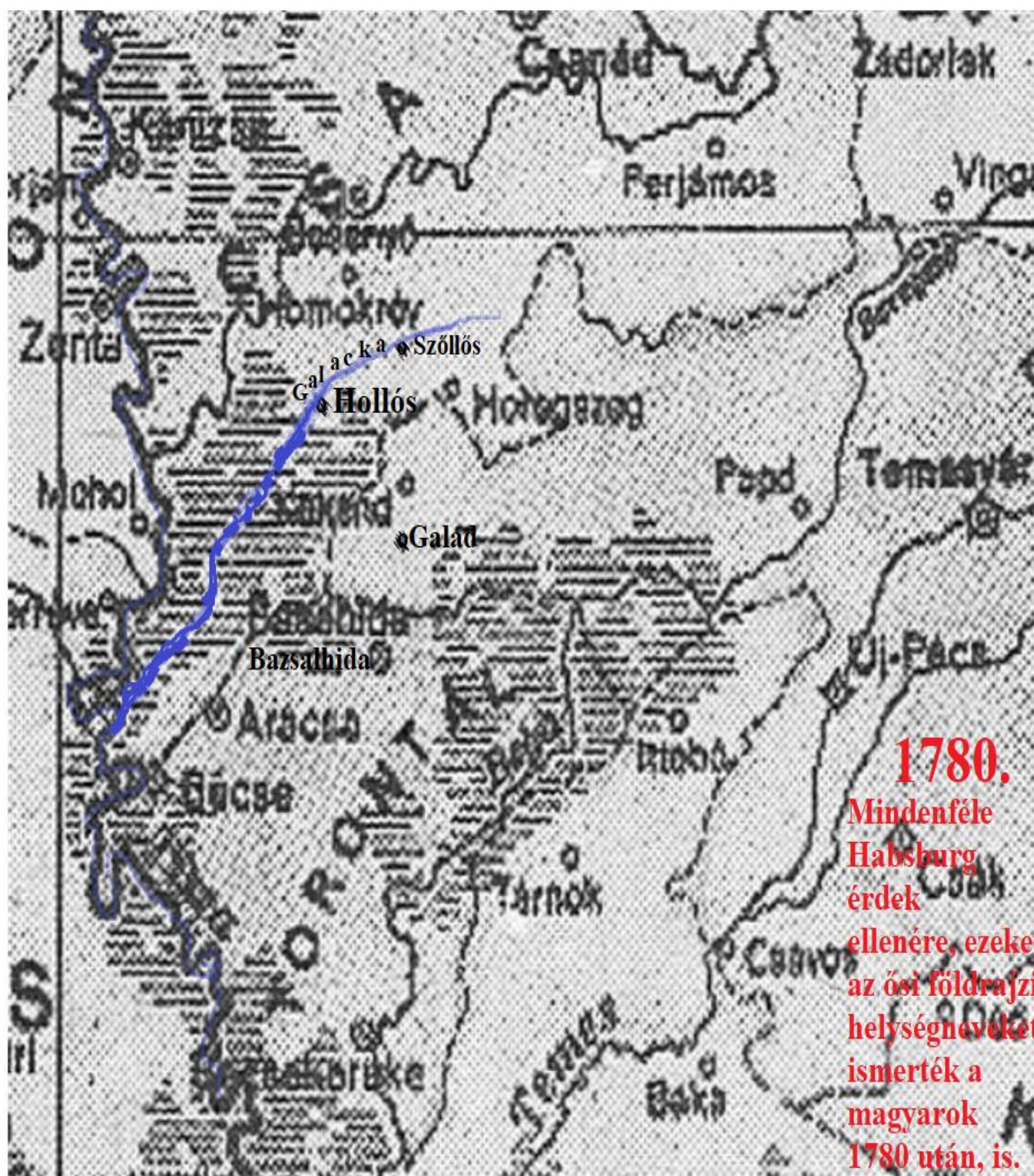

A Magyar Királyság Mercator
térképén, 1596

Nem tudom kidolgozni ezt a TORONTÁL térképet ki és mikor rajzolta, a közlője sem ismerteti, DE.

Értékes térkép mivel jó földrajzi elhelyezéseket szemléltet és külön, mivel végre valakinek eszébe jutott, hogy Középkori hiteles okiratokban KÖKÉND – pontosan NagKeken meg KisKökénd – Gorna Kőkénd meg Dolna Kekend – Kekenda – ami Mercynél Kikindára változott, OTT van, OTT volt, csak tudomásul kell vennünk a pontos földrajzi helyét. Ezért értékes ez a térkép. NagyKökéng meg KisKökénd helyére csak Kőkéndet írt oda ez a kartográfus, Horogszeg fenn pontosan a helyére van rajzolva, meg Basahida-Bazsalhida is.

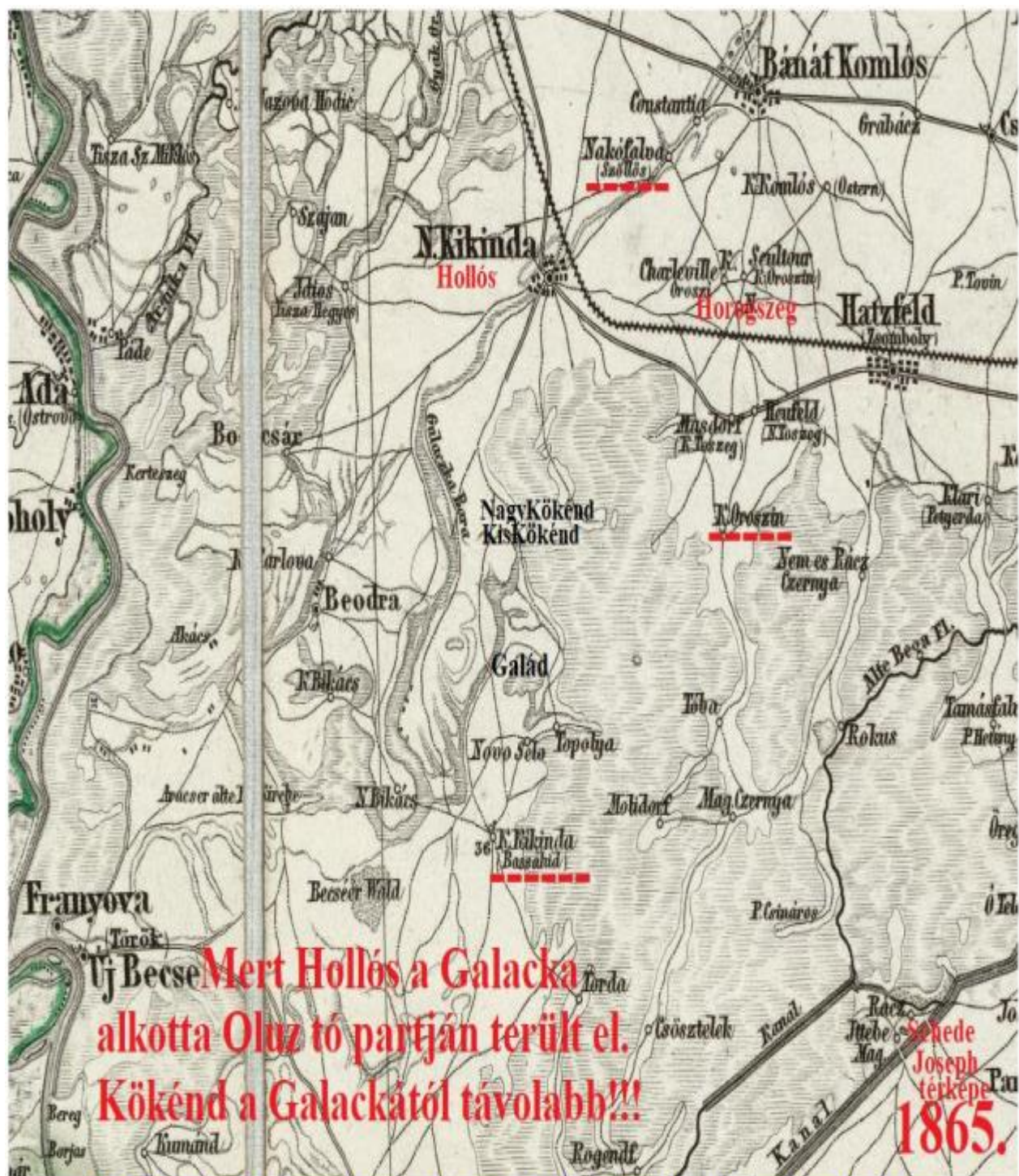
Pontos földrajzi elhelyezés. Hollós és Szöllös a Galackán. Horogszegettől vízszintes irányban nyugatra van Hollós-Nagykikinda-Kikinda. Mercynél is, Hollós és Basahida között úgy félúton van a Kőkénd-Kikinda. Igazán megköszönöm előre is, ha valaki tájékoztat, ki és mikor készítette ezt a térképet. Torontál földrajz-történelméhez páratlan értékű adat.

nagyon jól figyeljük meg az összes elérhető és korabeli – külföldi térképeket is. Nem bocsátkozunk itt a földrajzi koordináta rendszer tudnivalóiba, azt már régen tanultuk a földrajzórán, a földrajzi szélesség és hosszúság fokokat.

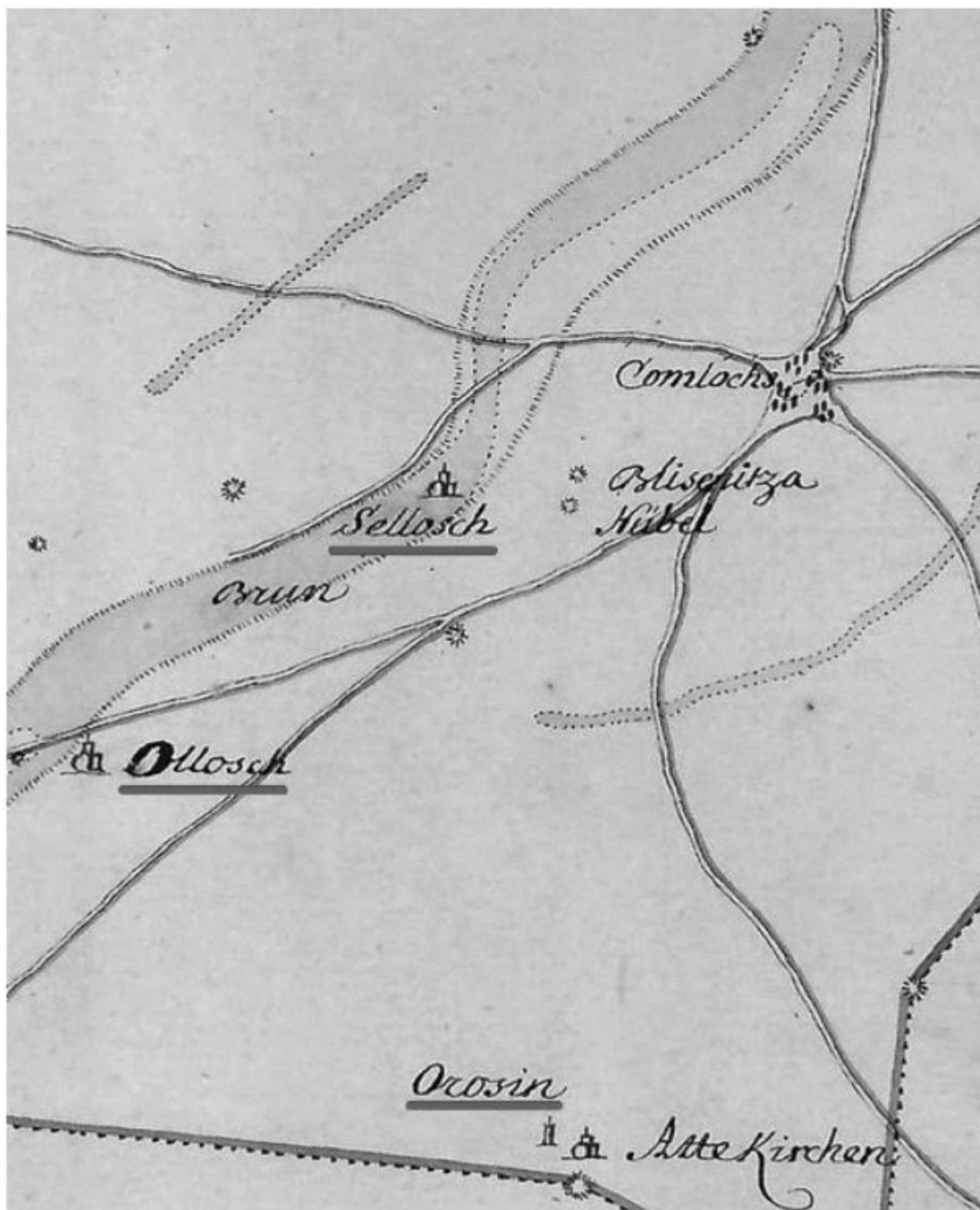
Wertner Mór 1900-ban: "Kikinda és Szöllös KÖZÖTT Hollós."

Mert Wertner Mór idejére Hollósból – Nagykikinda lett, tehát látni kell a különbséget Wertner Kikindája és a Hollós-NAGYKikinda között!!!!!!
Mert Wertner idejében 1900-ban már nincs-nem volt "Hollós" – érthető?

1865 Schede Joseph térképe. Hollós és Szöllös a Galackán.

Nem kell nagyon okosnak, csak jó megfigyelőnek kell lenni. Na meg egy kis kritikai gondolkodás is szükségeltetik. Őszintén, hűen, vitézül.

Sorin Fortiu tette köztájékoztatásra ezt a páratlan értéket: Hollós és Szöllös a Galackán. És ezzel mindörökre megkoronázta a Horogszegi Szilágyiak és a Verebi-Hollós-Corvinus-Hunyadiak családi fészkeinek szent földjét.

SzentBorbála

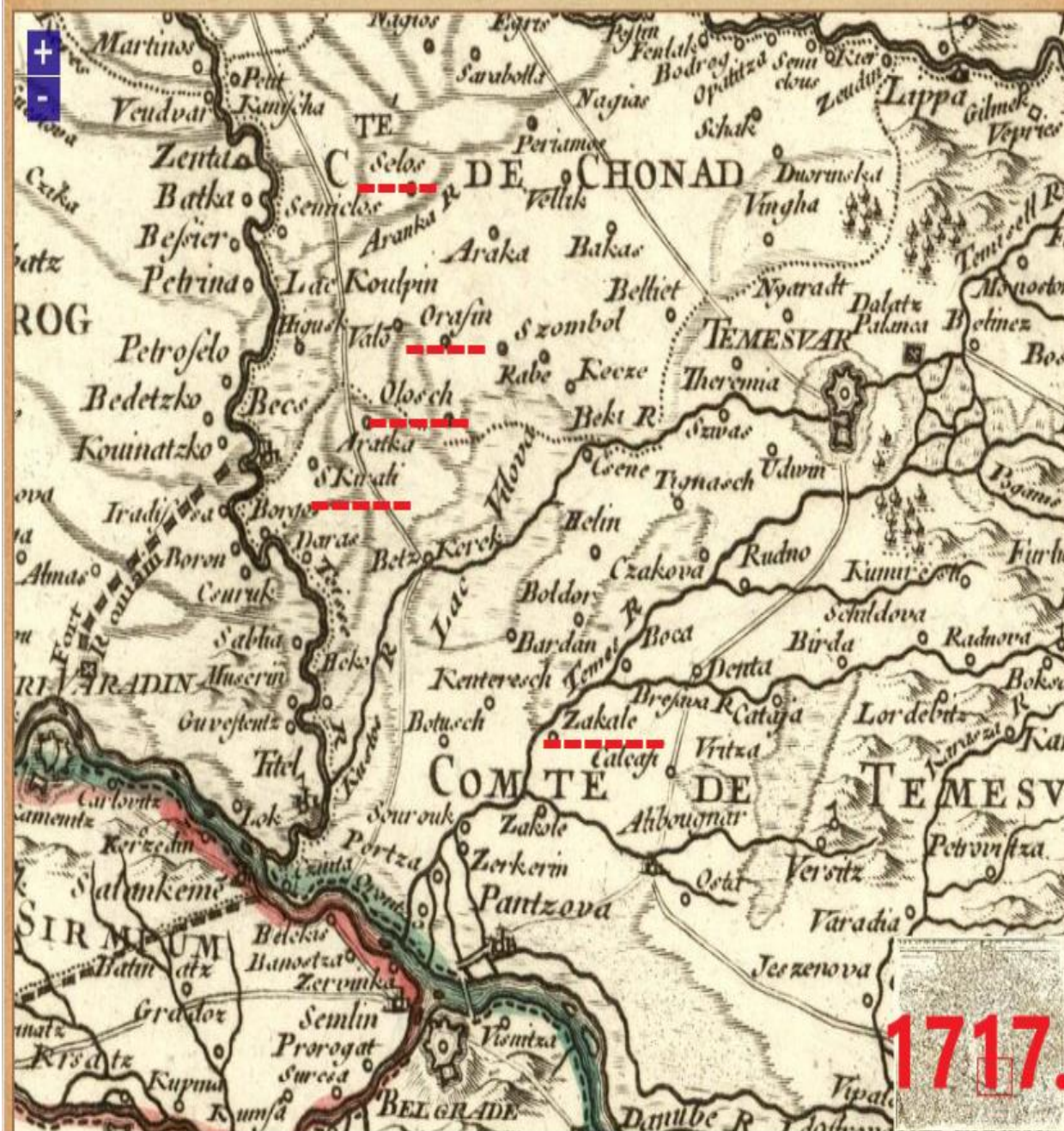

Horogszegtől nyugatra Hollós – Szöllősel a Galacka partján.

1904-ben még Seultourn név állt **SzentBorbála** helyén.

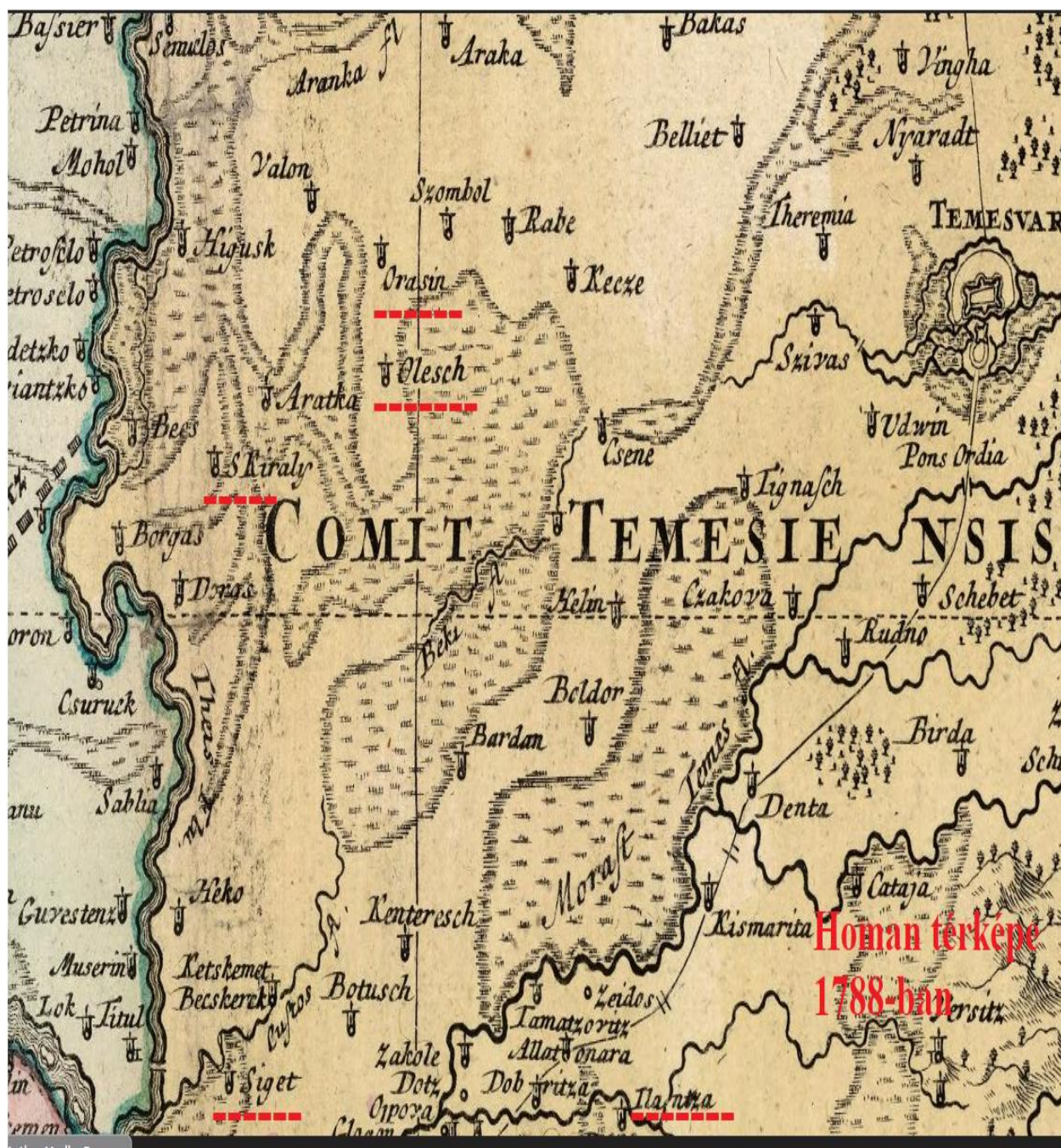
Autor: Delisle, Guillaume, 1675-1726

Carte Particuliere De La Hongrie De La Transilvanie De La Croatie Et De La Slavonie Dresée sur les Observations de Mr. le Comte Marsilli et sur plusieurs autres Memoires ; Par G. Delisle Premier Geographe du Roy de l'Academie Rle. des Sciences a Paris chez l'auteur sur le Quai de l'Horloge avec Privil. 20. May 1717

1717-ben még mindanyian megvoltunk itt mi ősi magyarok: Szöllös, Horogszeg, Hollós, SzentKirály, Szakule igaz kicsit nem pontos felosztásban, de itt voltunk, a helyünkön 1717-ben.

Mert a nagyvilágban ezt tudták rólunk, és csak ez az ami számít.

1788-ban ez a Homan térkép is egy óriási érték, mert 1788-ban Homan közreadta a nagyvilágnak a Temes vármegyéhez tartozó földrajzi helységek hiteles ősi magyar neveit. Igaz egy kicsit elírta őket, de sebj, mi úgyis tudjuk, hogy Orosin a mi anyakirálynőnknek Horogszegi Szilágyi Erzsébetnek a szülőhelye, ugyanaz második kormányzónknak Horogszegi Szilágyi Mihály várparancsnok hadvezérnek is. Olesch meg a Hollós – Árpádházi-Guelph-Magyar-Anjou-Verebi-Hollós-Corvinus uralkodóink szülőhelye és családi fészke – a castris jobagiones Corvino vico – Hollósvár.

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

Krieger Sámuel (Eperjes, 1730 körül – 1785–90 körül)
földmérő mérnök, térképész.

Tartalomjegyzék

Élete

Jegyzetek

Források

További információk

Élete

Tanulmányait 1766 és 1768 között a bécsi hadmérnöki akadémián végezte. Előbb Sopron vármegye mérnökeként kezdett dolgozni, majd 1779-től évi 800 forintos fizetéssel a Helytartótanács, ill. a Hajózási Igazgatóság, később az Országos Építészeti Igazgatóság királyi mérnöke lett. Korának egyik elismert szaktekintélyeként felvételei nagy felkészültségről tanúskodnak, de összefoglaló lapjai nem érik el Mikoviny Sámuel jóval korábbi munkáinak színvonalát. Térképein az „operans Mathematicus” („munkálkodó mérnök”) címet használta.^[1] A Helytartótanács 1771 végén elrendelte a tolnai Sárvíz mente vízmérnöki felmérését és lecsapolási tervének

kicsit amolyan öntelt, beképzelt arcú...

Magyarország térképe (1780)

Krieger Sámuel

Krieger Sámuel (1730 körül – 1781) neve térképtörténetünkben a Dunántúlon végzett vízrendezéssel kapcsolatos munkáiról, mindenekelőtt a Sió, a Sárvíz és a Balaton menti térképezéseiről és lecsapolási terveiről ismert.

Itt bemutatott országtérképe a kor sokoldalú tudósának, a pozsonyi Windisch Károly Gottliebnek (1725–1793) a *Geographie des Königreichs Ungarn* című műve mellékleteként jelent meg. Krieger térképe szerkesztésekor fő forrásként Müller Ignác (1727–1804) korszakos jelentőségű, nagyméretű, alig pár évvel korábban, 1771-ben megjelent országtérképét használta és annak ábrázolásbeli sajátosságait hűen tükrözi.

Katalógus hivatkozás: <http://nektar.oszk.hu/hu/manifestation/2546853>

Krieger Sámuel térképe 1780-ban ...

Milyen magyar volt az, aki 1780-ban Torontál vármegyét valami

Torontytalien – nek írta ? Még hozzá térképező?

1780-ban még Regnum Walachiae létezett,

Romániára még közel egy évszázadig kellett várni, de

Torontál nagyon is létezett igaz valami Toronytalian-nak elírva,

de ez még nem a legroszabb Krieger térképén.

Krieger egyedüli érdeme itt 1780-ban a Torontál vármegye, mégha TORONYTALIEN-nek is forgatta ki. Milyen magyar térképező az, aki még a Magyar királyság vármegyéinek neveit sem ismeri. Semilyen, azért mert Krieger a Habsburg hatalom megbízásából és érdekére dolgozott, érthetően, de aki még a magyar Sziget nevét is Czike valamire ferdítette, ott gond van. Nyugat Európa nagyjai tudták hol van Horogszeg, a magyar Krieger ott csak Orosint ismert, ja mert Mátyás királyról sem tudhatott semmit, meg a Szilágyiakról sem, érthető. Egyik Kökéndet elvitte Hollósra Gross Kikindának, a másik Kökéndet elvitte Lovrin helyére Klein Kikindának...

Hol tanulta a térképészetet Krieger, ha 1780-ban még a Mercy Florimund 1723-as térképét sem ismerte?

Lovrin mindig Lovrin volt mifelénk.

A Mercy Kikindája mindig a Kőkénd volt minálunk.

Szőllös-Hollós-Horogszegről már nem is fogyasztjuk a betűket, mert aki ezt eddig nem tanulta meg, arra kár a papírt és az időt vesztegetni.

Das **Bannat**-búbánat...

Erre ügyesek volta, Árpádházi Szent István király meg Verebi-Hollós-Corvinus-Hunyadi János kormányzó hadvezér meg Hollós Mátyás király Magyar nemzeti értékeit leromboltatni, meghamisíttatni.

A
TEMESI BÁNSÁG

ELNEVEZÉSÉNEK

JOGOSULTANSÁGA.

PESTY FRIGYES.

L-TAGTÓL.

PEST,

NYOMATOTT EMICH G. MAGYAR AKAD. NYOMDÁSNÁL.

1868.

Pesty Frigyes 1868-ban nem hallgatta el

A TEMESI BÁNSÁG

ELNEVEZÉSÉNEK JOGOSULATLANSÁGA.

PESTY FRIGYES

LEVELEZŐ TAGTÓL.

(Olvasuttatott a Magg. T. Akadémia 1868. jún 8-dikai ülésében).

Midőn az alapos történetírásnak barátja olyas valaminek bizonyítására készül, a mit a nélkül is minden ember tud, minden esetre oly helyzetben fogja magát érezni, mely nem egészen kényelmesnek mondható, mert nincs természetesebb ellenvetés ilyen szándékra nézve mint az, hogy az illető nyitott ajtót akar berontani.

Alig lesz hazai író, ki, ha megkérdeznők, vajjon léteztek-e hajdan temesi bánok, létezett-e valaha a magyar birodalom határai közt statusjogilag temesi Bánság? erre azt felelné, hogy igen. És még is alig van hazai író, még a legérdemesebb történetírókat sem véve ki, a ki ezen helytelen elnevezés alkalmazását Magyarország bizonyos déli részére következetesen elkerülte volna.

Már ezen egy körülmény elég méntségemül szolgálhatna, hogy e tárggyal itt tüzetesen foglalkozom; érdekesebb dolog a jelesek tévedéseivel foglalkozni, mint a különben is gyarló írókéval; és midőn azt tesszük, nem gáncsoskodási viszketegből tesszük, hanem inkább azon tiszteletnél fogva, melylyel neveik iránt viseltetünk, és azon hatásnál fogva, melyet épen a tekintélyes írók gyakorolni képesek; de indít erre azon tapasztalás is, hogy a hanyagul választott szavak és elnevezések, hamis fogalmak, hamis tanok előidézői válnak, és hogy ha gondtalanul menni hagytuk a dolgokat, a mint véletlenül mentek, abból oly igények fejlődtek ellenünk, melyeket később a legszebb jogezímmel felvértelve, leküzdeni nem állt hatalmunkban.

A köz élet mai nap Temes, Krassó és Torontál vármegyéket, és az azokat délről, keletről szegélyező katonai határvidéket, a temesi Bánság neve alatt szokta összefoglalni. Megállok e névnél, és azt kérdem, mi jognál fogva ruháztatik e név azon megyékre és tartozandóságaikra? Nem találom a temesi Bánságot egész törvénytárunkban, sem okmánygyűjteményeinkben, nem ismerjük azon politikai szervezetet, mely ezen három megyét összefüzné, és mely azok külön sajátja volna; de minthogy önálló munkák jelennek meg, melyek a soha nem létezett temesi Bánság ezeréves történetét tartalmazzák, és minthogy a múlt századi geographiai chaos ideje óta ezen név még mindig érinti füleinket, és majd örökre elszenderegven, majd ismét felelevenülven, néha valódi testet is ölteni készül, legalább megkísérlem annak eredetét magyarázni.

A Bánság mint országnév báni hivatalt tétélez fel. A bán szó nem magyar eredetű, miként állítva volt, — és ezen tagadás igazolására nincsen szükség semmi nyelvészkedésre ¹⁾.

¹⁾ A „bán” szót Rattkay (Memoria regum et banorum 38. lap.) így értelmezi: Nomen hoc Ban dictum puto a voce proprii Idiomatis Boian id est timendus, quasi ille, qui huius esset officii ac dignitatis, caeteris sibi subiectis metuendus sit, ea ratione, qua apud Rascianos etiam ejusdem dignitatis persona Starosta, a senectute dictus appellabatur. Ez ellenében Bél Károly András inkább azt véli, hogy a szláv Pán vagy latinosan Panus, vagy Banus, szóból származott, mely urat jelent. Eredetét — a Magyar Nyelv Szótára szerint, — némelyek a *boján* avar szóból magyarázzák, mely annyit tett náluk mint khagan, azaz vezér; mások a *boján* horvát szóból, mely hatalmas embert jelent; némelyek a *pan* (ár) tót és cseh szóból. Előfordúl különösképpen a perzsa nyelvben, tökéletesen egyező kimondással: *bāa* (a zendben és szanszkritban: *vasa*), melyet Vullers szókönyve így értelmez: possessor, dominus, vir magnus, illustris, dux; és összetett szók végén: *custos* (gondviselő, bánó), pl. *bāghbān* kertész (kerttel bánó), *darbān* ajtónálló. Innen ered talán *ispān* (= ősbán) is. A mongol nyelvben *wan*, vagy *can* n. m. fejedelem: Fürst. Podhorszky Lajos erőlyesen visszautasítja e szó szláv származását. Ha a perzsával egy értelmű *bān*-t — mondja ő — a szláv nyelvészek magokénak vallják, nem veszik fontolóra, hogy az altaji fajnál e szó ige törzs, náluk pedig főnév, melyből csak denominatív ige képeztetik, *pán pan-acat*. Addig is, míg az igazról meggyőződnek, fejtseék meg nyelvükből, miért neveztetik a három főtiszt a kínai udvarnál *szan-bán*, azaz, három bánnak? S majd, ha a japan

a „bán” szó nem magyar eredetű és itt nincs szükség nyelvészkedésre

E szó igen régi lehet, a hivatal is. Farlati (Illyricum sacrum) Turpiniero bán egy okmányát idézi a VIII. századból, melyből kitűnik, hogy Bosnia és a tenger melléki Horvátország akkor a spulatoí érsekséghez tartozott.

nyelvben *Naduri*, azaz, békébíróval találkozunk, be fogják látni, hogy ősi alkotmányával bíró nép idegen címekre nem szorúl. (M. Nyelvészet II. köt. 35 lap.). Hunfalvy Pál oldóntetlenül hagyja, vajjon a szláv *pán* egy-e a perzsa eredetű bán-nal, = *eustos confinii*. (M. Nyelvészet III. 231. lap.) és az új perzsa rokonságot több adalékkal támogatja. Új perzsa nyelven a *bán* szóképző, mely az összetételben sokszor a magyar *ész* és képzőinek felel meg, mint: bág kert, bagbán kertész; *sütür* tevé, sütürbán tevéész; *szaje* árnyék, szajebán napernyő. (M. Nyelvészet IV. köt. 53 lap.) Lehet, hogy az *is-pán* szó is így lett; *is* + *bán*. Ajánlkozik ugyan a szláv *zsúpán*: de nem igen találunk akot arra, miért csinált volna ebből *ispán* a magyar ejtés, holott a *zsúpán* nem ellenkezett a magyar szokott hanggal. De ha *is* + *pán*-t az *is* (isemue = atya, házi gondviselő, mint a finn *isä*) szóból és *bán*-ból rakják össze, melynek *b*-je az előző *s* miatt lett *p*-vé, a nádorispán, főispán, alispán és gazdasági ispán jelentéseit jól meg lehet fejteni. A comes castri-t helyesen nevezték *is-pán*-nak, azaz gondviselőnek, öreg vigyázónak. (Magyar Nyelvészet IV. köt. 93. lap. I. köt. 246.) — Warnefried Pálnál (De gestis Longobardorum libro I. cap. 20.) a *Bandum* szót zászló értelemben találjuk. A perzsa „*Band*” szóról azt állítja Salmasius, hogy jelentése: fascia, quod in modum fasciae effectum sit, és hasonlót állít Bekanus a régi czimberekről, kiknél a zászló Bant-nak hivatott. Van a ki a cambrobritannicus „Banniar” azaz zászló névre vél figyelmet fordítandónak; minthogy Boethorniusnál „Bann” magas, felséges értelemben fordul elő. A „*Bandon*” szót a byzanti írók csapat = turma, értelemben használják. A Bannum szó ugyanaz, mi Bandum, és érdekes, hogy régi francia költők magát a zászlót egyszerűen csak „*Ban*”-nak nevezik. Például:

Lors rallé ses gens, et refait son conrois,
Le Ban de Macedoine qui fut listé d'orfrois,
Fait devant lui porter, ainsi comme il est drois,
Là se rallioient Griou et li Macedonois.

Más helyen:

Le Ban de Macedoine contremont bauloiant,
Banieres et pigeons contreval ventolant.

Kétségtől ide tartoznak a francia Bande, a spanyol Banda, a német Panier és Heerbann szavak. — A német Vehme szó származása még vitatás alatt van. Némelyek a Vehme szót a Fahm (das Oberste) szóból magyarázzák; jelentése volna tehát: das hohe Gericht; mások a „wimen” szóra (das Richten mit der Weide) gondolnak, stb. Használni szokták az einvehmen, ausvehmen kifejezéseket, midőn disznók

hanem a z-upanok, a grófok és bánok iránt is bűnhődésre kötelezi. (Jupanis, comitibus *sive* banis componat libras auri C.)¹⁾ Itt tehát a zsupani és báni hivatal egymástól megkülönböztetik. Egy XII. századbéli névtelen író szerint a régi Horvátországban azon szokás divatozott, hogy a királyt elődje magtalan kimúlása esetében, hét bán választotta; ezen hét bán vala névszerint a horvát, a bosniai, a slavoniai, a posegai, a podramei²⁾, az albaniai és a sremi. Névszerint is tudunk szláv bánokat az első századokból; így Cresimir horvát király 1059. évben kelt adomány-levelében a belgrádi apátság javára, mint a tanuk elseje előfordúl: Goyzo Banno teste³⁾. Szintúgy Zerni Péter spalatói főúr, midőn 1080-ban az ottani templomot építé és megadományozá, említi, hogy Slavizo Rex et Petrus Banus is oda érkeztek, a birtokpör végett⁴⁾. Ezen tények mind megelőzték a magyar uralom korszakát, és így a prioritást a báni hivatal használatában a szlávoktól el nem lehet vitázni, — e név és hivatal a déli határokon át származott Magyarországra.⁵⁾

A magyar korszak idejében, az ország nagy része, kivált annak déli határa, bánok gondoskodására volt bízva. Eltekintve a horvát, dalmát és slavoniai bánoktól, kiknek hatásköre eléggé ismeretes a történet lapjain, eltekintve a tengerparti bántól, az oklevelekben gyakran említett banus maritimustól — ki csak a dalmát városok bánja volt, ide értve mind a horvát, mind a latin származásuakat, — nem kis számú tartomány az, mely bánok kormányzására volt bízva, és még annál több lehetett azon vár is, melynek parancsnoka báni czímét viselt.

A bosniai bánokat kiváló rang illeti, részint a hatóságuk alatt lévő tartomány terjedelméért, részint azon nevezetes személyekért, kik Bosniát időnkint a magyar király nevében

¹⁾ Kukuljević: Jura Regni Croatiae I. köt. 15. lap.

²⁾ Podrima, avagy zentai grófság Bosnia és Albania közt feküdt.

³⁾ Árpádkori Új Okmánytár VI. köt. 41. lap.

⁴⁾ Árpádkori Új Okmánytár VI. köt. 51. lap.

⁵⁾ Safarik kimutatja, hogy Oláhországban valamennyi udvari tiszt és főméltóság szláv nevet visel, például *Feliki Ban*, V. Dvornik, V. Viziesar, V. Stolnik. stb.

kormányozták. Már II. Béla király az esztergomi gyűlekezésben 1137. fiát Lászlót (a későbbi II. László magyar királyt) hercegi ranggal Bosniába küldi. (Fejér II. k. 88. lap.)

IV. László király anyja Erzsébet királyné Macsó és Bosnia hercegnőjének (Ducissa de Machov et de Bosna) nevezi magát ¹⁾. Mátyás király egy vasallusát Újlaki Miklós herceget még királyi méltóságra is segítette Bosniában 1470. év körül ²⁾. Culinus már 1203-ban említetik mint bosniai bán, és e méltóság fenmaradt, míg a mohácsi vészben ezen tartomány a magyar koronára el nem vészett (1528).

A bosniai kormányzók közül Hervoja volt az, ki, — egyébként is a trónkövetelő Nápolyi László király helyettese lévén Magyarországra nézve, — a báni cím helyett, 1393. évben: inferiorum Bozne parcium Vajwoda, később, úgymint 1401. supremus vagy summus Vajwoda Bosnensis czímmel élt. Ezen cím látszik nekem felderíteni azon viszonyt is, melyben némely ismeretlenebb bánok állhattak. Azon bánok t. i. kik a XIII. században mint bani de *Uzora* (Wazara, Wozora), de *Soo* (Sala, Sou, Sohul, Zalnik) ³⁾, Bosniának kisebb részeit valamely vár környékét igazgatták, — önállósággal nem bírtak, hanem a bosniai bánnak alá voltak vetve. Ezért nevezhette magát Hervoja summus vajwoda Bosnensisnek. Ernő bosniai bán, ki IV. László alatt 1273-ban e tartományt kormányozta, mind ezen kisebb báni címeket magában egyesítette. Ha Lehoczky (Stemmatographia I. 87. lap.) azt állítja, hogy „erant etiam Bani Bosniae seu Ramae ab anno 1138“, — akkor az évszám hitelességét alig bizonyíthatná.

Valamint az uzorai és sói bánság hivatala egy személyben szokott egyesítve lenni, úgy találjuk, hogy a *branchi* és *kuchoi* bán is ugyanegy személy által képviseltetett. Hol

¹⁾ Timon: Imago Hung. II. köt. 32. lap.

²⁾ Szorosan nem lehet meghatározni Újlakinak bosnyák királyiá neveztetését. Az írók ingadoznak 1458–1472 közt. (V. ö. Teleki: Hunyadiak kora IV. köt. 250. lap.)

³⁾ Jerney szerint (Nyelvkincsek) ezen bánság vagy megye a Sala folyónál Horvátországban létezett, mely rész most Bosnia határába esik. — Bosniában Sala superior és Sala inferior kerület létezett. 1146 Kovácsics János uzorai bán a bosniai királyt ismerte urául.

feküdt ezen *Bronch*, (Borouch, Baranch, Boroneh) és *Kuche*, (Kuchew, Kuhov, Kukhoff, Kuchou, Kuthu, Kwchu, Kruchov, Kruchow)? erről hallgatnak geographusaink. Czinár Mór a Fejér György okmánytárához készített indexében a kruchoi és bronchi bánokat a bosniai bánok alá sorolja ugyan, de én azt indokolva nem látom, mert a bosniai bánságot a macsói-val találom ugyan egybekapcsolva, de soha a bronchi és kucheival. Azon kérdés, vajjon ezen két bánság merre keresendő? Timon Sámuel is zavarba hozta ¹⁾, a mi nem csudálandó, mert még mai napig is dönthetlen bizonyítványok hiányában vagyunk. Csak mint legnagyobb valószínűséget akarom azon állítást kockáztatni, hogy az együtt nevezett Kuchov és Bronch nem egyéb mint az egymással határos kutschevoi és branicevoi grófság az Aldunánál, mely a mai Szerbiában Szendrőtől a szörényi bánság határáig elterült.

Következnék a *macsói bánság*, melynek fekvését oly érdemes történetíró, mint Engel, nem ismerte. Első macsói bán minőségében egy Ratiszló jelenik meg 1259. és 1260²⁾. Erzsébet királyné után, ki, mint láttuk, 1270. évben macsói és bosniai hercegnő volt, a macsói bánok sora 1273. évvel folytatódik, és meglehetősen teljességgel leszármazik azon időig, midőn Szerbia elfoglalásával a macsói bánság is török kézre került. Az utolsó ismert macsói bán herceg Újlaki Lőrincz volt 1492. évben ³⁾, Belgrád elveszte 1521. év augusztus 29-ére esik.

¹⁾ De Satrapia vero Brontschensi rursus undique tenebrae. Cutschoviensem dictam fuisse existimo ab arce *Klutsch*, de qua Croatia gloriabatur. Has provincias nostratibus ignaras, eo in lucem protuli, ut si quis meliorem illarum cognitionem coperit, noverit ipsas juris fuisse hungarici. (Imag. Hungar. II. 46. lap.) Igaz, hogy Kluch nevű falu van kettő Zágráb megyében, egy Varasd megyében; de nem hinném, hogy e körülményre támaszkodott volna Timon, midőn a klatsói bánságot Horvátországban keresé. Kijucs Bosniában azon erősített helyek egyike volt, melyek az 1503. évben Magyarország és Törökország közt létrejött békekötés szerint a magyarok kezén maradtak.

²⁾ Mooyer E. F. Okleveli adalékok Magyarország régibb történetéhez. (M. Történelmi Tár. VI. k. 202. lap.)

³⁾ Katona: Historia crit. XVII. köt. 439. lap. — Verböczy István azt írja: Machoviensis Banus, per Turcas nostro aere deletus est. (Tripartitum, Pars I. Tit. 94).

Bulgária még csak V. István által hódíttatott meg teljesen a magyar államnak, (lásd Fejér VII. 2. köt. 73. lap), és már IV. Béla viseli Bulgária királyának czímét 1238-ban, (Fejér IV. 1. k. 104. lap.) A magyar király felségi jogát itt is egy báni ranggal felruházott főúr képviselte, de a bolgár bánokat névszerint csak Nagy Lajos korából ismerjük.

A *szörényi bánság* hajdan a Cserna, Duna és Olt folyó közt terült el, Oláhország egyik dunamenti részét foglalta magában Turnu-Szeverin székvárossal, és legalább a későbbi időben éjszak felé Magyarország területébe is benyúlt Karánsebesig. Widdin és Szörény, vidékével együtt Achtum birtoka volt, kit Sz. István legyőzött ¹⁾; de hogy a báni hivatal amaz időben ott dívott volna, az nem mondatik. Spruner egy widdini bánságot tüntet fel egyik történeti térképén. Történetileg biztos nyomát találjuk IV. Béla alatt, és első határozottan ismert bánja Lukács vagy Lőkös 1233. évből. Emlékeznek ugyan a hagyományok Bossányi Domokosról II. Endre hadainak fővezéréről (1228.) mint szörényi bánról, sőt Lehoczky 1141. év alatt Sarvasági Istvánt és Pált már szörényi bánokul említé: de ezen állítást semmi okmányos bizonyossággal támogatni nem lehet ²⁾. Összevetés útján az okmányosan kitüntethető szörényi bánok sorát feljebb vélem kezdhetni. Ugyanis V. István király egy 1270. évi levele, melylyel Igmándy Miklósnak Billeg és Vezseny falvakat oda ítéli a veszprémi káptalan ellenére, hivatkozik Pous, Bani de Zewerino, apja IV. Béla király tárnokmesterének kiváltságlevelére is. Pös szörényi bánt sem Lugossy József, sem Czinár Mór nem említi, de az idézett okmány az ő lételet kétségtelenné teszi; a kérdés csak az lehet, micsoda esztendőben viselte a báni hivatalt Szörényváran. Miután ezen Pös nem csak 1235-ben (Fejér IV. 1. k. 27. lap.), hanem (Lehoczky szerint) már 1230. évben volt királyi tárnokmester; és miután V. István leveléből az tűnik ki, hogy volt oly idő, t. i. IV. Béla alatt, a midőn Pös szörényi bán és tárnokmester volt egykorulag: tán nem túlmerész állítás, ha Pös szörényi

¹⁾ Vita S. Gerardii, Fejérnél IX. 2. k. 2. lap.

²⁾ M. Történelmi Tár I. k. 179, 180. lap. Timon: Imago II. 38. lap.

bánságát is 1230. évre toljuk előre ¹⁾. Elenyészett ezen bánság 1524. őszszel, a midőn Kállai János volt szörényi bán, és ezen bánság csak a Cserna folyón inneni területre szorult ²⁾. Egyébiránt még későbbben is említették Macedoniai Farkas krassói főispán mint szörényi bán, és pedig Lehoczky által 1542, Nagy Iván által 1552. év alatt, de kit Lugossi József nem vett föl a szörényi bánok sorába.

Mátyás király korában Szerém vármegye is bánsággá átalakult rövid időre, és Ulászló király 1492. évi I. decretumának 8-dik czikke a *szerémi bánság* emlékét még megörökíté, rendelve, hogy annak, valamint Nándorfehérvár és Jajeczának őrzése csak érdemes magyarokra bízassék.

Figyelmet érdemelnek az eddig nevezett bánoknál sokkal kisebb rangu, mind a mellett fontos *nándorfehérvári*³⁾, *jajeczai*, *sabáczai*, *szreberniki*, *lugosi* és *karánsebesi* bánok. Bajos volna ezeket mind csak egyszerű várnagyoknak tekinteni, — legalább a nándorfehérvári, jajeczai, sabáczai és szreberniki bán az ország főméltóságai sorában is említették, fontos okmányok záradékában, mint például abban, a melyben 1508. évben II. Ulászló király Slavonia rendeit fia Lajos jövendő koronázásáról értesíti ⁴⁾. Ugyan ezen király, midőn a trónt elfoglalandó, az ország határára lép, Farkashida melletti táborában 1490. évben azt igéri a koronázási okmányban, hogy az erdélyi vajdaságot, a székely grófságot, a temesi és pozsonyi főispánságot, a báni hivatalt Slavoniában, Dalmátiában és

¹⁾ Fejér, IV. 1. k. 106. lap, és V. 1. k. 35. lap. Nem került elő figyelmemet, hogy Lőkös és Csáky István közt (1243.), kit legközelebb ismerünk szörényi bánul, tíz esztendői hézag esik, és hogy későbbi források itt még új neveket tántoríthatnak fel.

²⁾ Lugossy József a M. Történelmi Tár I. köt. 189. lapján. Kállai János egyébiránt II. Lajosnak Német-Bródon kelt levele szerint Báthory István náder által tétetett szörényi bánná. (Pray: De prioratu Auranæ 79. lap.)

³⁾ A nándorfehérvári bán Mátyás idejében 5800 forint évi fizetést húzott a védelem érdekében. Maga a horvát bán 10.000 forintot, az erdélyi vajda 9000 forintot. Kitészik innen a nándori bán fontossága. Így fordúlnak elő ezen bánok az Ulászló király által 1504-ben a rákos gyűlésnek bemutatott fixotési álladéokban is.

⁴⁾ Kukuljevic: Jura Regni Croatiae I. 259. lap.

**Temesi és pozsonyi főispánság 1490-ben
nándorfehérvári bán Mátyás király idejében – a király alatt egy terület ura**

Horvátországban, továbbá Szörényben, Nándorfehérváron és Jajczán valamint más végvárakban, másnak mint érdemes magyaroknak nem adandja, ne is adhassa ¹⁾. Ezen — ha úgy szabad mondani — középrangu bánok sokszor párosan hivataloskodtak együtt; mert az 1518. évi 18-dik cz. rendelte, vagy igazabban ismételte azon rendeletet, hogy *Bani castrorum finitimorum* semper in eisdem castris finitimis maneant, et unus eorum, sub nota perpetuae infidelitatis, nunquam de castro egredi audeat. (A végvárak bánjai mindig jelen legyenek azon végvárakban, és egyik közülök soha ki ne merjen menni a várból, különben örökös hűtlenség bűnébe esvén).

Nándorfehérvári bánul már ezen törvény hozatala előtt említetik Móré György mint újra kinevezett, és Szokolyi Albert, 1505. évben Kanisay György és Csulai Móré György, ki előbb szörényi bán volt, de a nevezett esztendőben mint nándorfehérvári bán vett részt a rákosi országgyűlésen; 1508-ban Enyingi Török Imre. Hedervári Ferencz, belgrádi bán hűtlenségi pörbe esik, mert 1521-ben a várt elvesztette.

Jajcza bánjai valának 1446. Radivoj, a bosniai és szerb király mostoha testvére, 1508-ban Kavendi Székely Miklós és Stresemleu György. *Sabácsi* bán volt 1505-ben Csulai Kende Miklós ²⁾, 1508-ban Baochay András és Kende Miklós együtt ³⁾. *Szreberniki* bán volt 1508-ban az alnádor Keserű István. Ezen várak közül a sabácsi vár Szerbiában feküdt a Száva jobb partján, Mitroviczhoz keletre; Jajcza és Szrebernik pedig Bosniában, az egyik Banyalukához délre, a másik Bosnia északi részén a Bozna és Drina folyók közt.

Jajcza, Sabác és Szrebernik bánjai távol sem oly ősrégiek, mint például a horvát, macsói vagy szörényi bán, de még azoknál is újabbkoriak a karánsebesi és lugosi bánok, kik az erdélyi fejedelmek által nevezettek ki, midőn Magyarország Királyhágón túli része Zápolyának trónrajutása és annak török pártfogoltatása következtében elvált. *Lugosi*

¹⁾ Kukuljevics, u. o. 262. lap.

²⁾ Nagy Ivánnál (M. Családai) úgy látezik sajtóhibából 1555.

³⁾ A sabácsi várat építette 1471-ben Isa bég, a Száva folyónál. (Teleki IV. 231.) Lógody Simon, a sabácsi vár kapitánya, 1521-ben ezen várat hűsileg utolsó csepp véréig védelmezte.

bán volt 1578-ban Ecsedi Báthory István, 1594-ben Palatics György (Lehoczkynál már 1590 alatt), 1595-ben Békes István, 1598-ban Bárczy András ¹⁾, 1642-ben Nagy Pál, banus in Krassó ²⁾. *Karánsebesi* bán 1575-ben Barcsay Gáspár, ki azon kívül Lipppa várának kapitánya volt ³⁾, 1595-ben Borbély Gergely ⁴⁾, a XVII. század elején Lódi Simon. Adjuk hozzá, hogy 1526. évben Székely Benedek és Ábrahámffy Miklós *tituli* bánok voltak együtt, és befejeztük azon bánok sorát, kiknek hatóságát területileg ki tudjuk jelölni. Arra, hogy Spruner Kevi-i bánságot mutat egyik térképén, súlyt fektetni nem lehet.

De hátra vannak a remetei, a rusznyai, a mórliczhidai ⁵⁾, a ropolyi, a galgóczyi bánok ⁶⁾, kikről úgyszólván semmit sem tudunk, sőt kiknek (az utolsót kivéve) még vidéküket sem merjük kijelölni, a melybe őket hivataluk idézte. Csak az bizonyos, hogy nem voltak tekintélyes főurak, hanem leg-

¹⁾ Istvánffyánál (libro XXXI. 445. lap.) Barcianusnak íratik, utána Fessler: Andreas Bártzy, — mindkettő őt Lugos és Karánsebes parancsnokának nevezi, Böhm Lénárt pedig (Dél-Magyarország vagy az úgynevezett Bánság külön történelme, I. 259. lap.) ámbár Fesslerre hivatkozik: lugosi-karánsebesi *bán*nak. Bethlen Farkas szerint (Histor. de rebus Transylvanicis IV. köt. 124. lap.) nem Bárczy hanem Barcsai volt a neve: Lugosino cum praesidio praerat officio Banatus Andreas Barcsai vir militaris. Nagy Ivánnál Barcsay András nevű bán nem fordul elő. Kár hogy a Bárczy családot csak egy sorral végzi el.

²⁾ Lehoczky: Stemmatalogia I. 153. Paulus Magus, banus in Krassó; Timon, Imago II. 41. lap. Paulus Magnus, mint Karánsebesen lakó, Lehoczky nagyon önkényesen jár el, midőn e vidéken háromféle bánt, a lugosi, karánsebesi és krassói bánt megkülönbözteti. (I. 153).

³⁾ Az említett évben mint Békesi Gáspár híve, a szentpáli szerencsétlen esata után Báthory István által kivégeztetett.

⁴⁾ Báthory Zsigmond nevezte ki őt majus 27-én (nem 25-én, mint Nagy Iván írja). Grisellini (Geschichte des Temesvárer Banats I. 85—86. lap.) és utána Böhm Lénárt (Dél-Magyarország I. 255. és 261. lap.) azt állítja, hogy Báthory Zsigmond Boeskey Istvánt nevezte volna ki lugos-karánsebesi bánná.

⁵⁾ 1402. évben előfordul: Joannes filius condam bani de Morehida. (Katona: Hist. crit. XI. köt. 538. lap.)

⁶⁾ Zsigmond király idejében. (Piringer: Ungarns Banderien II. kötet 51. lap.)

feljebb várnagyok. Hogy a báni czim többször csakugyan várnagy értelemben vétetett, tanúsítja Báthory István országbírónak egy ítélete, melyet 1479. évben a veszprémmegyei Gyimolt, és a baranyai Szent-Miklós falu ügyében hozott, s melyben a Marczaltői család által jogai védelmére bemutatott több okmány átiratik. Ezek közt egy 1348. évi oklevélben olvassuk: *condam magister Nicolaus filius Nicolai Bani de Rapol*, azaz: néhai Miklós mester, Miklós ropói bán fia. A sümegi Szent Egyed conventje 1348. évben említést tesz: *de nobili Domina Margaretha vocata, relicta condam magistri Nicolai, filii Nicolai Bani de Lyndva*; — és alább: *Joannes filius Demetrii Nobilis de Elya, Castellanus de Rapol*. Itt tehát a bán és várparancsnok hivatalának azonossága világosan kitüntetik, — egy példa a sok száz közül, — és Kamicsácsi Herváth Márkot, ki Kinisy Pál özvegyét vette el, és 1505-ben budai várnagy volt, tán ezen minőségéért nevezi Lehoczky Márk *bánnak*. (Stemmatographia II. 216. lap.) Hazánk területén kívül találhatunk a XVI. században krajovai bánok ¹⁾.

Mily egészen másként értelmezik okmányaink a többi bánok fontosságát! II. András király egy 1217-ki levelében a „bán“ szót világosan herezeg értelemben veszi: *injungendo Bano sive Duci pro tempore constituto*, — *moneta regis in regno banatus sive ducatus facta*, — *siquis Banus sive Dux aliquid contra praedicta Jura attentare praesumserit*. stb. ²⁾. Egy évvel később a báni és herezegi czim különválasztva találhatik: *per vos Ducem et Banum Slavoniae*, — ugyanott: *a jurisdictione Ducis Slavoniae atque Bani*, — *nec ipse Dux vel Banus* ³⁾. Sok esetben királyi rokonok, sőt maga

¹⁾ Michael arcis Crajovae banus. (Istvánffy libro XXXI. 444. lap.) Mi a fenebb említett remetei bánokat illeti, szabad legyen azon sejtelmek kimondanom, hogy ezen báni hivatal nem valamely Remete nevű várról, hanem a Heem család valamelyik tagjától származik, mely család a remetei, a sösdei és németi-i ágra oszlott. Remetét ma is Temes megyében találjuk, mely vármegyének e család kitűnő főispánt adott. Benedekot, ki egyszersmind bolgár bán vala. Ily módon mint itt a remetei bán, említetnek a gordovai bánok, a mely esetben szintén nem mást kell érteni, mint horvát bánokat, kik Gordova birtokosai voltak, mint például 1403-ban Ladislaus de Gordova.

²⁾ Kukulj.: Jura Regni Croatiae, I. 46. 47. lap. Fejér, III. 210. lap.

³⁾ Kukuljevics, u. o. 49. lap.

a király fiai, mint Imre, III. Béla fia, Kálmán és Béla II. Endre fiai, kormányozták Horvátországot herezegi czímmel, de előfordúl a báni hivatal más magasabb méltósággal is kapcsolatban, miként már III. István király egy 1169. évi ¹⁾ levele záradékában *Ompodinus Comes Palatinus atque Banus* a király ígéreteihez hozzájárul a horvátok javára. (Kukuljevics I. 31. lap.) Ezen Ompod nádor már 1164. évben viseli a slavoniai bán méltóságát ²⁾.

A báni méltóság egyik sajátja az, hogy fényét még a távozóra is lövellte, hogy a bánok még akkor is megtarták czímüket, midőn e hivatalt már rég nem viselték. Okmányaink hemzsegnék oly férfiak neveivel, kik bánoknak is neveztetnek egyszersmind, a nélkül, hogy ezen báni hivatal minősége közelebbről volna ismertetve. Nem állítom, nem is állíthatom, hogy mindazon férfi, ki hivatalon kívül általában csak bánnak neveztetett, horvát- vagy slavoniai bán lett volna, de minden ez irányban tett kutatásaim oda mutatnak, hogy a ki valaha horvát- vagy slavoniai bán volt, az a báni ezimet még akkor is megtartá, midőn őt a király akarátja más térre hívta már, vagy midőn tán magán életbe lépett vissza.

Jolánta, II. András királynak franczia vérből származott neje, a konstantinápolyi császár leánya, Franciaországból magával Ahalyz nevű főrangú származású leányt hozott, ki Batiz magyar nemeshez ment férjhez. II. András Ahalyznak Valkó megyében Widhor nevű falut adományozott, és a mint 1220. évi okmányában mondja: „in possessionem terrae illius, eam per Ochuz, tunc temporis Slavoniae Banum, precipimus introduci;” azaz: parancsoltuk, hogy ő (a leány) Ochuz által, ki akkori időben slavoniai bán vala, a falu birtokába bevezetessék. Már ezen oklevél alatt Ochuz így szerepel az ország főméltóságai közt: Ochuz, curiali Comite

¹⁾ Helyesebben 1167. év. Lásd: *Századok* 1868-I. folyam. I. füzet.

²⁾ *Ampudius* nem horvátországi bánnak, hanem III. István király bánjának íratik, (Fejér, II. 169. lap.) oly formán, mint a korábbi századok vármegyei alispánokat nem ismertek, hanem csak a főispánok alispánjai említetnek.

regine, bano, et Comite Worostiensi ¹⁾, azaz: Ochuz, a királyné udvarbírája, bán és varasdi főispán. Egy másik királyi okmány alatt ez évben: Ochuz bano, minden más hivatal nélkül; 1221-ben ismét: Ochuz bano, et Curiali Comite reginae, és még több ízben egyszerűen bán, állomásának közelebbi megjelölése és más hivatal nélkül ²⁾. Ezen példákat századokon keresztül lehet folytatni, mind a mellett állításom újdonságának még csak néhány példával akarok adózni.

A bors-monostori cistercita apátság alapítóját III. Béla király 1195. évi levele Domonkos báznak nevezi ³⁾, a nélkül, hogy még azt tenné hozzá, milyen bán volt. Tudjuk azonban, hogy ezen Domonkos, ki máskép Bors-nak is neveztetett, slávoniai bán volt, de nem 1194 és 1195. években, mint Czinár véli, hanem korábban, mert a borsmonostori, avagy kedhelyi apátság alapítója 1194. évi alapítványi levelében csak így szól magáról: Ego Dominicus Banus ⁴⁾, — a mi arra mutat, hogy az említett esztendőben már nem gyakorolta a báni hivatal teendőit. IV. Béla 1238-ban szóba hozza azon monostort, quod fecit uxor Gyulao Bani ⁵⁾, azon monostort t. i., mely úgy látszik Temesvármegye felső részén, a Maros mellett a keresztes vitézek számára épült. Ezen Gyula 1228-tól 1234. évig slávoniai bán volt. Ugyan ezen király 1267. évi okmányának záradékában neveztetik Erney bán, országbíró és vasmegyei főispán; még 1274. évben is Kún László egy levele záradékában, a slávoniai báznak névszerinti elősorolása után, ismét Erney bán. V. István 1270. évi levelében előfordul Salamon Banus, ki alatt az 1223—1224. években hivataloskodott slávoniai bán értendő, bizonyosságul szolgálván erre az, hogy István király úgy emlékszik róla, mint ki a kereszthadba járás kötelessége alól magát a vezsenyi föld eladományozásával feloldotta ⁶⁾. IV. László király 1273-ki levelében: Matheus banus, és ugyan ezen oklevélben: Comes Joannes, filius

¹⁾ Fejér III. 1. köt. 286. 287. lap.

²⁾ Fejér III. 1. köt. 301. 320. 322. 325. 328. lap.

³⁾ Fejér V. 1. köt. 291. lap.

⁴⁾ Fejér, II. 299. lap.

⁵⁾ Fejér, IV. 1. köt. 107. lap.

⁶⁾ Fejér, V. 1. köt. 35. lap.

Henrici Bani, — szintén 1273. évben Paulus banus, 1267-ben Csák bán, zalamegyei főispán, 1276-ban Tamás bán és nyitrai főispán. Mind ezen férfiak slavoniai bánok voltak *azon idő előtt*, a melyben egyszerűen a báni czímmel előfordúlnak. A szalai convent 1275. évben Csák bán fiait is említi, kik a rajki templomot háborgatták; — ezen Csák 1267-ben volt slavoniai bán, — az idézett 1275 évben három más egyéniség említettik mint slavoniai bán. Csák tehát akkor már nem a hivatalt, hanem csak a czímet viselte.

IV. László király 1279. évben azok hűségét jutalmazá, kik mellette harczoltak, midőn „Herrius banus“ Fövényben (in fuen) a lázadás zászlaját kitűzte ¹⁾. Ezen lázadó bán 1273 évben slavoniai bán volt, és midőn a király fenebbi okmánya kelt, már 8—9 utódja volt ama hivatalában.

A hazánk déli részein szerepelt ama nagy urak egyik pályatársát nemzetünk különösen élénken véste be emlékezetébe, és a szennyet nem tűrő férfias megtorolás jelképéül tekinti. Bánk bánról szólok, ki irodalmunkban a legremekebb dráma, más részről nemzeti zenénk épen oly remek és nagyszerű költeményének hőstét képezi. Azon catastropha, mely Gertrud királyné erőszakos halálával végződött, egy összeesküvés eredménye, melynek részesei Petur bán — mint Kátóna József ezimezi, — és Simon bán. Ezen Petur nem a gyilkolás idejében, hanem 1197. évben bihari főispán volt, és a báni czím őt sehoggy sem illeti; ő IV. Béla által 1237. évben a merénylet elkövetőjének neveztetik, amiért Szerém megyében feküdt javai, különösen Pétervárad, — mely tőle nyerhette nevét, — elkoboztatnak ²⁾; a másik társ pedig egy 1214. évi okmány szerint Simon Banus, frater Michaelis Bani ³⁾, — Czinár mindkettőt a slavoniai bánok sorába helyezi, mit helyesnek is tartok, ámbár nem azon források alapján, melyekre ő hivatkozik ⁴⁾. Bánk bán, a fő személyt, Szalay László mint

¹⁾ Hazai Okmánytár, III. köt. 29. lap.

²⁾ Fejér, IV. 1. k. 68—69. lap.

³⁾ Fejér, III. 1. k. 152. lap.

⁴⁾ Azt vélem t. i. hogy az általa idézett okmányok Simont és Mihályt egyszerűen bánoknak nevezvén, ez csak azt jelentheti, hogy egy megelőzött korszakban voltak slavoniai bánok.

hűségest akarja feltüntetni a királyi család iránt ¹⁾ — igaz, hogy későbbben is, nevezetesen 1217 és 1218. években, tehát jóval Gertrud halála után, találjuk Bánkot a báni czímmel királyi okmányok záradékában, olyanokban is, melyek tartalma a királyné megöletésére vonatkozik; de kérdelem, miért hallgatja el Szalay László IV. Béla király 1262. évi levelét, mely Bánkot világosan hűtelennek mondja, és azért jószágait elkobozza? ²⁾).

Azonban ezen kérdések fejtegetése nem lehet mai feladat. E helyen csak azért foglalkoztam Bánk bán személyével, hogy rajta is kimutassam, miszerint ő, ki 1208- és 1209-ben slavoniai bán volt, bánnak még 1217 és 1218. években is neveztetett, midőn a slavoniai bán méltóságában már nem ült, a mi annál nevezetesebb, mert időközben, t. i. 1212 és 1213. években a sokkal kitünőbb nádori méltóságot viselte, és II. Endrénak távolléte alatt a hadsereggel, az országot kormányozta.

Ipolyi Árnold egy kiadatlan 1296. évi okmányra hivatkozik, melyben a Ságbi családhoz tartozó Gugebanus, azaz Guge bánról van szó ³⁾. Ilyen nevű bán eddigelő ismeretlen, de könnyen meglehet, hogy ő slavoniai bán volt, mert nemcsak 1296. évre nem, de az egész 1292—1300 közti időszakról sem ismerjük a slavoniai bánok neveit. A Szénási család egy Gogán bánt számít ővei közé, kikhez Kún László idejében a Borsod megyében nagy birtoku Hégen gróf tartozott. Fiait így említi egy versirő:

Három magzatja lett ezen gróf Atyának.

Ambus volt a neve az első fiának,

Másik László; *Gogán* a harmadikának

Neve, kit a haza esmere Bánjának ⁴⁾.

Úgy látszik, hogy a vajdákra nézve némelykor szintén azon

¹⁾ Szalay László: Magyarország története I. köt. 284. lap., a jegyzetben.

²⁾ Fejér. IV. 3. k. 61. lap.

³⁾ Századok, 1867. évi folyam 123. lap.

⁴⁾ Budai Ferencz; Polgári Lexicon régi kiadás III. k. 307. lap. Nagy Iván a Gogán név alkalmával azt kérdi: György? Korát 1279 évre teszi.

szokás divatozott, és hogy ezek is, midőn már vajdai méltóságot nem viseltek, még is a vajdai czímet megtarták. Legalább IV. László egy 1275-ki levele záradékában Miklós vajda és országbíró neveztetik, és csakugyan Miklós még az előtte való esztendőben volt erdélyi vajda, de 1275-ben Máté fordul elő ezen hivatalban, míg Miklós országbíróvá lett, megtartván a vajdai czímet ¹⁾. Van a báni és vajdai cím közt annyiban is hasonlatosság, hogy az utóbbit is nem csak zászlós úr, hanem néha várparancsnok, vagy kisebb csapatvezér is viselte. Így ismer például az 1504. évi országos költségvetés Temesvárott kilencz vajdát, t. i. huszáresapatok annyi számu vezéreit; ismer lugosi és karánsebesi, továbbá öttevényi, monostori, csókai stb. vajdákat, a naszádosok élén is vajda állt ²⁾. A későbbi lugosi és karánsebesi bánokat még Szerémy György is, a mohácsi csata idejéről szólván, vajdának nevezi ³⁾.

Ha a nyilvános okiratokban nevezett zászlós urak *néhai* bánoknak, *néhai* vajdáknak nevezetnének, a midőn ezt a hivatalt már nem viselik, könnyű volna eligazodni, mert épen csak ezen *condam* szó hiányzik, hogy minden kétség el legyen oszolva. De ezen tűzetességet nem gyakorolta a XII. és XIII. századbéli udvari cancellaria, és így meg kell nyugodnunk benne. Nagy Lajos korában azonban már kielégítő megkülönböztetést találunk, nevezetesen oly esetben, mely bennünket itt közelebbről érdekel. A király ugyanis jónak találta, hogy 1368-ban Koroghí Fülöp Lászlót a bolgár báni és temesi főispáni hivatal alól felmentsse, és mindkettőt Heem Benedekre ruházza, ki a temesi főispánságban már 1366. évben ült vala. Miután Heem Benedeket rövid ideig Ulászló nádor és oppelni herczeg Temes megyében felváltotta, Heem Benedek harmad ízben ültetetik a főispáni székbe; de ez alkalommal már nem volt egyúttal Bolgárország bánja is,

¹⁾ Fejér, V. 2. k. 254. 258 és 269. lap. és VII. 5. k. 592. lap.

²⁾ Kovachich: Supplementa ad Vest. Comitiorum II. k. 305 — 320. lap.

³⁾ Szerémy György. Emlékirat Magyarország romlásáról. 166. lap. a Magyar Tud. Akadémia által kiadott Történelmi Emlékek közt, (Irák I. kötet).

és Nagy Lajos emélfogva 1374. évben Temesköz lakosait engedelmességre inti: hogy „magnifico viro Benedicto, filio Pauli, filii Heem, *condam* Bano, Comiti Themensiensi¹⁾ engedelmeskedjenek.

Nem gondolnám, hogy akadjon valaki, a ki azon czimzési formulából „Heem Pál fia, Heem Benedek, néhai bán, temesi főispán²⁾” azt következtesse, miszerint Heem Benedek temesi bán lett volna, és hogy a temesi bánok létezése így bebizonyítva lévén, a kormányzásuk alatti tartomány tehát méltán a temesi Bánság nevét viseli. A nagy közönség most sem bajlódik az okmánygyűjtemények tartalmával, régebben bizonyosan még kevésbé kérdezte a statusiratok szövegét és stílusát. Heem Benedek különben 1368-ban Bolgárország bánja volt, 1371. évben már más utódja vala, mégis Nagy Lajos azt írja a megye lakosainak: vos vero villici populi et Jobagiones nostri eidem Benedicto *bano* obediatis ³⁾. Látjuk tehát, hogy ez alkalommal a báni czím valakinek adatik, ki e hivatalt már nem viseli, — épen úgy, mint a XIII. században. Kevés évvel később, t. i. 1374. évben, Heem Benedek temesi főispán már tüzetesben *condam* Banusnak neveztetik. Vajjon neveztetethetnék-e Heem néhai bánnak, és temesi főispánnak ugyanez pillanatban, ha mind a két méltóság azonos volna? Még a legtúlzottabb kételyt is a *condam* Banus mikénti értelmezésére megszünteti azon körülmény, hogy midőn Heem Benedek 1379. évben nem temesi, hanem pozsonyi főispán volt, a királyi oklevélben Benedictus filius Heem, *condam* Banus Bulgariae, Comes Posoniensis-nek ratik ⁴⁾. Ha Lehoczkynak hitelt adhatni, ezen Heem 1371. évben többi közt *Banus* castri *Horom* volt, — Horom vára éa mai Új-Palánka helyén állt és egy külön vármegye központja vala, mely azóta elenyészett ⁵⁾.

¹⁾ Fejér. IX. 4. köt. 48. lap.

²⁾ Fejér. IX. 5. köt. 311, 317, 326. lap.

³⁾ István soproni és Ákos vas megyei főispán 1345. úgy említetnek, mint filii Mykeh, *quondam* Bani totius Slavoniae. Miebán e hivatalt viselte 1325—1342-ig. Őt fia említettnek 1346. évben, és az illető oklevél róla majd mint *condam* Banusról, majd egyszerlőn mint bánról szól, — jele hogy a „*condam*” elhagyásának dacára egykor viselt báni hivatalt kell érteni. (Fejér IX. 1. köt. 325. 445. lap.)

A temesi főispánok díszes sorában sokan voltak, kik ezen főispáni hivataluk mellett még valamely országrész bánjai is valának. A nevezett Koroghi Lászlón és Heem Benedeken kívül, kiket már mint bolgár bánokat említettem, tudjuk, hogy I. Losonczi István, Ozoray Fülöp, Hunyadi János egyszersmind szörényi bánok, Ujlaki Miklós (1441) és Szokolyi Péter macsói, Thallóczy Ferencz keői bánok voltak; — de egyetlen egy sincs, ki a századok hosszú sorában a temesi bán czímét viselte volna. Temesi bánt, temesi bánságot nem ismernek okmányaink, nem ismer egész törvénykönyvünk.

Ha mégis mintegy másfél század óta a Temesi Bánság neve létezik, — jogosan vagy jogosulatlanul, mindegy, — keresnem kell ezen elnevezés okát, eredetét és forrását.

Hogy minden országrész, melynek kormányzására valamely bán hivatott, bánságnak neveztetett, az oly természetes mint a miként Comitatusnak neveztetik azon kerület, melyet valamely Comes igazgat. Így méltán szólhattak királyaink Banatus Slavoniae ¹⁾, Banatus regni Bulgariae ²⁾, Banatus Sewerinensis, és több hasonlóról; de ha temesi bánok soha nem léteztek, mégis három magyar vármegye azon sorsra jutott, hogy Bánságnak neveztessek, ez csak úgy történhetett, ha tudatlanság és önkény szövetkeztek. A dolog annál sajátosabb, hogy míg Slavóniában, Horvátországban, Dalmatiában, Szörényben, Macsóban, Bulgáriában a bánság csak nomen appellativumot képezett, mely az illető tartomány eredeti nevét nem zavarta, a Temes környékén e név geographiai új fogalmat teremtett, és egy becsempéskedő, bitor tartomány tulajdonnévévé alakult.

A német kormány Bécsben, mely Magyarországon döntő befolyással bírt, a nemzet érdekével és jogaival nem sokat törődött; és ezen végzetteljes iránya sehol sem érvényesítette magát nagyobb mértékben, mint azon országrészek újra alakításában, melyeket a fegyveres hatalom, a törökök kiszorításával lassanként visszafoglalt. Ha már Magyarország egyéb részei igen súlyosan érezték a német, vagy

¹⁾ Fejér, V. 2. k. 278. lap.

²⁾ Fejér, IX. 2. k. 120. lap.

németspanyol absolutismus kiméletlen terhét, az új viasszaszerzett országterületen még a régi jogok árnyékát is eltörölték, — minden ősi köz- és magánjog ezen területen megszüntetett, s a föld, elv szerint másnak, mint a dynastia magánbirtokául nem tekintetett. Az önkény ezen virágzó korszakában, hol még a nemzet azon győzelmeknek sem tudott egész szívvel örülni, melyek a török zsarnok hódítón nyertek, csirázik a Temesi Bánság első elnevezése. A Karloviczi béke, mely 1699. év január 26-án kötöttet, Erdélyt régi határaiban I. Leopoldnak engedi át, míg az ügynevezett „temesi bánságot“ a zultánra hagyja, kikötvén, hogy Karánsebes, Lugos, Csanád, Lippa, Beese és Beeskerek erődítései lerontassanak. Hammer-Purgstall ezen békekötést leírván, a temesi bánságnak további megmaradásáról szól török fensőség alatt, és ez által a bánság elnevezését anticipálja ¹⁾. A karloviczi béke korában megjelent német iratokban a kérdéses terület így nevezetetik: in denen Temesvárerischen Ländern, — Temesvárer Region, — Temesvárer Provinz, mindannyi synonymumok, de a Bánság nevét még akkor nem ismerik ²⁾. Fessler o névtől óvakodik, és mindenütt csak Temeser Bezirkról szól, a hol Temes, Krassó és Torontál megyéket együttesen kell érteni, mint a zultán kezén maradt ország-részt ³⁾. Nincs kezemnél a békekötési okmány eredeti szövege, de úgy látszik, híven közölte az illető pontot Szalay László, t. i. a második pontot, mely szerinte így hangzik: „A Temesvárnak alávetett tartomány, összes kerületeivel és folyóival, melyek átbasítják, maradjon a magasságos ozmán uradalom birtokában és hatalmában.“ Alább: A „temesvári tartomány és a császári hatalomnak és birtoknak alávetett tartományok között a Maros és Tisza folyók használata közösen illesse

¹⁾ Hammer: Geschichte des osmanischen Reichs III. 917. lap. Hammer különben távol van a szabatos előadástól, mert már a XV. század első felében beszél Temesi Bánságról. (Lásd idézett művét I. k. 290. lap.) Ugyan ezen elnevezést használja a békekötési korszakra nézve Horváth Mihály: Magyarország történelme IV. köt. 234. lap.

²⁾ Theatrum Europaeum XV. köt. 518, 519. lap, hol a karloviczi békekötés egész terjedelmében közöltetik.

³⁾ Fessler Geschichte der Ungern IX. köt. 474. lap.

mindkét birodalom alattvalóit¹⁾. De ha a békeokmányban a Bánság elnevezése mint tartományi név használtatott volna is, ezen legkevésbé sem csudálkozhatnánk; mert épen ezen békekötésben Magyarország álladalmi jogai szántszándékosan ignoráltattak, a szerződésben csupán csak a *császári* felségről van szó, a magyar király létezése agyon hallgattatik, a miként is a béke csupán csak a romai-német birodalom császára és a török zultán közt kötöttetett. Így tehát megfelejtkezének a koronázási esküről, mely az uralkodót arra kötelezi, hogy a mely területe az országnak idegen kézre jutna, az a visszafoglalás alkalmával Magyarországra visszakebleztessék. Magyarországon ezen eljárás élénk elégedetlenséget szült. Épen ezen békét kellett volna a magyar király nevében kötni, de ezt a bécsi cabinet szükségtelennek tartá, és mily távol volt attól, hogy e tekintetben igazságos és törvényes érzelni legyen, azt a következés még inkább megmutatta.

A temesvári pasának tartománya, mely a XVI. század második felében keletkezett, a karloviczi békekötés idejében körülbelül azon területnek felelt meg, melyet a gondtalan jelenkor a Temesi Bánság neve alatt szokott érteni. Ezen karloviczi béke csak a végnek eleje volt, és Savoyai Jenő herczeg győzelmes fegyverei folytatták Magyarország felszabadítását a török járom alól, mely alatt hazánk minden vidéke közt Temes, Krassó és Torontál megyék áldott térei legtovábbig nyögtek. A temesi vidék ezen kivételes helyzete, igaz, hogy két évtizedig sem tartott, de ezen kis idő is már elég volt az uralkodó hangulatnál és nézeteknél, hogy ezen különálláshoz a magyar nemzet iránt nem barátságos körök hozzászokjának, és ezen körülményből oly eszméket szívjának, melyeket az autocratie nem sokára értékesíteni tudott.

Temesvárnak meghódítása Jenő herczeg által 1716. october 13-án tetteleg befejezte a török uralmat Magyarország összes területén; — még ugyanez évben vette át gróf Mercy Florimund cs. altábornagy azon egész tartomány kormányzását, mely azelőtt a temesvári pasaságot képezte; már 1717.

¹⁾ Szalay: Magyarország története V. kötet 546. lap.

január 4-én kelt jelentést bírunk a bécsi udvari kamarához a „Temesvárai Banat“ népeségi, termési és elszállásolási viszonyairól, melyben Mercy szervezése „téli kormánynak“ neveztetik, melynek mielőbbi megszűnése kívánatos; — 1718. év január elsején alakult Temesvár városának tanácsa, de még csak 1718. év július 21-én kötött meg a passaroviczi béke, mely ezen tartományt diplomatikailag és népjogi-
gilag is III. Károly királyra hagyta.

És még csak itt kezdődhetnék, hamar ilyent írni akarunk, a Temesi Bánságnak története; mert ilyen tartomány, Magyarországtól lényegesen elütő szervezéssel, 1716-tól 1779. évig, tehát alig 63 esztendeig, jogilag ugyan nem, de tettelegesen mégis létezett. Annak van értelme, hogy a Temesi Bánságnak 63 esztendőre terjedő története megírassék, de az nincs indokolva, hogy a sem előbb, sem utóbb nem létezett Temesi Bánság neve alatt Magyarország bizonyos déli részeinek sok százados története közöltessék. Hatvanhárom esztendő áll egy évezreddel szemben, és arra akarja a maga bélyegét ráütni!

Hunyadi János idejében „az alsó vidék főkapitánya“ — *partium regni inferiorum capitaneus* cím kezdett használatba jönni, és ezen címmel, — melynek nyoma már Nagy Lajos korában létezik, — Hunyadin kívül éltek gyakran még Kiniszy, Somlyai Báthory István, Drágfy János és Petrovics temesi főispánok is; az osztrák házból származó magyar királyok alatt elenyészett e cím a temesi főispán méltóságával együtt. Hogy ezen kapitányság eszméjéből nem keletkezhetett a Temesi Bánság kiszakítása, mutatja azon körülmény, hogy az 1525-ki rákosi országgyűlés Kovachich által napfényre hozott végzéseinek 36-ik czikkelye az „alsó vidék“ magyarázatául Temes, Torontál, Bács, Valkó, Szerém és Posega megyéket nevezi. Igaz, hogy II. Ulászló III. decretumának 16-ik czikkelye 1498. évről a *partium inferiorum* kapitányságához Posega, Valkó, Szerém, Bács, Csongrád, Csanád, Torontál, Arad, Temes és Békés megyéket számítja, — és így az előbbi leírástól különbözik: de meg-egyezik az előbbi leírással abban, hogy a kapitányság területe, az úgynevezett Temesi Bánsággal nem azonos, (a mint

lenni kellene, ha a kapitányság eszméjéből keletkezett volna a Bánság alakítása); mert részint hiányzik belőle Krassó megye, részint sokkal több megye tartozott hozzá, mint az egykori Temesi Bánság rögtönzésére fordítottatott. Találtatik a bécsi cs. udvari könyvtárban kézirat Magyarország jövődelmeiről és kiadásairól 1494—1495 években, a mely kimutatás 12 megyét rendel alá a temesi főispánnak, mint az alsó-részek kapitányának, és ezekben a temesi főispán szedte be az adót. Ezen 12 megye Arad, Bács, Békés, Bihar, Bodrog, Csanád, Csongrád, Horom, Krassó, Temes, Torontál és Zaránd. Látjuk ebből, hogy az alsó kapitányság hatáskörének kerülete soha sem volt állandó, és egy tartomány fogalmát kizárja; de különben is, ha ezen főkapitányi hivatalnak az alsó vidéken annyi befolyást tulajdonítunk, hogy megszűnte után még századok múlva hajlamot ébresztszen egy — a magyar diplomatikát bizonyosan csak rosszul ismerő bécsi kormányban, külön tartomány alakítására, és az ország geographiai felosztásának megváltoztatására, hasonlót kellene várnunk Magyarországon éjszaki részén vagy a Dunán túli vidéken; tudjuk azonban, hogy azért, mert például Zápolya Imre 1463-ban és Magechy Ferencz 1609-ben *Partium superiorum Regni Hungariae supremi Capitanei* voltak, vagy mert gyarmathi Balassa Menyhért *Supremus Capitaneus partium Regni Transdanubianarum* néven is előfordul, a Kárpátok tövében, és a Dunán túl semminemű új tartomány nem keletkezett ¹⁾.

A Temesi Bánságnak mint tartománynak létrejöttére tehát csak a török uralom itteni megfőszkelése és különösen a temesvári pasaság időntúli tartása és jelentősége adhatta az eszmét, — valósította azt a bécsi kormánynak állandó hajlama a magyar alkotmány megvetésére. Maga Savoyai Jenő herczeg, Temesvár és vidékének lovagias felszabadítója, ugyanazon Jenő, ki Magyarország fontosságát beismervén, azt mondá, hogy Ausztria súlypontja Buda, a visszafoglalt új

¹⁾ Magyar Történelmi Tár XII. köt. 193—196. lap., jegyzeteim Temesvármegye főispánjai című munkám folyamában. — Kovachich Márt. Gy.: *Formulae solennes styli* XLVII. lap.

országrezek visszabocsátását a nemzet kezére, és akár most, akár később történendő bekebelezését Magyarországra elnevezte, és döntő véleményével az udvari haditanácsához 1717. június 21-én intézett levelében oda járult, hogy úgy mint Erdély, a „Bánság“ is mint külön tartomány kormányoztassék ¹⁾.

A mi a tartomány *nevet* illeti, ez inkább a bécsi kormány tudatlanságát ²⁾ mint rossz akaratát árulja el. Megemlítettem a történetünkben többé-kevésbbé ismeretes bánokat, bebizonyítottam, hogy azon bánok közül épen csak a karánsebesi és lugosi bán tartózkodott a „Temesi Bánság“ földjén, és hogy temesi bán soha sem létezett. Ezen karánsebesi és lugosi bánok azonban távol sem szerepeltek annyira, és sokkal rövidebb korszak keretében tűnnek fel, mintsem hogy az ő emléküknél tulajdoníthatnám a Temesi Bánság elnevezésének származását. A már valóban jelentékeny, kitűnő férfiak által kormányzott szörényi bánság területe, igaz, a karánsebesi katonai határörvidéket és Krassó megye egy részét foglalta magában, és a török foglalástól megmentett részét a lugosi és karánsebesi bánok ³⁾ tartották parancsolatjuk alatt, — de a bécsi kormány épen a szörényi bánság holléte tekintetében árulta el leginkább tájékozatlanságát és így róla nem kölcsönözhetette különösen a Temesi Bánság elnevezését ⁴⁾.

¹⁾ Arneth: Prinz Eugen von Savoyen, II. köt. 446. lap. és a jegyzet.

²⁾ Hogy ezen feltevéssem nem önkényes, tanúsítja azon tény, hogy az udvari kamara által Bécsből a csanádi püspökség terjedelmét illetőleg nyilatkozatra felszólított bauer Landesadministration 1718. november 7-én azt válaszolta, hogy nincs élő ember e tartományban, ki erre felvilágosítással szolgálhatna, e vidék másfél századig török foglalás alatt létezvén, — azonban Mercy gróf négy hét múlva Bécsbe menend és azon alkalommal a püspökségről közölni fogja mindazt, a mit megtudni neki sikerülend.

³⁾ Azon időben, midőn Temesvár 1692-ben török kézre jutott, Karánsebes és Lugos a szörényi bánsághoz tartoztak. (Timon: Epitome rerum hungaricarum 330. 331. lap.).

⁴⁾ Bél C. A.: De archiofficiis regni Hungariae, a 39. lapon öt bánságot sorol fel, az ötödik szerinte: Severiensis, Turcarum impetu abrogatus, a quo Comitatus Temesvariensis axioma Bauatus haesit, nusquam adhuc lege publica adfirmatum. Kifejezési szabotosság hiánya

Mária Terézia tanácsosai hihetőleg a magyar tengerpart táján, sejdítették a szörényi bánság egykori létezését, azért a királyné 1776 évben elhatározta, hogy a régi Vinodol vármegye és a fiumei kerület együtt ezentúl új megyévé szerveztessenek, mely Szörény vármegye nevet nyerjen; — a megye megalakult 1777-ben, de már 1786-ban felbontá azt újra II. József, hogy soha többé fel ne támadjon ¹⁾.

Háládatlan munka az önkény indokait vizsgálni, — a Temesi Bánság elnevezésében pedig bizonyosan nem rejlik egyéb önkénynél. Valami zavaros fogalom az Al-Duna tájain létezett bánságokról lebeghetett az illetők előtt, de sehol valami határozott nyilatkozatra nem lehet akadni, mely az akkori kormányférfiak eljárását magyarázná, midőn az ország épen olyan részének adták a „Bánság” tulajdonnevet, a melyben bánok soha sem kormányoztak.

A törökök kiűzetése után Temes, Krassó és Torontál vármegyék, és az azokból később kiszakított katonai örvidek határai összefolytak, az egész tartomány 11 járásra osztatott fel, minden tekintet nélkül a megyék régi határait, és

fekszik itt abban is, hogy Temesvármegye és a „temesi bánság” területileg azonosnak vétetik. Meglehet, hogy Karánsebes és Lugosnak a szörényi bánsághoz tartozandósága vezette Bél Károly Andrást fenebbi állítására. Lugossy József szintén azon véleményben van, hogy Szörény a karánsebesi bán révén vette át bánsági nevét a temesi grófságra. Nem a névről hanem, a parancsnokságról állít Timon hasonló átöröklést, holott tudjuk, hogy már a korábbi századokban a temesi főispán kezében központosítva volt a hűdi parancsnokság számos déli megye fölött.

¹⁾ Horvátországban azt tartják, hogy az új vármegye a Kulpa mentében magas sziklán fekvő „Severin” vártól vette nevét, mely most a Vraniczány család tulajdona. E nézetet Fényes Elek geographiájában is találjuk, de nem tudom magammal elhitetni, hogy ezen történetileg soha sem szerepelt vár adott volna nevet az új megyének, mely különben leginkább a Vinodol nevet érdemelte volna, minthogy annak alkatrészeiből állt. Nincs is azon okmányokban, melyek Szörény megyének tervezett létrehozataláról és valódi megalkotásáról szólnak, legkisebb czélzás sem arra, mintha a névadás ezen severini várról származnék. — Egy Severin nevű falu a szentgyörgyi határőrezred körletében is található, Belovárhoz dél-keletre. — Horvátország rendei 1777-ben azt kéri, hogy ezen új Szörény vármegye kikerekítése, elnevezése és rendezése a jövő magyar országgyűlésre bízassék.

Temesvárer Banat nevet nyert, melynek legfőbb hatósága a Banatische Landesadministration cím alatt Temesvárott székel. Most tehát legalább Temesi Bánságról szólni lehetett, a név minden különössége és jogszerűtlensége mellett, de temesi bánokról még mindig nem ¹⁾. Ezen idő előtt nem csak nyilvános okmányok és statusiratok még mélyen hallgatnak a Temesi Bánságról, de még a geographusok is, igen természetes okból. Az erdélyi fejedelmek és a porta közt a Temesvár körül fekvő birtokok iránt több ízben alkudozás folyt a XVII. században, de temesi bánságra soha sem történik említés, sőt azon athnamében, melylyel a zultán Bothlen Gábort a hét vármegye és Kassa birtokában megerősíti, magát egész Görögország, Bosnia, Eger, Kanisa, Buda és Tömösvár urának, — de nem a Bánság urának nevezi fejedelmi címében ²⁾. Mind azon írőknek, kik 1716 év előtt éltek, a Temesi Bánság valami ismeretlen tárgy és név. Turóczy, Bonfini, Verancsics, Istvánffy, Ortelius, Szerémy György, Heltai, gr. Esterházy Miklós, Szalárdi, Cserei stb. irataiban hiában keressük e nevet. A XVI. században élt Oláh Miklós, ki Magyarországot és tartományait leírja, a tiszántúli kerületről szólván, fekvéséről azt mondja: ad meridiem Hungariae eam partem, quae arcem Temesvár et campum Maxons respicit. Hogy kerülhetne volna el a Temesi Bánságot említeni, ha ez a XVI. században már létezett volna? Oláh Miklós Temes vidékének egy külön fejezetet ajánl, és mivel ezen vidék Temesvármegye területével azonos nem volt, hanem csak határozatlan geographiai fogalom, ezt ő, miként mások is, Temesköznek nevezé a Muraköz, Bodrogeköz, Csallóköz és Etelköz módjára. A Temesköz neve törvényeinkben is fordul elő, de még korábban (1374.) intézkedik Nagy Lajos bizonyos ügyekben in Comitatu seu Districtu de *Temeskuz*. Campogio Lőrincz bíbornak és pápai követ Magyarországon mint idegen sem vét a szokásos elnevezés ellen, és 1524 december

¹⁾ Verbőczy Tripart. I. rész 94. címében a temesi főispán az ország bárói közé soroltatik. Temes megye névéhez Verbőczy kiadója azt jegyzi meg: Hodie Banatus audit, sed sine Bano.

²⁾ Rozsnyai Dávid kézirat a 53. lap., az akadémiai könyvtárban.

29-én azt írja Sadoletto Jakab püspöknek: Pensasi di levare con buon modo el Waywodato di Transylvania, et el *Capitanato di Temesvár* ¹⁾ . . . a mely név a temesi grófnak főkapitányi méltóságáról származhatott; a bíbornok egy hontársa Del Burgio ugyan ezen korban a temesi főispánokat Conti di Temesvár néven említi ²⁾.

A legelső írók egyike, ki Temesi Bánságról szól, Marsigli, egy hazánkra nézve is fontos munkájában, midőn egyik helyén azt írja: Bacsiensem Comitatum Banatus Temesvariensis excipit, qui a fortalitio Temesvár ita adpellatur ³⁾. Ő III. Károly kortársa volt. Azóta egész raja támadt, az íróknak, kik állhatatosan Temesi Bánságnak nevezik Temes Krassó és Torontál vármegyéket. Teszik azt olyanok, kiknek irodalmi termékeik méltán becsültetnek, és érdemeik folytán irodalmunkban kitünő helyet foglalnak el. Teszi azt az okmányvizsgáló Jerney, midőn azt írja, hogy Karánsebes a tömösi bánságban fekszik; teszi azt Palma, azon állításával, hogy Mátyás király suffecit *banum* Temesiensem, qui etiam Comes Temesiensis audiebat; teszik ezt Engel, ⁴⁾ Palugyai Imre, Kemény József, Horváth Mihály, Hunfalvy János, Nagy Iván, Toldy Ferencz ⁵⁾ valóban nagybecsű munkáik számtalan helyein. Spruner történeti térképei közt előfordúl egy,

¹⁾ Theiner: Monumenta Hung. II. 677. lap.

²⁾ Theiner: u. o. 716. 735. 760. lap. Del Burgio ugyan ez alkalommal Jajezs várparancsnokait bánoknak nevezi, és ez által megmutatta, mennyire érti, hogy kit illet a bánú cím.

³⁾ Az ő híres munkájában: Danubius Pannonicus-Moesicus, cum observationibus geographicis, astronomicis, hydrographicis, physicis perillustratus, mely 6 ívrét kötetben megjelent Haagban 1726.

⁴⁾ Engel szerint Robert Károly 1342-ben az országos tanácsba a főispánokat nem hívta meg, kivéven a temesi és pozsonyi főispánt mint kik egyszersmind bánok ¹⁾ és határszéli parancsnokok voltak. (Geschichte des ungarischen Reichs II. köt. 46. lap). Itt tehát a temesi kívül még egy pozsonyi bán is kapunk. — Gebhardi még oly nyilatkozatot is közölt, hogy Attila halála után a „temesi Bánságban“ megtelepedett keleti gótok, szabadságukat visszaszerezték. (Geschichte Siebenbürgens 15. lap.)

⁵⁾ Azt írja például, hogy 1571-ben az unitarius vallás a Bánságban és a Dráva mellékén 37 községet számlált. (Irodalomtörténet III. köt. 11. lap.)

mely Magyarország állapotát az Anjou-ház uralkodásától a mohácsi csatáig kívánja feltüntetni; már ezen térképen a „Banat von Temesvár“ kijelöltetik. Mily nagy anachronismus a különben oly alapos chartographnál! A Budapesti Szemlében Sándor József egy igen jeles értekezésben tárgyalja Erdélyt, mint Magyarország kiegészítő részét. Csudálni lehet oly jeles irányu írótól, hogy a „Bánság“ jogtalan elnevezését el nem kerüli, és hogy a következő sorokat írhatta: „Az erdélyi vajdák minden más, — mint látni alkalmunk vala, korlátolt — működési körön kívül, főleg hadvezéri tisztet gyakoroltak; ez volt az ő tulajdonképi feladatuk, *épen mint a temesi báné*, a szintén szélbeli vidéken fekvő *temesi bánság*-ban; — — a vajdai és báni elnevezés ugyanazt jelenti, ú. m. vezért, főkapitányt, tábornokot, — a nélkül azonban, hogy akár az erdélyi részek, akár a nevezett *temesi bánság* külön társországi vagy tartományi minőséggel bírtak volna. Egyik úgy, mint a másik, Magyarország *zászlós ura volt* (!!!) stb.“

Zászlós úr volt a temesi főispán, de nem a soha nem létezett temesi bán.

Fenebbi tévedését folytatja Sándor József, midőn azt írja, hogy 1552-ben a „temesi bánság“ (?) került a félhold uralma alá ¹⁾.

Lehoczky ismeretes és nem érdem nélküli munkája, melyet Magyarország dignitariusairól írt, hemzseg hibáktól, és ennél fogva már kevésbbé csudálhatjuk, hogy ő is a temesi bánság létezését igazolhatni véli. A macsói bánok előszámlálása után azt jegyzi meg: Hoc banatu cessante, Temesienses Comites bani dicti sunt. A szörényi bánság alatt azt írja: Cessavit hic banatus per Turcas occupatus, et Temesiensis dici coepit. Temesvármegye főispánjainak névsorozata alatt a megyéről, mely szerinte Bánságnak is hivatott, azt állítja: Severinensis banatus eidem junctus, ante occupationem Turcarum Comitatus dictus, art. 32. 1518. tandem Banatus post sublatos Banatus Machov et Zevrin. Mind ezen állítás egytől egyig alaptalan, az idézett törvényre való hivatkozás főleg hamis, mert abban másról nincs szó, mint hogy a monostori,

¹⁾ Budapesti Szemle. Új folyam. II. kötet 329. 337. lap.

ságyai (sági) és morsinai kerületek Temes vármegyébe vissza kebleztessenek.

Téves úton járnak jogtörténetileg az akadémiai nagy magyar szótár írói is, midőn Bánság czikk alatt azt írják: „A hajdani (!) temesi bánság (kis b.) ma is megtartotta nevét, ámbár vármegyékre és katonai vidékekre van osztva.“ Mintha új dolog volna az a vármegyékre való osztás, és a bánsági tartományi név fogalmánál kevésbbé jogosult.

A magánélet nyilatkozatainál jobb nem volt az álladalmi élet által előidézett hivatalos nyelv és levelezés. Mária Teréziának kormányzása jellemzetes azon önkényes geographiai beosztásokról, melyeket a Dráván túl tett, és azon kíméletlenségről, melylyel az ország területéből egyes részeket kiszakított, a katonai határvidék tágítására. Ez ellen Horvátország rendei gyakran fájdalmasan szólaltak fel, és nevezetesen, midőn 1777. october 27-én kelt felterjesztésükben az új Szörény megyének rendeleték útján történt alakítását Vinodol vármegye és a tengerpart részeiből megszűntetni, és az egész ügyet a magyar országgyűléshez utasítani kérik, nagyon alkotmányosan jártak el; de megfélemlítkezének az alkotmány követelményéről, midőn 1770-ben Varasdon tartott tartományi gyűlésükből többi közt azt kérik, hogy a kereskedés Horvátországba a „Temesi Bánságból“ (e Banatu Temessiensis) könnyíttessék ¹⁾.

A közvélemény nem késett az első kínálkozó alkalmat megragadni, hogy a Temesi Bánság alkotása ellen nyilatkozzék, és azért 1722. év elején, midőn az ország hangulata kipuhatoltatott, vajjon a nemzet miként fogadná a pragmatica sanctiót, egyik fősérelnül az hozatott fel, hogy Erdély, a „temesi főispánság“, a Szerémség, Servia és a katonai vég helyek

¹⁾ Kukuljevics: Jura R. Croatiae II. 285. lap. — — Temesvár hatósága akkor ily formulával kezdte rendeleteit: Wir N. N. Stadt-Richter und Rath dieser kais. könig. Haupt-Stadt und Gräntz-Vöstung Temesvár. Czímoztatik némelykor Temesvár csak királyi városnak is, de ritkán; ellenben Belgrád akkor ausztriai város tanácsa 1728—1730 épen csak kaiserliche Stadt Temesvár tanácsának czímezi ide szóló leveleit. Minél loyálisabb akart valaki lenni, annál tolatodóbb volt a nemzet jogainak pazarlásában. (Temesvár levéltára).

az országba nem kebleztetének ¹⁾. Az országgyűlési választmány ez évben azt sürgeté, hogy *Comitatus Tömössiensis*, *Banatus Severiensis*, és a többi területek az országhoz visszakapcsolatassanak ²⁾. Ime tehát oly időben él a Comitatus Tömössiensis névvel, midőn Temesvármegye nem is létezett, hanem a bécsi találmányu Bánság javára elkoboztatott. Ezen országgyűlésen, mely a *pragmatica sanctio*t elvben elfogadá, Torontál, Csanád, Posega vármegyék, mint oda tartozók, megemlítetnek ugyan, de mint Salamon Ferencz véli, területük határörvidék lévén, még képviselve nincsenek rajta. Temes és Krassó megyék még meg sem említetnek, mert nem rég foglaltattak vissza ³⁾. — Azt hiszem, derék történészünk jobban meríti ki a valót, ha azt mondja, hogy Temes, Krassó és Torontál megyék ez időben a bécsi kormány által magyar területnek nem tekintetvén, és mint vármegyék nem is létezővén, az országgyűlésre azért nem hívtak meg.

Az első országgyűlésen, mely Mária Terézia alatt 1741. évben tartatott, az ország rendei azt kívánják a 18-dik törv. czikkben, hogy Erdély visszacsatoltassék, hogy a Bács, Bodrog, Csongrád, Arad, Csanád és Zaránd megyékben fekvő katonai helységek az ország és a megyék hatósága alá visszabocsáttassanak, és hogy *Districtus Tömössiensis*, *Sirmiensis*, *et inferioris Slavoniae*, mihelyest a közcsend helyre áll, szintén a közhaza területébe visszakebleztessenek, egyúttal azok élére főispánok állítatván.

Ezen törvényes kívánság teljesítése soká késett — addig azonban, midőn a három megye területéről kellett szólni, az országrendek a *Districtus* szóval éltek. Talán ugyanazt jelenti az idézett helyen a *Districtus* kifejezés, mint a *Banatus*? bizonyára nem, mert különben oly következtetésekre jutnánk, melyeket senki sem akar elfogadni. E kifejezés csak azért használtatott, mert amaz időben Temes, Krassó és Torontál megyék valóban már nem léteztek. A visszakeblezés után, t. i. az 1790/91 évben hozott 28-dik törvény-czikk „*Comitatibus*

¹⁾ Salamon: A magyar királyi szék betöltése, 135. lap.

²⁾ Palugyay Imre. A kapcsolt részek történelmi és jogviszonyai Magyarországhoz, 223, 224. lap.

³⁾ Salamon: A magyar királyi szék betöltése, 142. lap.

Districtus Temessiensis“ avagy Temes, Torontál és Krassónak, mint már újra alakított, és az alkotmány kötelékébe fogadott megyéknek ülést és szavazatot ad az országgyűlésen.

Sem III. Károly, ki a nevezett három megye területét, mint ha idegen uralkodó birtokán hódítást tett volna, jure armorum magán tulajdonául nézte, régibb jogokat el nem ismert, és mint valamely tabula rasa-n a Temesi Bánságot alapította itt, — sem Mária Terézia nem foglalta eléggé hosszas czímeibe a Temesi Bánságot. De úgy látszik, az alsóbb hatóságok némelykor túl tettek az uralkodó fejedelem akarátán. Több példák közül ez az egy szolgáljon bizonyságul, hogy midőn Mária Terézia 1752. június 12-én szigorú tilalmat bocsátott ki a párviadatok ellen, ezen legfelsőbb rendeletet a Temesi Landes-Administration is köröztette az alsóbb hivataloknál ugyanez év augusztus 12-én, a körözüvény Mária Terézia czimeivel kezdődik, és ezek közt olvasom: *Frau auf der Windischen March, zu Portenau, zu Salins, zu Mecheln, und in dem Temesvárer Bannat; Herzogin von Lothringen und Bar, Grossherzogin von Toscana.* A körözüvényhez csatolt, és a párviadalt tiltó patensben is a császárné czimei hasonló sorozatban rekesztetnek be, csak hogy ezek közt hiába keresnők a Temesvárer Bannat nevét¹⁾. Pár évvel később, 1760. körül a tartományban székelő kormányhatóság jelentést tesz Bécsbe ezen országrész közigazdászati viszonyairól, mely alkalommal e tartományt Grafschaft Bannat-nak nevezi²⁾, egy eddig soha nem hallott név! Egy, báró Gerliczy érdemeit elismerő levelében 1777. évről Mária Terézia lelkében Temes megyének régi emléke látszik felmerülni, de vajmi homályosan, mert egyértelműnek veszi a megyét és bánságot, „in Comitatu seu Banatu Temesiensi“ kitéttel élve. Mint láttuk, a török zultán csak Temesvár urának nevezte magát nagyúri czimében, a Temesi Bánság alkotója, és annak közvetlen örököse elkerülte annak használatát, csak Bach rész emlékü kormányrendszere alatt tudott besompolyogni a Grosswoy-wode der serbischen Woywodschaft und des Temeser Banats az uralkodó fejedelem czimei közé, mely — a többiről nem szólván — a kifejezés helyessége ellen is vét, miután csak nem illik össze a Groswoy-wode des Temeser Banats.

¹⁾ Arpadia. Történeti zsebkönyv I. 222. lap.

²⁾ Saját gyűjteményemben.

A haza területéből a közjog ellenére elszakított részeknek visszacsatolása, az ország integritása ellen elkövetett merényletek orvoslása, mindig a legnehezebb feladatok egyike volt, a nemzet legnagyobb erélyét vette mindig igénybe. A „Temesi Bánság” sem képezett kivételt és a mit III-dik Károly koronázási diplomájának 3-dik pontjában fogadott, a mit az 1741-dik évi országgyűlés 18-dik cikkelye elrendelt, az csak 1779. évben teljesült²⁾ a midőn is Temes-, Krassó és Torontálmegye az anyaországhoz vissza kebleztettek, és a volt Temesi Bánságban a megyei alkotmány újra életbe lépttetett. A közigazgatásnak Bécsben feltalált formái eltöröltettek, de egészen még sem irtatott ki ezen 63 éves korszak minden gyöke, mert ime fennmaradt Temesvárott egy katonai kormányzék, mely a banater General-Commando nevet viseli, és mely annál veszedelmesebb a magyar közjog szempontjából, mert az ország egy jelentékeny vidéke fölött, törvényküli úton Magyarország földén szervezett katonai határőrségi kerületekben valóságos kormány-hatalmat gyakorolt, és mert ott az ország polgári főhatóságainak, sőt magának az országgyűlésnek semmi befolyása nem volt. A banater General-Commando létezéséből ment át a Temesi Bánság elnevezése a közéletbe, az iskola tanította a nemzet által ellen nem őrzött földrajzokat, minden hibáival, melyeket a korlátlan kormány szívesen látott, a kereskedelmi világ felkarolta a bánsági búza, bánáti érczek, és más termények hasonló elnevezését, és azt közforgatuvá tette; életben maradt a „Temesi Bánságnak” a magyartól különböző urbariuma; még a napjainkban is alakuló társulatok (gyárak, bankok, tanítói egyesületek stb.) ezen a törvény és közjog által kitagadott tartomány nevével különítik magukat el hasonló hazai társulatoktól, a nélkül, hogy szándékuk volna magukat más mint magyar társulatoknak tekinteni. Azonban a pokolba vezető út csupán jó szándékokkal van kövezve.

Nehezen megy nálunk mindig a régi igazságtalanságok orvoslása. Már a visszacsatolás évében (1779.) volt Temes megye szervezve. De még 1784-dik december 18-án ír

²⁾ A megyék szervezésére bizottmány székelt Temesvárott, annak tagja volt puchói Marxibányi István, ki 1780-ban a felséges commissió feladására a temesi Districtusban Provincialis Commissarius hivatallal, és kir. tanácsosi-czímmeel tiszteltetett meg. (Tudományos gyűjtemény 1818.)

gróf Jankovics Antal, a Hora lázadás alkalmából kiküldött kir. biztos, gróf Esterházy főkancellárnak, hogy a temesi Bánságban teendői vannak, t. i. „regulatio Comitatum in districtu Temesiensi existentium.” Jankovics ezen utasítását nem teljesítvén egészen, a császár a rendezés folytatását gr. Haller krassómegyei főispánra bízta.^{*)}

Az 1796. évi országgyűlésen a Temesi Bánság ügye ismét szönyegre került. Ezen országgyűlésnek nyújtotta be Prónay László az ő opinióját a temesi főispánság törvényes méltóságának jellemzésére. Az opinio Hunyadi Lászlót és Szilágyi Mihályt temesi főispánokul sorolja fel, kik pedig azok nem voltak, hibásan okozatul tünteti fel azt a körülményt, hogy miután a temesi főispán fizetése megközelítette a horvát bánét, azért azon provincia, melynek élén állt, Banatus Temesvariensis-nak hívatott maiglan. De helyesen jegyzi meg, hogy: Comes Temesiensis in tanta similitudine cum Banis locatus, denominationem Banus sortitus non sit. Az erre következő magyarázat, mintha t. i. a báni elnevezés csak a szlávok lakta vidéken volna otthonos, tán nem egészen állja meg a sarat; mert Lugos, Karánsebes, Szörény, valamint a Temes vidéken nem voltak túlsúlyban a szlávok, hanem részint az oláhok, részint a magyarok. Az ország minden táján fordulnak elő „Bán” összetételű helynevek, mint Bánréve, Bánhida, Bánlaka, Bánfalva, Bánhegyes, Bánszeg stb. és habár tudom, hogy a „Bán” szó az Árpádok korában személynévül is használtatik, nehezen hiszem, hogy ezen sok helynév mindig a Bán személynévből, seha a báni hivatal nevéből forrt volna össze. Jogosan analógiát teszünk fel a Herczegszálás, Püspökfalva, Királyrév, stb. féle helynevekkel. A fent említett móríczhidai és ropolyi bánokat a Dunántúl, a magyarság közepette volnék hajlandó keresni.

Volt idő, midőn a Bánság nevének használatában még haladást láttunk, t. i. a kérész életű, senki által nem szeretett szerb vajdaság korában, mely az 1848. évi dicső forradalom mögött támadván, 12 évi tengődés után, azon az úton, a melyen életbe hivatott, el is töröltetett 1860. év december 29-én. Törvénytelen volt a Temesi Bánság, törvénytelen a szerb vajda

^{*)} Szilágyi Ferencz a Budapesti szemlében 1867-ki évfolyam 5-ik füzet 35. lap.

ság, de azon zsarnokok, kik az utóbbit létre hozták, még közöttünk éltek, még naponként halmoztak sérelmet sérelemre, holott azon rész geographusok, kik a múlt század elején Temesi Bánságot festettek Magyarország térképére, már rég elporlottak, és maga a Hofkriegsrath is a forradalom árja által elsöpörtetett.

Egyben, de csak is egyben, túltettek a Bánság múlt századi feltalálói, a jelen század másod felében keletkezett statuskontárokon, t. i. abban, hogy míg ezen utóbbiak csak a magyart tekintették saját hazája földjén a Tisza és Maros közt idegennek, addig az előbbiek magát Szent Istvánt kieserítették, mint az ország védszentjét el nem ismerték, és helyébe Nepomuki Szent Jánost emelték a Bánság patronusává. Czímere azonban ezen tartománynak nem volt, és azok, kik azt keresik,*) fáradságot pazarolnak.

Midőn ma a Temesi Bánságról szólunk, alig jut valakinek eszébe, e név jogosultságát a törvénykönyvben is keresni, mely épen ellenkezőjét bizonyítja. Az 1848. évi törvények, melyek hevenyészett szövegébe a „közös ügyek” nem sejtett következményű elnevezése is becsúszott, a bánsági katonai határszélek országgyűlési képviseltetéséről is van gondoskodva, de ki fogja abból azt magyarázni, hogy a Temesi Bánság törvényesítve van? hisz, ha már a temesvári bana ter General Commando alá rendelt, határőrvidékről szólni kellett, merő lehetetlenség annak más nevet adni, mint a milyennel bírt.

A rossz szokás ragad és befészkelte magát a közjogba. A Wiener Zeitung tavalyi 1867. évi hivatalos részében olvassuk: „Ő cs. kir. apostoli felsége ez évi márczius 25-diki legmagasabb elhatározásával az Orsován és a magyar Bánságban török consullá kinevezett Murad Effendi megbízó levelét a legmagasabb „exequatur”-ral ellátni méltóztatott. Ennek folytán nevezett Murad Effendi Temesvárról 1867. év april 14-én következő felhívást tesz közzé: „A magas ottoman porta alattvalói, kik a Bánságot és a hozzá tartozó határezredek lakják, ezennel felszólíttatnak, miszerint a maguk igazolása végett 6 hét alatt a császári ottomán consulságnál személyesen vagy írásilag jelentkezzenek.” Aláírva: A császári ottoman Consul Orsová és a Bánság számára: Murad Effendi.

*) Mint Böhm Lénárt. Dél-Magyarország, vagy az úgynevezett Bánság külön történelme, II. köt. 3.-5. lap.

ság.... ja törvénytelen önkényuralkodótól senki sem várjon törvényeset

Látjuk, hogy noha Temes, Krassó és Torontál megyéknek közös politikai szervezése nincs, mely azokat az ország más megyéitől elkülönítné, és mely azoknak ethnographikailag külön jelleget adna, a Bánság még napjainkban kezd diplomatiai szerepet bitorolni. Ki ne emlékeznék arra, mily ropant indignatiót szült, még a jelen év folyamában két katonai hatóság eljárása, a mely hirdetéseiben a Temesi Bánságról és szerb vajdaságról még mint fenálló tartományokról szólt? Még a félénkebb burocraták, a hivatalos statisticusok, számvévőségek, sugalmazott írók is ezen néhai politikai felosztásokról, legalább még mint volt Temesi Bánságról, mint volt szerb vajdaságról szólnak, mintha lelki könnyebbségükre szolgálna, ha frivol kézzel olyet csavarhatnak a nemzet közjogán, ha dülakodhatnak jogérzelmünk oltárán. Maga a volt magyar kir. helytartótanács sem kerülte el ezen hibát, és 1865. évi november 21-én kelt intézményével rendeli, hogy Magyarország, beleértve Muraközt, Erdélynek visszakeblezett részeit, a fenállt szerb vajdaságot és temesi bánságot¹⁾ 1866. évre 25,587 újonczot állítson. Nem érdemelnek-e az ilyen jelenségek figyelmet? Nem volna-e vétkes közönyösség az ilyen visszaélés ellen fel nem szólalni? ²⁾

A mi itt vétkes szándékból történt, az történik másutt figyelmenlenség vagy hanyagság miatt, mint például, ha még csak néhány nappal az előtt előfordulhatott, hogy Kikinda vidékén a földbirtokosok szerb vajdaság és temesi Bánság feliratu ívekkel szólitattak fel adófizetésre, vagy ha még ma is oly iskolai térképek vannak használatban, melyekben a szerb vajdaság s temesi Bánság elkülönített határai láthatók.

A rossz szokás ragad, és körülfonja legjobb embereinket is. Bem Magyarország függetlenségért harczolt, mégis proclamatiói midőn Erdélyből győzelmesen Temesvár felé vonult, „az erdélyi és bánsági hadsereg főparancsnoksága“ nevében adattak ki.

A hiba hiba marad, bár ki kövesse el, csak a szándék tehet különbséget, de nem adhat mentséget.

¹⁾ Temesvárer Zeitung 1867. 104. szám.

²⁾ Szólhatnánk még azon írókról is, kik az utolsó absolutistius rendszer által hirdetett politikai és geographiai beosztást oly készséggel elfogadták, hogy Magyarországról szóló munkáikból Temes, Krassó, Torontál és Bács megyék leírását kihagyták, mintha minden rendszer daczára nem Magyarországhoz tartoznának. De ez messzire vezetne.

A Magyar Tudományos Akadémia el nem zárhatja, el sem zárja magát a közélettől; mert ha igaz, hogy az a nemzet elvesz, mely tudomány nélkül való, igaz viszont az is, hogy az a tudomány vész el, mely nem esik a nemzet fogékony keblébe. Az Akadémia szava tekintélyes szava eléggé messzire hallatszik, és így, ha a tudomány segédeszközeivel egy geographiai balhitet lerombol, ha állami integritásunk egy álcázott tagadását leleplez, ha a jövőendő ármánykodásokat már eleve megfosztja szépítő ürügyeiktől, melyekkel a közvéleményt meghamisíthatnák, nem csak a tudománynak, hanem a közéletnek is tesz szolgálatot.

**bizony, sok, még nagyon sok dolga lesz a MTA -nak,
tere-fere fabula helyett,
a nagyvilág történészei között is körülnézni, és köztük a helyét megállni.
Kezdeni kéne, a Nyugat kartografusainak Hungariae földabroszaival, mielőtt
a Hontörténelmünkhöz nyúlnának – minusz a fabulásgáspár tudatlan oktan,
csúfolkodó Heltaivak kéne kezdeni. Minuszban.
Ahhoz, hogy a pozitívhoz is eljussunk végre,
Árpádházi-Anjou-Hollós-Corvinusok dicsőségére.**

A Történelmi Tisztességnek a Tiszteletben Tartásával.

¹ Vannak írók, kik a hollós czímer révén Hunyadi őseit bizonyos *Hollósvár*-ral hozzák kapcsolatba. E Hollósvár szerintük Csanádmegyében a kúnok földjén (jelenleg Torontálban) Kikinda és Szöllős között feküdt és már az 1380-as években lett volna Hunyadi János atyja kezében. Tény csak az, hogy a régi Csanádmegyében egy jobbágy- és egy Kún-Hollós nevű helység (nem vár) létezett, de ez még 1433-ban a berekszói Hagymás-család birtoka és csak 1451-ben van Hunyadi János kezén; ebből tehát nem igen lehet kibetűzni, hogy János atyja már az 1380-as években lett volna a tulajdonosa.

² Báró Nyáry Albert megjegyzése »A heraldika vezérfonala« cz. műve 121. lapján, a hol először közli — mellékletképen — Hunyadi János bővített czímerképét színes hasonmásban.

A berekszói Hagymásék előtt-alatt és után is Verebi-Hollós birtok volt a terület, ifj.Hollós-Corvin János özvegyének Frangepán Beatrixnek haláláig.

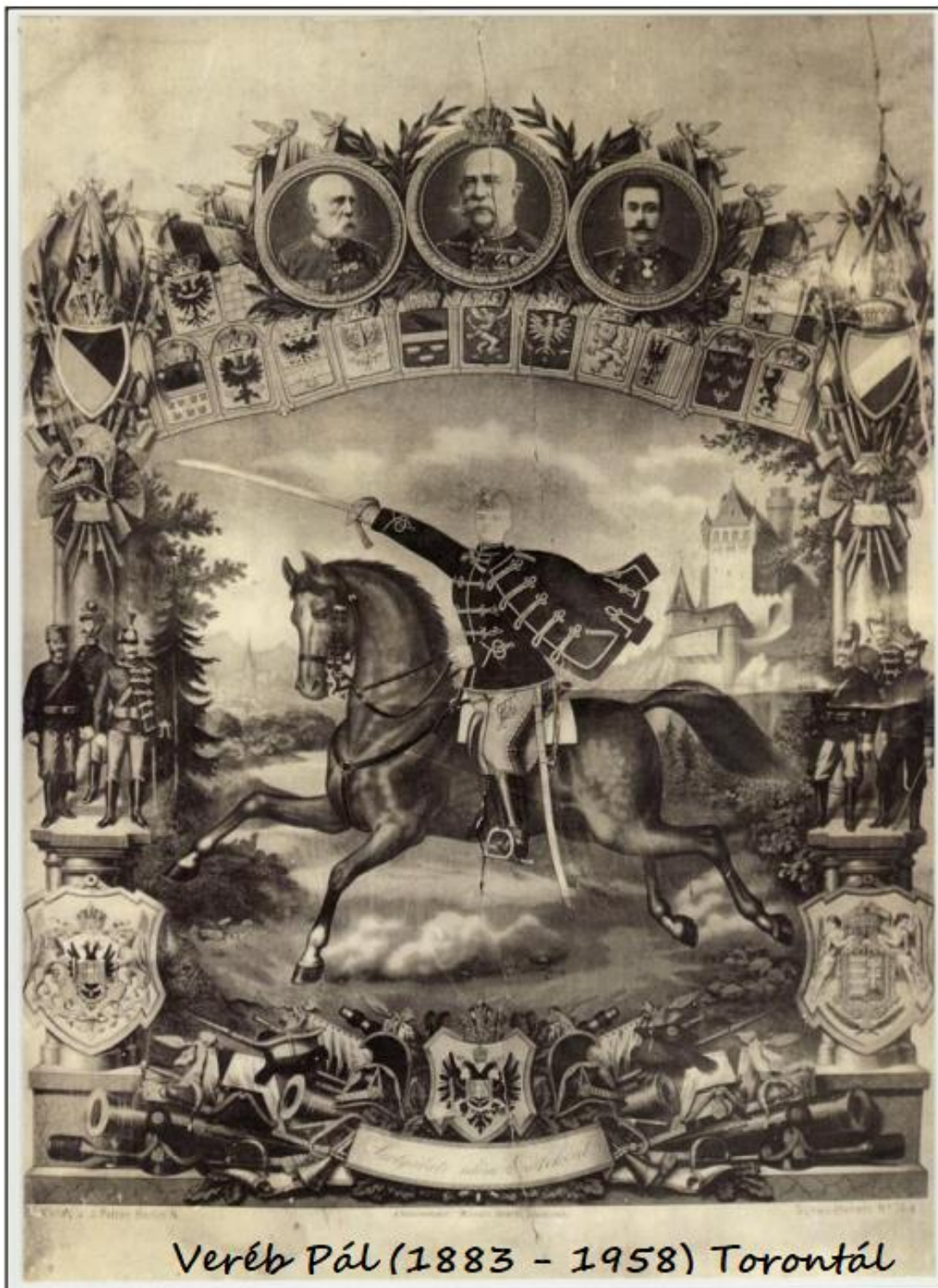

Hollós-Nagykikinda a becsületes neve.

1914-ben a Római Katolikus iskola, mára Fejős Klára nyolcosztályos iskola.

**Magyar huszár öregapám: Veréb Pál (1883-1958) Nagyikindán.
Habsburg Károly Lajos fent a középén
mintha előtte nem lettek volna magyar lovag-huszárok Hollós-Nagykikindán**

Pesty Frigyes (Temesvár, 1823. március 23. – Budapest, 1889. november 23.) történész, országgyűlési képviselő.

Tartalomjegyzék

Élete

Művei

Főbb munkái

Helynévgyűjtésének modern kiadásai

Melléklet

Jegyzetek

További információk

Élete

Fiatalkoráról, neveltetéséről nagyon keveset tudunk. Annyi bizonyos, hogy 26 éves korában, 1849 áprilisától a debreceni kormány hadügyminisztériumában dolgozott, s ezért a szabadságharc bukása után előbb menekülnie kellett, majd miután hazatért, rövid fogságot szenvedett. 1850 és 1864 között a temesvári iparkamara titkára volt, s e munkája mellett 1857-től a helyi gazdasági egyesület titkári teendőit is ellátta. 1858-ban indította útjára a *Delejtű* című lapot, melyben elsősorban természettudományi és gazdasági cikkeknek adott helyet. Ezekben az években alapozta meg anyagilag is az életét, ami elengedhetetlen volt a későbbiekben a tudományos munkássága folytatásához.

1860-ban újabb osztrák fogságot szenvedett, 1861-ben pedig megtartotta akadémiai székfoglaló előadását (1859. december 16-án választották levelező taggá) *A templáriusok Magyarországon* címmel. Indult az 1861-es választásokon is az újaradi körzetben, ahol országgyűlési képviselői mandátumot nyert.

A következő években kezd hozzá ahhoz a nagy szervezési vállalkozáshoz, amely nevét igazán ismertté tette. 1863. február 2-án kelt levelében tárja a helytartótanács elé a földrajzi nevek összegyűjtésére irányuló tervét^[1], majd kinyomtatja a kérdőíveket, rendezi a beérkezett anyagot, kiegészítéseket és új gyűjtéseket kér. A gyűjtés megszervezése mellett történeti tárgyú munkák írása töltötte be, de természetesen gondolt az óriási gyűjtött anyag felhasználására is. Az 1875–1878-as parlamenti ciklusban ismét parlamenti mandátumot nyert, ezúttal *Körmöcbánya*

Pesty Frigyes sokaknak a mintaképe lehetne, persze, akinek lenne hozzá mersze...

Pesty Frigyes

Született 1823. március 23.
Temesvár

Elhunyt 1889. november
23. (66 évesen)
Budapest

Állampolgársága magyar

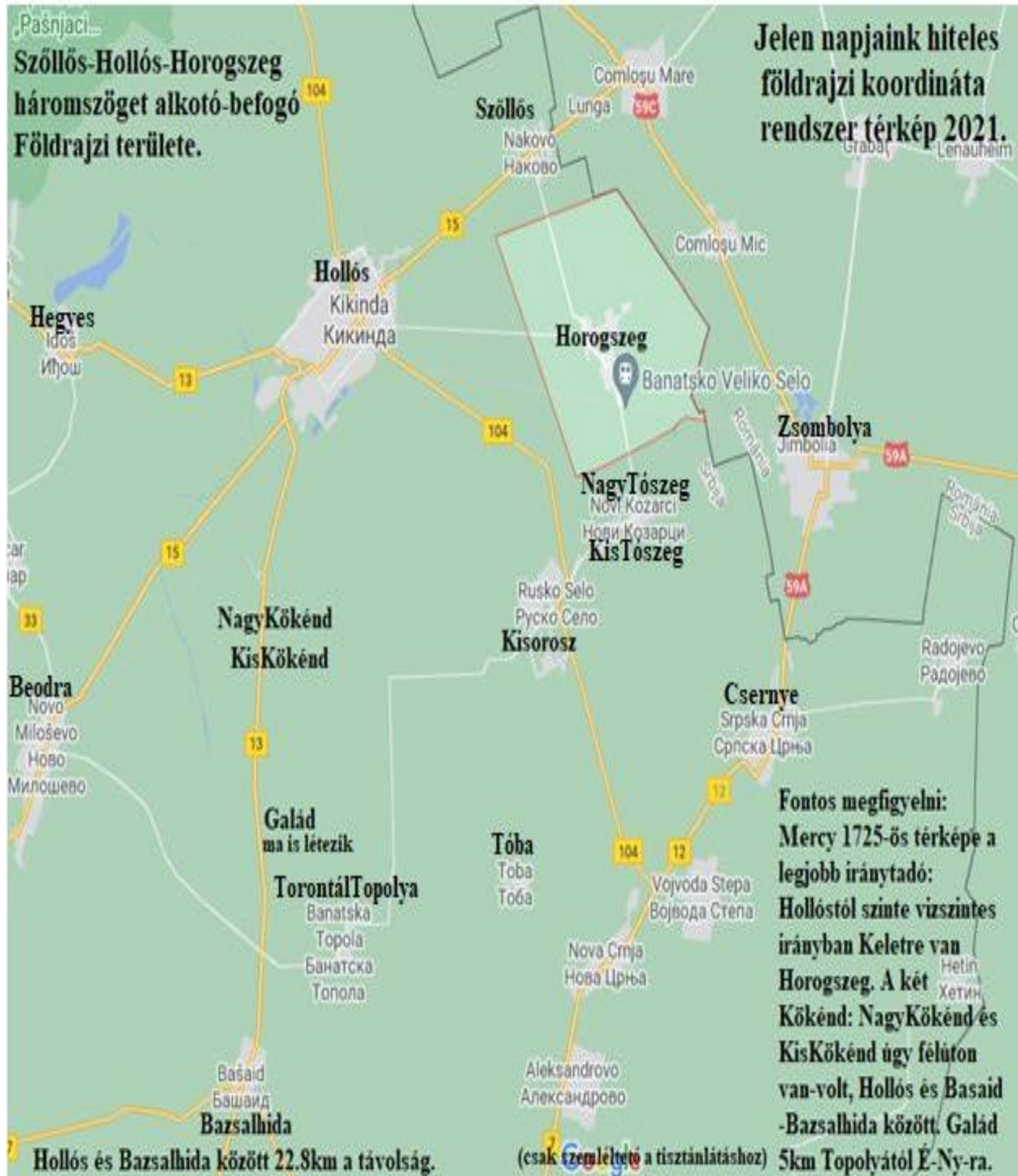
Foglalkozása történész,
országgyűlési
képviselő

Tisztség magyar
országgyűlési
képviselő

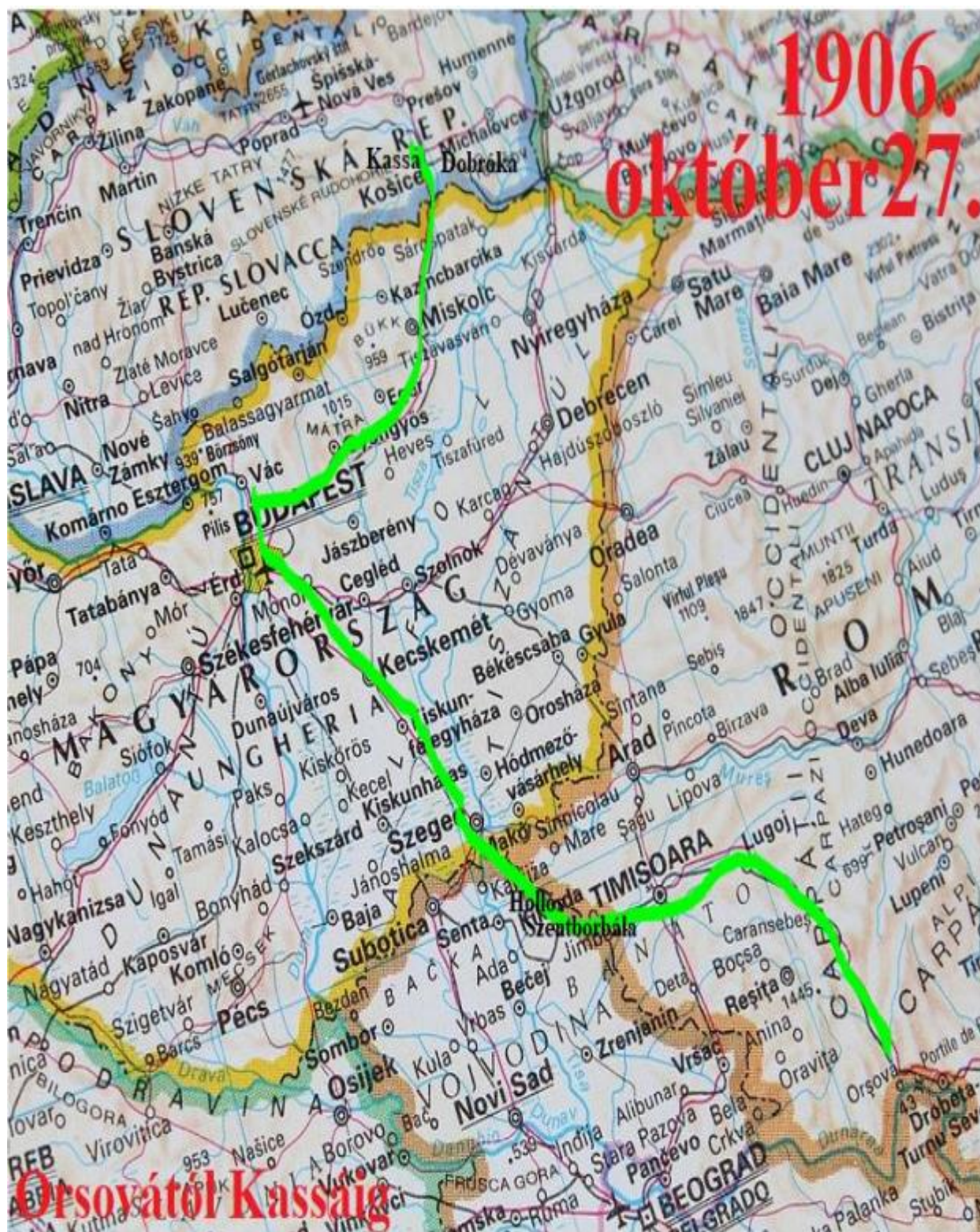
Sírhely Új köztemető

A Wikimédia Commons tartalmaz
Pesty Frigyes témájú
médiaállományokat.

**Hollós és Szöllős a Galacka partján igen, de NagyKökend-KisKökend a Galackától Keletre van.
Aki még most sem tudja kidolgozni, hol van Horogszeg és Hollós ősi földrajzi
helye, azon nincs segítség és kár a betűt pötyögtetni rá.**

II.Rákóczi Ferenc fejedelem és bujdosó társainak Hazatérte emlékére.

Severno-Banatski // Észak-bánsági // Nordbanat
 Ada // Ada // Adda ^{FT}
 Banatsko Veliko Selo // Bánátnagyfalu // -
 + Šarlevil, Šarljevil // Károlyliget, Kis-Oroszi // Charleville ^{FTX}
 + Sveti Hubert // Szenthubert, Szent-Huberth, Nagy-Oroszi // Sankt Hubert ^{FTX⁵}, Sanct-Hubert ^H
 + Soltur // Szentborbála, Szolturm, Kis-Oroszin // Soltur ^{FTX}, Seultour ^F, Solthum ^H
 Bašaid, Bašajid // Basahíd, Bassahid // Baschaid ^F, Klein-Kikinda ^F
 Bikač // Bikács // Bikatsch ^{FTX}
 + Veliki Bikač // Nagybikács // Großbikatsch ^F
 + Mali Bikač // Kisbikács // Kleinbikatsch ^F
 Čoka // Csóka // Tschoka ^F
 Horgoš // Horgos // Horgosch ^F
 Kanjiža, Stara Kanjiža // Magyarkanizsa, Okanizsa, Ó-Kanisa // Alt-Kanischa ^{FT}, Ungarisch-Kanischa ^{FT}, Kanischa ^F, Ungarisch-Kanischa ^F
 Kikinda, Velika Kikinda // Nagykikinda // Großkikinda ^F, Groß-Kikinda ^{XZ}, Gross-Kikinda ^T
 Mol // Mohol // Mol
 Mokrin // Mokrin, Homokrév // Mokrin ^T
 Nakovo // Nákófalva, Nákóhalma, Szöllős // Nakodorf ^{FT}, Sellesch ^V, Selleusch ^V
 Novi Kneževac, Nova Kanjiža, Turska Kanjiža // Törökkanizsa, Török-Kanizsa, Török-Kanisa, Kiskanizsa // Neu-Kanischa ^{FT}, Türkisch-Kanischa ⁵
 + Obilićevo, Josepovo // Józseffalva, Josefova, Josephova, Jozefova, Torontál-Józseffalva, Torontáljózseffalva, Józsefova // Josephdorf ^G, Josephsdorf ^T
 Novi Kozarci // Torontáltószeg // -
 + Hajfeld // Nagytószeg, Tószeg // Heufeld ^{FHTXZ}
 + Mastort // Kistószeg, Maszdorf, Tószeg, Masztort // Mastort ^{FT}, Maßdorf ^{FZ}, Massdorf ^T, Maszdorf ^H
 Ostojićevo, Potiski Sveti Nikola, Mali Sentmikuš // Tiszaszentmiklós // Sankt Nikolaus an der Theiß ^F, Klein-Niklos ^X, Klein-Niklas ^T, Sankt Nikolaus an der Theiss ^T
 Rusko Selo // Torontáloroszi, Kis-Orosz, Kisorosz, Kisoroszin // Ruskodorf ^F, Klein-Orossin ^{FT}, Ruskadorf ^{Td}, Russendorf ⁵
 Sajan // Szaján // Sajan ^U
 + - // Vilmatér // Wilhelminfeld ^e, Wilhelminfeld ^f
 Sanad // Szanád // Sanad ^T
 Senta // Zenta // Senta ^{T⁵}, Schintau an der Theiß ^K, Zenta ^T

Össze-vissza SzentBorbála. Aki nem tudja Kis-Oroszint meg Szolturnt meg a valami sosem volt "Nagy-Oroszint" a helyére tenni, az ne foglalkozzon sem a Magyar Történelemmel, sem a Magyar földrajzal, ne foglalkozzon.

**Jan Lipszky térképét itt, mint macska a forró kását úgy kell kerülni...
 Velika Kikinda-Nagykikinda-GroßKikinda-GrossKikinda = HOLLÓS, és
 aki ezt nem tudja értékelni, el a kezekkel Hollós-Kikinda helytörténetétől.**

Juhász Gyula, az alföldi költő

A most elköltözött Juhász Gyula költészetében az alföldi és elsősorban a szegedi táj meglepően új színek, hangulatok és életérzések hordozójává válik. Ez a vidék romantikus lendülettel és felszabadult képzelettel szertelen, vagy idillikus költői szemléletmódot teremtet a magyar költészetben. Csak a legkritikább esetben sikerült, — még a legnagyobbaknak is, — ennek a speciális magyar tájnak titokzatos életét a maga befelé forduló problémáival ellesni, megérteni és megérteni. A tájköltészetnek Petőfi nyomán támadt féktelen divatja ugyanis hatásos képek zsufolásában, sokszor izlettelen népieskedés révén jutott el a magát és ha fel is csillant benne itt-ott valami mélyebb impresszió és intenzívebb élményszerűség, mégsem volt őszinte és igaz.

Ertizdek teltek el ilyen próbálkozásokkal, míg Juhász Gyula az 1923-ban megjelent *Testamentum* című kötetével az alföldi tájnak új és egyénien szintetikus látásához eljut. Ennek a kötetnek Magyar tájak című ciklusa gyökeresen szakít az Alföldnek mindaddig életteljesnek és dinamikusnak érzett indítékával és bizonyos nyugalom, szinte meredt mozdulatlanúság terpeszkedik a tájnak külső-belső életmegnyilvánulásával. Ezt a zstao külső-belső életmegnyilvánulásaira. Ez a sztatikus állapot a tehetetlenség kínos és kényszerű nyugalma, amely mögött azonban elfojtott erők és akarárok bujkálnak.

Az öreg gazda ül a ház előtt
És nézi, hogy a nap mint áldozik,
Pipál, nem moccan. Az idő is áll
Egy pillanatra, ha meglátja őt.
Az évek hóval födik el a fejét
És barázdákkal barna homlokát,
Ő csak pipál, nem moccan.

Sokszor a magyar mítosz világába vetíti vissza ezt a látszólagos élettelenséget, de ott az életnek még természetes állapota alsópór és megsemmisít minden gátat s még a csillagok is „ősi vigyázással fénylenek.” Ilymódon a magyar tájnak életfejlődését is nyújtja néhány versével, ami egészen szokatlan, de alig értékelhető jelenség.

Az alföldi lélek sokáig csak eszem-iszom dártdokban, dalos gondatlanságban, pántlikás problémátlanságban mutatkozott meg frödelmunkában. Petőfi fedezte fel először ennek a léleknek másik oldalát és egy szabadság és emelkedő élet utáni vágyakozást érez meg benne. Az ő legtöbbszor

Brummog a bögő, elhervad a hold,
Fenékig issza a vőfély a bort,
Már szürkül lassan a kődös határ
És a határban a határ kőrál.

Az impresszióknak legtöbbször nagyon eleven és szemléletes képei csak az első sorokban torlódnak egymásra a vers második fele rendszerint expresszív áradásba csap át. A magyar paraszt szóltan egykedvűségbe beleérzi a maga rejtegetett fájdalmait és a „justa magyar televény” marasztja, hűvös szálakkal magához köti. Az elmélyedő vallási rajongáshoz is ennek a tájnak a Fekete Mária előtt bocsánatot eső népe és szelleme viszi közelebb, a „Tápai Krisztus” szelid szénvedése pedig a magyar élet szociális igazságtalanságaira ébreszt, de ugyanakkor meg is békíti.

Az élmény és ihlet még ma is ugyyszólván ismeretlen kapcsolatából a couleur local-t tudatosan kihangsúlyozó alföldi tájköltészetet teremtett Juhász Gyula. Erősen szubjektívítása azonban nem enged, hogy önmagától elvonatkoztatott költészet kerüljön ki tolla alól, hanem a magyar táj áratás utáni kifosztott, elhagyott magányában odahelyezi mindég az ő kifosztott, elhagyott lelkének sóhajlásait. És Szeged búska lehet arra, hogy ennek a kivételesen érzékeny költői lelkületnek témát tudott adni. Igaz ugyan, hogy nem a modern Szeged fellelőző élettilusára rezonál, hanem a régi és az örök Szeged halk melódiait hallja meg. Multbanéző szemmel és emlékező lel-

Ha Pestre jön,

okvetlen keresse fel a régi

Elkán szücsöt

Budapest, IV., Váci-u. 22.

főlemelet. Gyönyörű ró-

kái, pellerinjel megbiz-

hó jó minőségűek és olcsók.

külettől néz vissza ennek a városnak a multjára és úgy látja, hogy ez a délszakadt város is a küzdelmes élet próbáin esett át, akárcsak ő maga. A Tiszaparton révedezve nézi a halászhók csendes bárkait, meg-megáll és hallgatja a hajók sírását. És egy vízben tükröző csillag valami szokatlan reménykedést támaszt benne:

Erzem, hogy az öreg Tisza felett

Az örök élet csillaga remeg.

Juhász Gyula tájköltésze tartalmában, hangban egyaránt új a modern magyar költészetben. A magyar élet leplezetlen alapmotívumait tisztult művészi eszközökkel tárja elénk. Ez a szelid sóhajokban elhaló költészet most már a maga fájó befejezettségében ott remeg a végtelen magyar tájak felett.

H. Tóth László.

A B B A Z I A

HOTEL PALACE BELLEVUE a fürdőhely vezető háza

a tenger partján. Előkelő nemzetközi társaság. — A legkölkeletesebb kon-

fort. — Mindennap órára tea, soirée dancante, reunionok, előkelő és kadályes bár. Előnyös arrangementek. — Budapesti iroda: Budapest, VI., Andrássy út 5.

Telefon: 11-75-55.

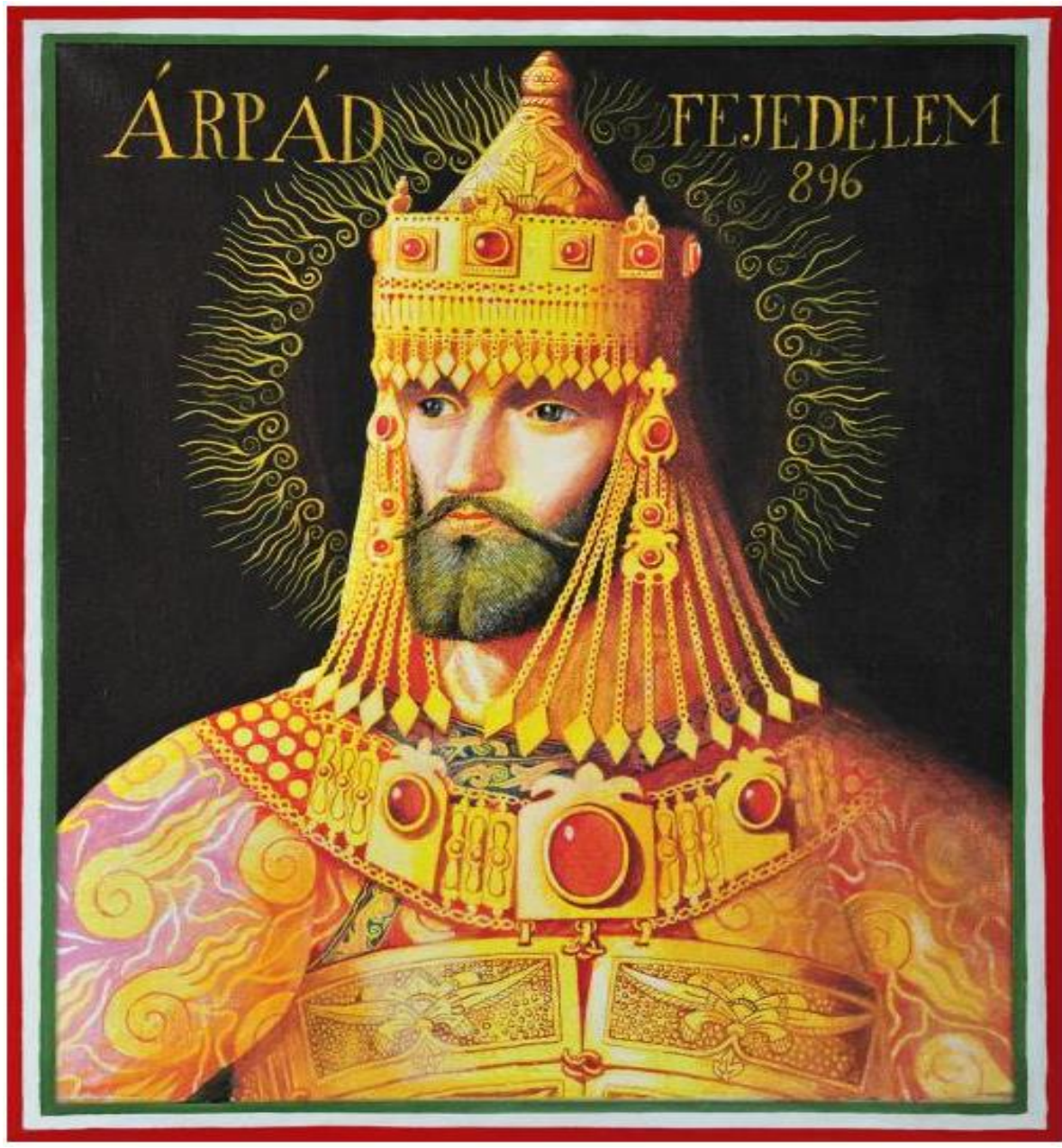
TORONTÁLI FAMETSZETEK

Mrksity Jása pintyökéje

Ugy hangzik ez a történet, mintha kitalált erkölcsnevelő mese volna, pedig igaz minden belüje s érdekessé a szereplő személye teszi. Ha még életben van, ő is igazolható.

Mrksity Jása egyszerű adai földműves volt, akit a régi törökbecei kerületben 1906-ban képviselőnek választottak a tragikus véget ért Pavlovics Lyubomirral szemben. Maga Pav-

madár. A gazdája ki akarta próbálni, hogy milyen tanulékony a parányi is parányi esze, ezért csinált a számára valami bonyolult szerkezetet. Egy gyűszű két szélére cernaszálal fűzve, úgy helyezte el azt a kalitka legmagasabb részén, hogy a cerna másik végére apró kavics-szem volt kötve. Valahogy a kővödri kuthoz hasonlóan. Mindig a nehezebbi van lent, a jelen esetben a kavics. A gyűszű tartalma jóformán semmi, hisz csak pár sze-

Ez a föld az én ősömé Attila királyé

Torontálban Hollós-NagyKikinda-Kikindával is,

Habsburg te tetted ezt.

Ezért ne Trianont sértegezzük...

”Ille veritatis defensor esse debet, qui cum recte sentit loqui non metuit, non erubescit.” Wallanszky Pál (1742-1824)

*Torontáli Szántóné-Veréb Irén
2021. 8. 29. Sydney*